

**ВОЛИНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ**

ЮРИДИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

КАФЕДРА ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИХ ДИСЦИПЛІН

Оксана Старчук

СІМЕЙНЕ ПРАВО УКРАЇНИ

**СЛОВНИК-ДОВІДНИК
ОСНОВНИХ ТЕРМІНІВ І ПОНЯТЬ**

ЛУЦЬК 2024

УДК: 347.6
С 37

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Волинського національного університету імені Лесі Українки
(протокол № 07 від 31 травня 2024 р.)*

Рецензенти:

Карпінська Н. В. – професор кафедри кримінального права і процесу, керівник навчально-наукової лабораторії медіації та відновного правосуддя Волинського національного університету імені Лесі Українки, доктор юридичних наук, професор

Новосад Ю. О. – доктор юридичних наук, керівник Ковельської окружної прокуратури

Прокопчук К. М. – кандидат юридичних наук, головний спеціаліст відділу узагальнення судової практики, законодавства та статистично-аналітичної роботи Господарського суду Волинської області

Старчук О. В. [автор-упорядник]

Сімейне право України: словник-довідник основних термінів і понять. Луцьк: Вежа-Друк, 2024. 240 с.

ISBN 978-966-940-580-7

Словник-довідник основних термінів і понять ефективно розроблений й передбачає відсутність дублювання і зайвого матеріалу, у логічній послідовності, доступно, у лаконічній формі знайомить з основними поняттями і термінами з освітнього компоненту “Сімейне право України”.

Довідкове видання рекомендоване для здобувачів вищої освіти, які навчаються за спеціальністю 081 “Право”, галуззю знань 08 “Право”, освітньо-професійною програмою “Право”, науковців, юристів-практиків, а також усі, хто цікавиться проблемами сімейного права України.

ПЕРЕДМОВА

Протягом останніх років вийшли друком навчальні посібники, підручники, практикум з сімейного права України, у яких на високому науковому рівні викладені основні положення цієї галузі права.

Словник-довідник основних термінів і понять з сімейного права України – це збірник законодавчих та доктринальних визначень основних понять та термінів однойменної галузі права на сучасному етапі розвитку науки сімейного права.

У словникових статтях висвітлюються загальнотеоретичні аспекти особистих немайнових та майнових відносин подружжя, батьків і дітей та інших учасників сімейних правовідносин, що становлять предмет правового регулювання сімейного права України.

За джерела взято нормативно-правові акти, які стосуються усіх інститутів сімейного права України: шлюбу; особистих немайнових та майнових прав та обов'язків подружжя, батьків і дітей; форм влаштування дітей-сиріт та дітей, які позбавлені батьківського піклування, а також науково-теоретичні розробки сучасних вітчизняних вчених з освітнього компоненту “Сімейне право України”.

У цьому виданні терміни та поняття розміщені в алфавітному порядку, що дозволяє читачам легко орієнтуватись у виборі потрібного матеріалу; дотримана логічна послідовність, чіткість законодавчих та доктринальних визначень. Поняття окремих термінів сформульовано автором-упорядником цього довідкового видання.

Словник підготовлено для здобувачів освіти, які навчаються за спеціальністю 081 “Право”, галуззю знань 08 “Право”, за освітньо-професійною програмою “Право”, а також для здобувачів освіти неюридичних спеціальностей, де викладається ОК “Основи права” для додаткового засвоєння положень однойменної галузі права, науковців, юристів-практиків, а також усі, хто цікавиться проблемами сімейного права України.

Таким чином, словник-довідник здатний озброїти здобувачів освіти, науковців, юристів-практиків необхідними знаннями з сімейного права України, що сприятиме їхнім подальшим професійним успіхам.

А

Автономія волі (згідно Закону України “Про міжнародне приватне право”) – принцип, згідно з яким учасники правовідносин з іноземним елементом можуть здійснити вибір права, що підлягає застосуванню до відповідних правовідносин.

Акти цивільного стану (згідно Закону України “Про державну реєстрацію актів цивільного стану”) – це події та дії, які нерозривно пов’язані з фізичною особою і започатковують, змінюють, доповнюють або припиняють її можливість бути суб’єктом цивільних прав та обов’язків.

Акти цивільного стану, які підлягають державній реєстрації (згідно Закону України “Про державну реєстрацію актів цивільного стану”) – народження фізичної особи та її походження, шлюб, розірвання шлюбу у випадках, передбачених законом, зміна імені, смерть.

Актовий запис цивільного стану (згідно Закону України “Про державну реєстрацію актів цивільного стану”) – це документ органу державної реєстрації актів цивільного стану, який містить персональні відомості про особу та підтверджує факт проведення державної реєстрації акта цивільного стану.

Алгоритм здійснення ДРТ методом сурогатного материнства (згідно Наказу Міністерства охорони здоров’я України «Про затвердження Порядку застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні»): 1) вибір сурогатної матері; 2) синхронізація менструальних циклів реципієнта та сурогатної матері, підготовка ембріонів/кріоембріонів; 3) процедура перенесення ембріона в матку сурогатної матері; 4) кріоконсервація невикористаних ембріонів; 5) діагностика вагітності; 6) спостереження за перебігом вагітності у СМ; 7) визначення спільно з лікарем, який спостерігає за вагітною, методу розродження, місця розродження, методу вигодовування новонародженого; 8) пологи можуть бути партнерськими між реципієнтами та сурогатною матір’ю.

Аліменти (за С. І. Шимон) – це грошове утримання, яке надається спроможними працездатними особами іншим особам (непрацездатним, нужденним тощо) у порядку і випадках, передбачених законом, у зв’язку з існуючими між ними сімейними (родинними) відносинами.

Аліменти (за В. С. Гопанчук) – це кошти, надані у визначених законом випадках одними особами на утримання інших, які потребують матеріальної допомоги.

Аліментні зобов’язання батьків і дітей (за С. І. Шимон) – це обов’язки батьків щодо надання утримання дітям та повнолітнім непрацездатним дочці,

сину та обов'язки повнолітніх дочки, сина щодо надання утримання непрацездатним батькам, які потребують матеріальної допомоги.

Аліментні зобов'язання подружжя (за С. І. Шимон) – це обов'язки дружини (чоловіка) щодо надання утримання другому з подружжя у випадках його непрацездатності та нужденності або з інших підстав, передбачених законом.

Аналогія закону (згідно Сімейного кодексу України) – якщо певні сімейні відносини не врегульовані Сімейним кодексом, іншими нормативно-правовими актами або домовленістю (договором) сторін, до них застосовуються норми сімейного кодексу, які регулюють подібні відносини.

Аналогія права (згідно Сімейного кодексу України) – якщо до регулювання сімейних відносин неможливо застосувати аналогію закону, вони регулюються відповідно до загальних засад сімейного законодавства.

Б

Батьки (згідно Сімейного кодексу України) – це чоловік і жінка, від яких походить дитина.

Батьки-вихователі (згідно постанови Кабінету Міністрів України “Про затвердження Положення про дитячий будинок сімейного типу”) – це особи, які беруть на виховання та спільне проживання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування.

Батьки-вихователі (згідно Закону України “Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування”) – подружжя або окрема особа, яка не перебуває у шлюбі, які взяли на виховання та для спільного проживання не менш як п'ять дітей-сиріт та/або дітей, позбавлених батьківського піклування, та яким, за рішенням органів опіки та піклування, надано статус батьків-вихователів.

Батьки-вихователі (згідно Сімейного кодексу України) – подружжя або окрема особа, що не перебуває у шлюбі, які взяли дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, для виховання та спільного проживання.

Батьками-вихователям можуть бути (згідно постанови Кабінету Міністрів України “Про затвердження Положення про дитячий будинок сімейного типу”) – повнолітні та працездатні особи, за винятком: 1) осіб, визнаних у встановленому порядку недієздатними або обмежено дієздатними; 2) осіб, позбавлених батьківських прав; 3) осіб, які були усиновлювачами, опікунами, піклувальниками, прийомними батьками, батьками-вихователям іншої дитини, але усиновлення було скасовано або визнано недійсним, опіку, піклування чи діяльність прийомної сім'ї або дитячого будинку сімейного типу було

припинено з їх вини; 4) осіб, які за станом здоров'я не можуть виконувати обов'язки щодо виховання дітей (особи з інвалідністю I і II групи, які за висновком медико-соціальної експертної комісії потребують стороннього догляду, особи, в яких офіційно зареєстровані асоціальні прояви, нахили до насильства); 5) осіб, які перебувають на обліку або на лікуванні у психоневрологічному чи наркологічному диспансері; 6) осіб, які зловживають спиртними напоями або наркотичними засобами; 7) осіб, які страждають на хвороби, перелік яких затверджений МОЗ щодо осіб, які не можуть бути усиновлювачами; 8) осіб, які були засуджені за злочини проти життя і здоров'я, волі, честі та гідності, статевої свободи та статевої недоторканості особи, проти громадської безпеки, громадського порядку та моральності, у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, а також за злочини, передбачені статтями 148, 150, 150-1, 164, 166, 167, 169, 181, 187, 324 і 442 Кримінального кодексу України, або мають непогашену чи не зняту в установленому законом порядку судимість за вчинення інших злочинів; 9) осіб, які не мають постійного місця проживання та постійного заробітку (доходу); 10) осіб, які не пройшли курс навчання з виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування; 11) осіб, інтереси яких суперечать інтересам дитини, у тому числі осіб, які вчинили домашнє насильство у будь-якій формі.

Батьками-вихователями не є (згідно постанови Кабінету Міністрів України “Про затвердження Положення про дитячий будинок сімейного типу”) – особи, з якими проживають члени сім'ї (у тому числі малолітні та неповнолітні діти), які мають глибокі органічні ураження нервової системи, алкогольну та наркотичну залежність, хворі на СНІД, відкриту форму туберкульозу, психотичні розлади, в яких офіційно зареєстровані асоціальні прояви, нахили до насильства.

Батьки прийомні (згідно Закону України “Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування”) – подружжя або окрема особа, яка не перебуває у шлюбі, які взяли на виховання та для спільного проживання дітей-сиріт та/або дітей, позбавлених батьківського піклування.

Батьки прийомні (згідно постанови Кабінету Міністрів України “Про затвердження Положення про прийомну сім'ю”) – окремі працездатні особи та особи, які перебувають у шлюбі, крім випадків, коли хоча б одна з них: не пройшла курс навчання з виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування; визнана в установленому порядку недієздатною або обмежено дієздатною; позбавлена батьківських прав; була усиновлювачем, опікуном, піклувальником, прийомним батьком, батьком-вихователем іншої дитини, але усиновлення було скасовано або визнано недійсним, опіку, піклування чи діяльність прийомної сім'ї або дитячого будинку сімейного типу було припинено з її вини; за станом здоров'я не може виконувати обов'язки

щодо виховання дітей (особи з інвалідністю I і II групи, які за висновком медико-соціальної експертної комісії потребують стороннього догляду, особи, в яких офіційно зареєстровані асоціальні прояви, нахили до насильства); перебуває на обліку або на лікуванні у психоневрологічному чи наркологічному диспансері; зловживає спиртними напоями або наркотичними засобами; страждає на хвороби, перелік яких затверджений МОЗ щодо осіб, які не можуть бути усиновлювачами; була засуджена за злочини проти життя і здоров'я, волі, честі та гідності, статевої свободи та статевої недоторканості особи, проти громадської безпеки, громадського порядку та моральності, у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, а також за злочини, передбачені статтями 148, 150, 150-1, 164, 166, 167, 169, 181, 187, 324 і 442 Кримінального кодексу України, або має непогашену чи не зняту в установленому законом порядку судимість за вчинення інших злочинів.

Батьки прийомні (згідно *Сімейного кодексу України*) – подружжя або особа, яка не перебуває у шлюбі, які взяли для спільного проживання та виховання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування.

Бездомність (згідно *Закону України “Про основи соціального захисту бездомних громадян і безпритульних дітей”*) – соціальне становище людини, зумовлене відсутністю в неї будь-якого житла, призначеного та придатного для проживання.

Брати і сестри єдинокровні (за *В. І. Борисовою, І. В. Жилінковою*) – це ті особи, які мають спільного батька і різних матерів.

Брати і сестри єдиноутробні (за *В. І. Борисовою, І. В. Жилінковою*) – це ті особи, які мають спільну матір, але різних батьків.

Брати і сестри зведені (за *В. І. Борисовою, І. В. Жилінковою*) – це діти кожного з батьків (син /дочка чоловіка від попереднього шлюбу та син /дочка дружини від попереднього шлюбу).

Брати і сестри неповнорідні (за *В. І. Борисовою, І. В. Жилінковою*) – це ті особи, які мають спільну або матір або батька.

Брати і сестри повнорідні (за *В. І. Борисовою, І. В. Жилінковою*) – це рідні брати та сестри, які мають спільних батьків (матір та батька).

Будинок нічного перебування (згідно *Закону України “Про основи соціального захисту бездомних громадян і безпритульних дітей”*) – заклад соціального захисту для ночівлі (розміщення на ніч) бездомних осіб, прийом до якого не потребує попереднього медичного обстеження.

В

Вдівець (за В. С. Гопанчук) – це статус, який отримує чоловік, жінка я кого померла, з моменту припинення шлюбу.

Вдова (за В. С. Гопанчук) – це статус, який отримує жінка, чоловік якої помер, з моменту припинення шлюбу.

Вибір місця проживання чи перебування вільний (згідно Закону України “Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні”) – право громадянина України, а також іноземця та особи без громадянства, які на законних підставах перебувають на території України, на вибір адміністративно-територіальної одиниці, де вони хочуть проживати чи перебувати.

Вибір права (згідно Закону України “Про міжнародне приватне право”) – право учасників правовідносин визначити право якої держави підлягає застосуванню до правовідносин з іноземним елементом.

Види державної допомоги сім'ям з дітьми (згідно Закону України “Про державну допомогу сім'ям з дітьми”) – 1) допомога у зв'язку з вагітністю та пологами; 2) допомога при народженні дитини, одноразова натуральна допомога “пакунок малюка”; 2-1) допомога при усиновленні дитини; 4) допомога на дітей, над якими встановлено опіку чи піклування; 5) допомога на дітей одиноким матерям; 5-1) допомога на дітей, хворих на тяжкі перинатальні ураження нервової системи, тяжкі вроджені вади розвитку, рідкісні орфанні захворювання, онкологічні, онкогематологічні захворювання, дитячий церебральний параліч, тяжкі психічні розлади, цукровий діабет I типу (інсулінозалежний), гострі або хронічні захворювання нирок IV ступеня, на дитину, яка отримала тяжку травму, потребує трансплантації органа, потребує паліативної допомоги, яким не встановлено інвалідність.

Види заробітку і додаткової винагороди з якої не проводиться утримання аліментів (згідно Переліку видів доходів, які враховуються при визначенні розміру аліментів на одного з подружжя, дітей, батьків, інших осіб) – 1) вихідної допомоги при звільненні і сум неоподаткованого розміру матеріальної допомоги; 2) компенсації працівникові за невикористану відпустку, крім випадків, коли особа при звільненні одержує компенсацію за відпустку, не використану протягом кількох років; 3) допомоги на лікування; 4) допомоги у зв'язку з вагітністю та пологами; 5) компенсаційних виплат при відрядженні і переведенні на роботу в іншу місцевість; 6) польового забезпечення, надбавок до заробітної плати й інших сум, які виплачуються замість добових і квартирних; 7) компенсаційних сум, які виплачуються за амортизацію інструментів і зношеність одягу; 8) матеріальної допомоги осіб, які втратили право на допомогу по безробіттю; 9) вартості безкоштовного надання квартир та комунальних послуг; 10) одноразової допомоги при

народженні дитини; 11) державної допомоги на поховання; 12) допомоги по догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку; 13) допомоги на дітей, які перебувають під опікою чи піклуванням; 14) допомоги малозабезпеченим сім'ям з дітьми; 15) соціальної допомоги малозабезпеченим сім'ям; 16) державної соціальної допомоги на дітей-інвалідів, а також надбавки на догляд за інвалідом з дитинства та дитиною-інвалідом, що передбачені Законом України "Про державну соціальну допомогу інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам" 17) допомоги по тимчасовій непрацездатності по догляду за хворою дитиною віком до 14 років; 18) тимчасової державної допомоги, якщо місце проживання батьків невідоме, або вони ухиляються від сплати аліментів, або не мають можливості утримувати дитину; 19) субсидій готівкою для відшкодування витрат на придбання скрапленого газу, твердого та рідкого пічного побутового палива; 20) щомісячної грошової допомоги у зв'язку з обмеженням споживання продуктів харчування місцевого виробництва та особистого підсобного господарства громадян, які проживають на територіях радіоактивного забруднення; 21) вартості речового, продовольчого забезпечення або його грошової компенсації; 22) дотацій на обіди, вартості путівок до санаторіїв і будинків відпочинку, що надаються за рахунок коштів підприємств та організацій.

Види заробітку і додаткової винагороди з якої проводиться утримання аліментів (згідно Переліку видів доходів, які враховуються при визначенні розміру аліментів на одного з подружжя, дітей, батьків, інших осіб) – 1) основної заробітної плати за посадовим окладом, тарифною ставкою, відрядними розцінками тощо; 2) усіх видів доплат і надбавок до заробітної плати; 3) грошових і натуральних премій; 4) оплати за надурочну роботу, за роботу в святкові, неробочі та вихідні дні; 5) заробітної плати, що зберігається під час відпустки, а також з одержуваної при звільненні компенсації за невикористану протягом кількох років відпустку; 6) заробітної плати, що зберігається під час виконання державних і громадських обов'язків, та в інших випадках збереження середньої заробітної плати; 7) винагороди за загальні річні підсумки роботи підприємств та організацій; 8) винагороди, що виплачується штатним літературним працівникам газет, журналів, агентств друку, радіо, телебачення із фонду літературного гонорару, а також нештатним літературним працівникам, що підлягають державному соціальному страхуванню; 9) одноразової винагороди (відсоткових надбавок) за вислугу років; 10) допомоги по державному соціальному страхуванню, а також з допомоги по тимчасовій непрацездатності, що встановлені в колективних сільськогосподарських підприємствах; 11) доплат до допомоги по державному соціальному страхуванню, виплачуваних за рахунок підприємств, установ, організацій; 12) сум, виплачуваних для відшкодування збитків у зв'язку з втратою працездатності внаслідок каліцтва або іншого пошкодження здоров'я, за винятком сум для відшкодування витрат на догляд за ними, на додаткове харчування, санаторно-курортне лікування (включаючи оплату проїзду) і протезування потерпілих; 13) допомоги по безробіттю; 14) одержуваної пенсії,

за винятком надбавок до пенсії, що виплачуються інвалідам першої групи на догляд за ними; 14-1) державної соціальної допомоги інвалідам з дитинства, призначеної відповідно до Закону України “Про державну соціальну допомогу інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам”; 15) стипендій, виплачуваних студентам в період навчання у вищих навчальних закладах, учням професійних навчально-виховних закладів та слухачам навчальних закладів підвищення кваліфікації та перепідготовки кадрів; 16) доходів від підприємницької діяльності, селянських (фермерських) господарств, кооперативів, об’єднань громадян, а також доходів, що припадають на частку платника аліментів від присадибної ділянки або підсобного господарства; 17) усіх видів заробітку, одержуваного адвокатами за роботу в юридичних консультаціях; 18) плати, отриманої за передачу в оренду земельної ділянки або земельної частки (паю); 19) інших видів заробітку.

Види заходів сімейно-правової відповідальності (за І. О. Єфремовою) –

1) такі, що спрямовані на відновлення особистих немайнових прав учасників сімейних правовідносин; 2) такі, що спрямовані на відновлення майнових прав.

Види обов’язків по утриманню інших членів сім’ї та родичів (згідно

Сімейного кодексу України) – 1) обов’язок баби, діда утримувати внуків; 2) обов’язок внуків, правнуків утримувати бабу, діда, прабабу, прадіда; 3) обов’язок по утриманню братів та сестер; 4) обов’язок мачухи, вітчима утримувати падчерку, пасинка; 5) обов’язок інших осіб утримувати дитину; 6) обов’язок падчерки, пасинка утримувати мачуху, вітчима; 7) обов’язок особи утримувати тих, з ким вона проживала однією сім’єю до досягнення повноліття.

Види особистих немайнових прав та обов’язків інших членів сім’ї та

родичів (згідно Сімейного кодексу України) – 1) права баби та діда, прабаби та прадіда на виховання внуків, правнуків; 2) права баби і діда щодо захисту внуків; 3) права братів та сестер на спілкування; 4) право мачухи, вітчима брати участь у вихованні пасинка, падчерки; 5) права та обов’язки особи, яка взяла у свою сім’ю дитину, щодо її виховання; 6) права сестри, брата, мачухи, вітчима та інших членів сім’ї на захист дітей.

Види особистих немайнових прав подружжя (згідно Сімейного кодексу

України) – 1) право на материнство; 2) право на батьківство; 3) право дружини та чоловіка на повагу до своєї індивідуальності; 4) право дружини та чоловіка на фізичний та духовний розвиток; 5) право дружини та чоловіка на зміну прізвища; 6) право дружини та чоловіка на розподіл обов’язків та спільне вирішення питань життя сім’ї; 7) право дружини та чоловіка на свободу та особисту недоторканність.

Види піклування (за Н. А. Абляітовою) – це піклування над неповнолітніми особами, які позбавлені батьківського піклування; піклування над фізичними

особами, цивільна дієздатність яких обмежена; піклування над повнолітніми дієздатними особами, які за станом здоров'я не можуть самостійно здійснювати свої права та виконувати обов'язки (надання допомоги дієздатній фізичній особі у здійсненні її прав та виконанні обов'язків).

Види прав та свобод дитини (згідно Закону України “Про охорону дитинства”) – це: 1) право на життя та охорону здоров'я; 2) право на ім'я та громадянство; 3) право на достатній життєвий рівень; 4) право дитини на вільне висловлення думки та отримання інформації; 5) право на захист від усіх форм насильства.

Види сімейних правовідносин залежно від характеру (за В. С. Гопанчук) – 1) відносні, що мають абсолютний характер захисту; 2) абсолютні з відносним характером; 3) відносні правовідносини.

Види соціальних відпусток (згідно Закону України «Про відпустки») – 1) відпустка у зв'язку з вагітністю та пологами; 2) відпустка по догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку; 3) відпустка у зв'язку з усиновленням дитини; 4) додаткова відпустка працівникам, які мають дітей або повнолітню дитину – особу з інвалідністю з дитинства підгрупи А І групи; 5) відпустка при народженні дитини.

Види суб'єктів сімейних правовідносин (згідно Сімейного кодексу України) – подружжя; батьки, діти, усиновлювачі, усиновлені; баба, дід, прабаба, прадід, онуки, правнуки; рідні брати, рідні сестри; мачуха, вітчим, падчерка, пасинок.

Види юридичних фактів у сімейному праві за наслідками (за В. С. Гопанчук) – 1) правоутворюючі (укладення шлюбу, визнання батьківства, встановлення факту материнства або батьківства, усиновлення дитини); 2) правозмінюючі (зміна прізвища дружиною при укладенні шлюбу, відновлення шлюбу); 3) правоприпиняючі (припинення шлюбу, позбавлення батьківських прав).

Визнання батьківства за рішенням суду (за С. І. Шимон) – це передбачений законом порядок визначення походження дитини в судовому порядку за заявою матері, опікуна, піклувальника дитини, особи, яка утримує та виховує дитину, самої дитини, яка досягла повноліття, або особи, яка вважає себе батьком дитини; підставою для визнання батьківства є будь-які відомості, що засвідчують походження дитини від певної особи, зібрані відповідно до Цивільного процесуального кодексу України.

Визнання шлюбу недійсним (за С. І. Шимон) – це юридичний акт, який здійснюється в судовому порядку та анулює правові наслідки офіційно зареєстрованого шлюбу у зв'язку з порушенням умов або принципів шлюбу під час його реєстрації.

Виконавчі органи сільських, селищних, міських рад (згідно *Закону України “Про державну реєстрацію актів цивільного стану”*) – 1) проводять державну реєстрацію народження фізичної особи та її походження 2) проводять державну реєстрацію шлюбу; 3) проводять державну реєстрацію смерті.

Виплата допомоги на дітей одиноким матерям (батькам) призупиняється (згідно *Закону України “Про державну допомогу сім’ям з дітьми”*) – 1) тимчасового влаштування дитини на повне державне утримання; 2) відібрання дитини в отримувача допомоги без позбавлення батьківських прав; 3) тимчасового працевлаштування дитини.

Виплата допомоги на дітей одиноким матерям (батькам) припиняється (згідно *Закону України “Про державну допомогу сім’ям з дітьми”*) – 1) позбавлення отримувача допомоги батьківських прав; 2) позбавлення отримувача допомоги волі за вироком суду; 3) скасування рішення про усиновлення дитини або визнання його недійсним; 4) реєстрації дитиною шлюбу до досягнення нею 18-річного віку; 5) надання неповнолітній особі повної цивільної дієздатності у випадках, передбачених законом; 6) смерті дитини; 7) смерті отримувача допомоги.

Виплата допомоги при народженні дитини припиняється (згідно *Закону України “Про державну допомогу сім’ям з дітьми”*) – 1) позбавлення отримувача допомоги батьківських прав; 2) відібрання дитини в отримувача допомоги без позбавлення батьківських прав; 3) тимчасового влаштування дитини на повне державне утримання; 4) припинення опіки або звільнення опікуна від його повноважень щодо конкретної дитини; 5) нецільового використання коштів і незабезпечення отримувачем допомоги належних умов для повноцінного утримання та виховання дитини.

Випускники закладів для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування (згідно *Закону України “Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування”*) – особи, які перебували на повному державному забезпеченні у закладі для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, і закінчили своє перебування у зазначеному закладі у зв’язку із закінченням навчання.

Вихованці дитячого будинку сімейного типу (згідно *Сімейного кодексу України*) – це діти-сироти і діти, позбавлені батьківського піклування.

Відділи державної реєстрації актів цивільного стану (згідно *Закону України “Про державну реєстрацію актів цивільного стану”*) – 1) проводять державну реєстрацію народження фізичної особи та її походження, шлюбу, розірвання шлюбу, зміни імені, смерті; 2) вносять зміни до актових записів цивільного стану, поновлюють та анулюють їх; 3) формують Державний реєстр актів

цивільного стану громадян, ведуть його, зберігають архівний фонд;
4) здійснюють відповідно до законодавства інші повноваження.

Відмінні ознаки немайнового характеру розлучення та тимчасового розірвання шлюбу (за *О. В. Старчук*) – 1) після набрання чинності рішення суду про розірвання шлюбу автоматично припиняються особисті немайнові правовідносини подружжя, окрім випадків передбачених законодавством (зберігається право і надалі іменуватися тим прізвищем, яке було обрано після укладення шлюбу чи надається можливість повернутися до свого дошлюбного прізвища. Після винесення рішення суду про встановлення режиму окремого проживання подружжя – права та обов’язки не припиняються; 2) юридичним наслідком розлучення є можливість укладення повторного шлюбу, а при тимчасовому розірванні шлюбу це не допускається, адже подружжя і надалі перебуває у шлюбі, а фактичні відносини не будуть підставою виникнення сім’ї, оскільки суперечитимуть моральним засадам суспільства; 3) після розлучення сімейні відносини автоматично не поновлюються після звернення у ДРАЦС, а після припинення режиму окремого проживання подружжя сімейні відносини продовжують існувати.

Відносини приватноправові (згідно *Закону України “Про міжнародне приватне право”*) – відносини, які ґрунтуються на засадах юридичної рівності, вільному волевиявленні, майновій самостійності, суб’єктами яких є фізичні та юридичні особи.

Відносини шлюбні (за *З. В. Ромовською*) – це відносини, пов’язані з укладенням, припиненням шлюбу, визнання його недійсним; відносини, що виникають між подружжям стосовно їх особистих немайнових прав та обов’язків, спільного та індивідуального майна, взаємного утримання.

Відповідальність за відмову від шлюбу (за *О. Ю. Биковою*) – це особливий вид сімейно-правової відповідальності, яка полягає у виникненні обов’язку відшкодування понесених у зв’язку з приготуванням до реєстрації шлюбу та весілля затрат, а також відшкодування моральної шкоди, на підставі двох юридичних фактів: подання заяви про реєстрацію шлюбу і відмови від укладення шлюбу.

Відповідальність за невиконання обов’язку щодо надання утримання (за *А. М. Буряченком*) – це встановлені сімейним законодавством або договором заходи впливу на особу, яка зобов’язана надавати утримання, однак не виконала або неналежно виконала свій обов’язок щодо надання утримання, що виражається у несприятливих для боржника майнових наслідках та/або наслідках немайнового характеру, що виявляються у обмеженні ряду сімейних та інших прав особи.

Відповідальність у сімейному праві (за З. В. Ромовською) – це особливий вид санкції, що застосовується до учасника сімейних правовідносин.

Відсилання зворотне (згідно Закону України “Про міжнародне приватне право”) – повторне відсилання колізійної норми права іноземної держави до правопорядку держави, колізійна норма якого відіслала до даного іноземного правопорядку.

Відсилання до права третьої держави (згідно Закону України “Про міжнародне приватне право”) – відсилання колізійної норми права іноземної держави, визначеної відповідно до цього Закону, до права третьої держави.

Віза (згідно Закону України “Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства”) – дозвіл, наданий уповноваженим органом України в установленій законодавством формі, необхідний для в’їзду на територію України або для транзитного проїзду через її територію та перебування на території України протягом відповідного строку.

Вік шлюбний (згідно Сімейного кодексу України) – для жінки та чоловіка – вісімнадцять років.

Вітчим (за Є. О. Харитоновим) – це чоловік матері дитини, який не є батьком останньої і не всиновив її.

Воз’єднання сім’ї (згідно Закону України “Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства”) – в’їзд та тимчасове або постійне проживання в Україні членів сім’ї іноземця або особи без громадянства, які проживають в Україні на законних підставах та можуть підтвердити відповідними документами наявність достатнього фінансового забезпечення для утримання членів сім’ї в Україні, з метою спільного проживання сім’ї незалежно від того, коли виникли сімейні відносини – до чи після прибуття іноземця або особи без громадянства до України.

Встановлення опіки та піклування (згідно Закону України “Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування”) – влаштування дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, в сім’ї громадян України, які перебувають, переважно, у сімейних, родинних відносинах з цими дітьми-сиротами або дітьми, позбавленими батьківського піклування, з метою забезпечення їх виховання, освіти, розвитку і захисту їх прав та інтересів.

Встановлення походження дитини (за С. І. Шимон) – це передбачений законом порядок визначення особи матері (жінки) та батька (чоловіка), від яких походить дитина та в яких виникають на підставі цього факту юридичні права і обов’язки матері та батька цієї дитини.

Встановлення факту батьківства за рішенням суду (за С. І. Шимон) – це визначення походження дитини в судовому порядку в разі смерті чоловіка, який не перебував у шлюбі з матір'ю дитини.

Втрата статусу дитини-сироти (згідно постанови Кабінету Міністрів України “Питання діяльності органів опіки та піклування, пов’язаної із захистом прав дитини”): 1) усиновлення дитини, що підтверджується рішенням суду; 2) визнання батьківства, що підтверджується рішенням суду та свідоцтвом про народження дитини; 3) встановлення факту батьківства, що підтверджується рішенням суду та свідоцтвом про народження дитини.

Г

Гарантії (за В. В. Головченком, В. Ф. Погорілком, М. І. Сірим) – це специфічний правовий засіб забезпечення, реалізації, охорони та захисту прав людини й громадянина; передбачені законом спеціальні засоби практичного забезпечення прав і свобод людини та громадянина.

Гарантії (за Ж. Пустовіт) – це система засобів і способів, що дають можливість для захисту своїх прав на володіння, користування й розпоряджання соціальними благами.

Гарантії юридичні (спеціальні) (за В. Л. Ортинським) – це правові засоби (юридичні норми й інститути), покликані забезпечувати реальність прав та обов’язків особи.

Готель соціальний (згідно Закону України “Про основи соціального захисту бездомних громадян і безпритульних дітей”) – заклад соціального захисту для проживання бездомних осіб, який має у своєму складі окремі номери (кімнати) (приймаються бездомні особи, які працюють або мають інше постійне легальне джерело доходу, недостатнє для оренди (наймання), купівлі житла).

Громадське об’єднання дитяче (згідно Закону України “Про основні засади молодіжної політики”) – добровільне об’єднання фізичних осіб віком від 6 до 18 років, крім випадків, визначених цим Законом, та/або дитячих громадських організацій для забезпечення реалізації та захисту прав і свобод дітей, задоволення їхніх особистісних, суспільних, зокрема економічних, соціальних, культурних, екологічних та інших, потреб та інтересів.

Громадське об’єднання молодіжне (згідно Закону України “Про основні засади молодіжної політики”) – добровільне об’єднання фізичних осіб віком від 14 до 35 років, крім випадків, визначених цим Законом, та/або молодіжних громадських організацій для забезпечення реалізації та захисту прав і свобод

молоді, задоволення її суспільних, зокрема економічних, соціальних, культурних, екологічних та інших, потреб та інтересів.

Громадська організація дитяча (згідно Закону України “Про основні засади молодіжної політики”) – громадське об’єднання, членами (учасниками) якого є фізичні особи віком від 6 до 18 років, крім випадків, визначених цим Законом, а засновниками - фізичні особи, які досягли 14 років.

Групи ризику щодо втрати житла або права на його використання (згідно Закону України “Про основи соціального захисту бездомних громадян і безпритульних дітей”) – 1) діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, а також особи з їх числа; 2) мешканці гуртожитків, для яких таке житло є єдиним місцем проживання; 3) особи, які не мають власного житла та проживають в орендованих приміщеннях, у знайомих, родичів, друзів тощо; 4) особи, які страждають на психічні розлади; 5) особи, хворі на наркоманію та хронічний алкоголізм; 6) недієздатні та обмежено дієздатні особи.

Д

Давність позовна (за В. І. Борисовою, І. В. Жилінковою) – це період часу, у межах якого особа може звернутися до суду з вимогою про захист свого права або інтересу і розраховувати на їх захист.

Депозитарій (згідно Закону України “Про міжнародні договори України”) – держава, міжнародна організація або її головна виконавча посадова особа, якій здається на зберігання оригінал міжнародного договору і яка виконує стосовно цього договору функції, передбачені міжнародним правом.

Державний реєстр актів цивільного стану громадян (згідно Закону України “Про державну реєстрацію актів цивільного стану”) – це державна електронна інформаційна система, яка містить відомості про акти цивільного стану, зміни, що вносяться до актових записів цивільного стану, їх поновлення та анулювання та відомості про видачу свідоцтв про державну реєстрацію актів цивільного стану і про видачу витягів з нього.

Державні соціальні стандарти для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, а також осіб із їх числа (згідно Закону України “Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування”) – встановлені законами, іншими нормативно-правовими актами мінімальні норми і нормативи забезпечення дітей-сиріт, дітей, які залишилися без батьківського піклування, та осіб з їх числа.

Державні соціальні стандарти і нормативи (згідно Закону України “Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та

дітей, позбавлених батьківського піклування”) встановлюються щодо – 1) мінімального матеріального забезпечення, витрат на харчування, одяг та взуття; 2) житлового забезпечення на рівні, не нижчому за встановлені нормативи; 3) житлового забезпечення таких дітей після завершення їх виховання в різних формах влаштування після досягнення ними 18-річного віку, якщо вони не мають свого житла відповідно до житлових нормативів або мають житло з характеристиками, нижчими за встановлені житлові нормативи; 4) мінімального стандарту щодо забезпечення гарантованого першого робочого місця, яке не може бути змінено за бажанням роботодавця протягом трьох років з моменту початку такої роботи, а в разі неможливості надання такого робочого місця – встановлення грошової компенсації на цей період, яка виплачується особі з числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, за рахунок коштів державного або місцевих бюджетів; 5) мінімального стандарту разової державної фінансової допомоги при закінченні такими дітьми виховного, навчального закладу чи при закінченні перебування таких дітей у різних формах влаштування після досягнення ними 18-річного віку; 6) мінімального стандарту щомісячного утримання таких дітей та осіб із їх числа за умови навчання їх у вищих навчальних закладах до досягнення ними 23-річного віку або до закінчення відповідних навчальних закладів; 7) мінімального стандарту медичного обслуговування; 8) мінімального стандарту забезпечення таких дітей іграшками, що сприяють розвитку, спортивним інвентарем, газетами і журналами відповідно дитячого, юнацького, загальнопізнавального та виховного спрямування; 9) мінімального стандарту забезпечення дитини до надання їй статусу дитини-сироти або дитини, позбавленої батьківського піклування; 10) мінімального стандарту грошового забезпечення батьків-вихователів, прийомних батьків.

Державне утримання дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, та осіб із їх числа (згідно Закону України “Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування”) – повне забезпечення відповідно до державних соціальних стандартів матеріальними та грошовими ресурсами дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, та осіб із їх числа для задоволення їх життєво необхідних потреб та створення умов для нормальної життєдіяльності.

Державна цільова підтримка для здобуття професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти (згідно Закону України “Про охорону дитинства”) – надається у вигляді 1) повної або часткової оплати навчання за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів; 2) пільгових довгострокових кредитів для здобуття освіти; 3) соціальної стипендії; 4) безоплатного забезпечення підручниками; 5) безоплатного доступу до мережі Інтернет, систем баз даних у державних та комунальних закладах освіти; 6) безоплатного проживання в гуртожитку; 7) інших заходів, затверджених Кабінетом Міністрів України.

Джерела права (за Н. Ф. Чубохою) – це причини, умови та інші чинники, що спонукають до встановлення норм права.

Джерела права у формальному (юридичному) розумінні (за О. Ф. Скакун) – це акти уповноважених суб'єктів права, що є формою вираження і закріплення правових норм та принципів, на основі яких виникають, змінюються чи припиняються правові відносини.

Джерела сімейного права (за С. І. Шимон) – це офіційні форми вираження сімейно-правових норм, які в сукупності складають сімейне право; офіційні форми вираження правових норм, які регулюють особисті немайнові та такі, що впливають з них майнові, відносини, які виникають на основі шлюбу та сім'ї.

Джерела сімейного права за критерієм структурованості (за В. А. Ватрас) – це сукупність державно-правових приписів (нормативно-правові акти, загальні засади регулювання сімейних відносин, принципи сімейного права, загальновизнані принципи і норми міжнародного права, міжнародні договори, нормативно-правові договори, правові акти ЄС); соціально-правових приписів (звичаї, релігійні норми, сімейні договори) та правових позицій (правова доктрина, судовий та адміністративний прецеденти, судова практика Конституційного Суду України, Верховного Суду, ЄСПЛ), що містять норми сімейного права та регулюють сімейні відносини.

Дипломатичні представництва і консульські установи України (згідно Закону України “Про державну реєстрацію актів цивільного стану”) – 1) проводять державну реєстрацію народження фізичної особи та її походження, шлюбу, розірвання шлюбу, зміни імені, смерті щодо громадян України; 2) приймають і розглядають заяви про внесення змін до актових записів цивільного стану, їх поновлення та анулювання. Державна реєстрація зміни імені та розірвання шлюбу проводиться дипломатичними представництвами і консульськими установами України лише щодо громадян України, які постійно проживають за кордоном.

Дискримінація (згідно міжнародних стандартів) – це будь-яке розрізнення, недопущення або перевагу, що робиться за ознакою раси, кольору шкіри, статі, релігії, політичних переконань, іноземного походження або соціального походження й призводить до знищення або порушення рівності можливостей чи поводження в галузі праці та занять; будь-яке інше розрізнення, недопущення або перевагу, що призводить до знищення або порушення рівності можливостей чи поводження в галузі праці й занять.

Дискримінація за ознакою статі (згідно Закону України “Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків”) – ситуація, за якої особа та/або група осіб за ознаками статі, які були, є та можуть бути дійсними або припущеними, зазнає обмеження у визнанні, реалізації або користуванні

правами і свободами або привілеями в будь-якій формі, встановленій Законом України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні», крім випадків, коли такі обмеження або привілеї мають правомірну об'єктивно обґрунтовану мету, способи досягнення якої є належними та необхідними.

Дискримінація за ознакою статі (за К. Б. Левченко) – це будь-які розрізнення, винятки або обмеження за ознакою статі, спрямовані на ослаблення чи зведення нанівець визнання, користування або здійснення жінками, незалежно від їхнього сімейного стану, на основі рівноправності чоловіків і жінок, прав людини та основних свобод у політичній, економічній, соціальній, громадській чи будь-якій іншій галузі.

Дитина (за Л. А. Ольховик) – це неповнолітня фізична особа від народження до 14-ти років (малолітня) та неповнолітня фізична особа у віці від 14-ти до 18-ти років (підліток).

Дитина (згідно Закону України “Про охорону дитинства”) – це особа віком до 18 років (повноліття), якщо згідно з законом, застосовуваним до неї, вона не набуває прав повнолітньої раніше.

Дитина (згідно Закону України “Про державну допомогу сім'ям з дітьми”) – це особа віком до 18 років (повноліття), якщо згідно з законом вона не набуває прав повнолітньої раніше.

Дитина-біженець (згідно Закону України “Про охорону дитинства”) – дитина, яка не є громадянином України і внаслідок обґрунтованих побоювань стати жертвою переслідувань за ознаками раси, віросповідання, національності, громадянства (підданства), належності до певної соціальної групи або політичних переконань перебуває за межами країни своєї громадянської належності та не може користуватися захистом цієї країни або не бажає користуватися цим захистом внаслідок таких побоювань, або, не маючи громадянства (підданства) і перебуваючи за межами країни свого попереднього постійного проживання, не може чи не бажає повернутися до неї внаслідок зазначених побоювань.

Дитина з інвалідністю (згідно Закону України “Про охорону дитинства”) – дитина зі стійким розладом функцій організму, спричиненим захворюванням, травмою або вродженими вадами розумового чи фізичного розвитку, що зумовлюють обмеження її нормальної життєдіяльності та необхідність додаткової соціальної допомоги і захисту.

Дитина-кривдник (згідно Закону України “Про запобігання та протидію домашньому насильству”) – особа, яка не досягла 18 років та вчинила домашнє насильство у будь-якій формі.

Дитина-кривдник (згідно Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків») – особа, яка не досягла вісімнадцятирічного віку та вчинила насильство за ознакою статі.

Дитина малолітня (згідно Сімейного кодексу України) – це дитина до досягнення нею чотирнадцяти років.

Дитина неповнолітня (згідно Сімейного кодексу України) – це дитина у віці від чотирнадцяти до вісімнадцяти років.

Дитина, розлучена із сім'єю (згідно Закону України «Про охорону дитинства») – це дитина, яка прибуває чи прибула на територію України без супроводу батьків чи одного з них, діда чи баби, повнолітніх брата чи сестри або опікуна чи піклувальника, призначених відповідно до законодавства країни походження, або інших повнолітніх осіб, які до прибуття в Україну добровільно чи в силу звичаю країни походження взяли на себе відповідальність за виховання дитини.

Дитина-сирота (згідно Закону України «Про охорону дитинства», Закону України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування») – це дитина, в якій померли чи загинули батьки.

Дитинство (згідно Закону України «Про охорону дитинства») – це період розвитку людини до досягнення повноліття.

Дитина, яка залишилася без батьківського піклування, у тому числі дитина, розлучена із сім'єю (згідно постанови Кабінету Міністрів України «Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав дитини») – це дитина, яка тимчасово може бути влаштована у: 1) сім'ю родичів, знайомих; 2) сім'ю патронатного вихователя; 3) притулок для дітей служби у справах дітей; 4) центр соціально-психологічної реабілітації дітей; 5) центр соціальної підтримки дітей та сімей; 6) соціально-реабілітаційний центр (дитяче містечко); 7) будинок дитини, дитячий будинок-інтернат системи соціального захисту населення; 8) стаціонарну службу (відділення) центру соціальних служб, що здійснює соціально-психологічну реабілітацію дітей; 9) стаціонарну службу (відділення) соціально-психологічної реабілітації дітей (надання послуги соціально-психологічної реабілітації дітям, які перебувають у складних життєвих обставинах) центру надання соціальних послуг.

Дитина, яка перебуває у складних життєвих обставинах (згідно Закону України «Про охорону дитинства») – дитина, яка потрапила в умови, що негативно впливають на її життя, стан здоров'я та розвиток у зв'язку з інвалідністю, тяжкою хворобою, безпритульністю, перебуванням у конфлікті із законом, залученням до найгірших форм дитячої праці, залежністю від

психотропних речовин та інших видів залежності, жорстоким поведінням, зокрема домашнім насильством, ухилянням батьків, осіб, які їх замінюють, від виконання своїх обов'язків, обставинами стихійного лиха, техногенних аварій, катастроф, воєнних дій чи збройних конфліктів тощо, що встановлено за результатами оцінки потреб дитини.

Дитина, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів (згідно Закону України *“Про охорону дитинства”*) – дитина, яка внаслідок воєнних дій чи збройного конфлікту отримала поранення, контузію, каліцтво, зазнала фізичного, сексуального, психологічного насильства, була викрадена або незаконно вивезена за межі України, залучалася до участі у військових формуваннях або незаконно утримувалася, у тому числі в полоні.

Дитина, яка постраждала від домашнього насильства (згідно Закону України *“Про запобігання та протидію домашньому насильству”*) – особа, яка не досягла 18 років та зазнала домашнього насильства у будь-якій формі або стала свідком (очевидцем) такого насильства.

Дитина, яка постраждала від насильства за ознакою статі (згідно Закону України *“Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків”*) – особа, яка не досягла вісімнадцятирічного віку та зазнала насильства за ознакою статі або стала свідком (очевидцем) такого насильства.

Дитячий будинок сімейного типу (згідно *Сімейного кодексу України*) – це окрема сім'я, що створюється за бажанням подружжя або окремої особи, яка не перебуває у шлюбі, для забезпечення сімейним вихованням та спільного проживання не менш як п'яти дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування.

Дитячий будинок сімейного типу (згідно *постанови Кабінету Міністрів України “Про затвердження Положення про дитячий будинок сімейного типу”*) – це окрема сім'я, що створюється за бажанням подружжя або окремої особи, яка не перебуває у шлюбі, які беруть на виховання та спільне проживання не менш як 5 дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування.

Дитячий будинок сімейного типу (згідно Закону України *“Про охорону дитинства”*) – це окрема сім'я, яка створюється за бажанням подружжя або окремої особи, яка не перебуває у шлюбі, які беруть на виховання та спільне проживання не менш як 5 дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування.

Диференційований підхід до надання державою гарантій соціального захисту сім'ї (згідно *Концепції державної сімейної політики*) – це принцип державної сімейної політики, який гарантує сталий рівень життя сім'ї шляхом

створення для працездатних її членів належних умов і робочих місць для економічного забезпечення благополуччя своєї сім'ї та соціально гарантований рівень життя непрацездатним її членам (або працездатним, які за певних обставин потребують державної підтримки), пенсіонерам та інвалідам, рівні права сімей і всіх її членів на підтримку держави; паритетна рівновага та партнерство між жінками і чоловіками в усіх сферах життя – надання жінкам і чоловікам рівних можливостей для повної реалізації у трудовій та суспільній діяльності, виявлення здібностей і талантів, виховання дітей і вільний та справедливий розподіл сімейних обов'язків.

Діти безпритульні (згідно Закону України “Про охорону дитинства”) – діти, які були покинуті батьками, самі залишили сім'ю або дитячі заклади, де вони виховувались, і не мають певного місця проживання.

Діти безпритульні (згідно Закону України “Про основи соціального захисту бездомних громадян і безпритульних дітей”) – діти, які були покинуті батьками, самі залишили сім'ю або дитячі заклади, де вони виховувалися, і не мають певного місця проживання.

Діти-вихованці (згідно Закону України “Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування”) – діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, влаштовані до дитячого будинку сімейного типу.

Діти прийомні (згідно постанови Кабінету Міністрів України “Про затвердження Положення про прийомну сім'ю”) – діти-сироти і діти, позбавлені батьківського піклування, влаштовані до прийомної сім'ї.

Діти прийомні (згідно Закону України “Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування”) – діти-сироти і діти, позбавлені батьківського піклування, влаштовані до прийомної сім'ї.

Діти прийомні (згідно Сімейного кодексу України) – діти-сироти і діти, позбавлені батьківського піклування, влаштовані на виховання та спільне проживання до прийомної сім'ї.

Діти, позбавлені батьківського піклування (згідно Закону України “Про охорону дитинства”) – діти, які залишилися без піклування батьків у зв'язку з позбавленням їх батьківських прав, відібранням у батьків без позбавлення батьківських прав, визнанням батьків безвісно відсутніми або недієздатними, оголошенням їх померлими, відбуванням покарання в місцях позбавлення волі та перебуванням їх під вартою на час слідства, розшуком їх органами Національної поліції, пов'язаним з відсутністю відомостей про їх місцезнаходження, тривалою хворобою батьків, яка перешкоджає їм

виконувати свої батьківські обов'язки, а також діти, розлучені із сім'єю, підкинуті діти, діти, батьки яких невідомі, діти, від яких відмовились батьки, діти, батьки яких не виконують своїх батьківських обов'язків з причин, які неможливо з'ясувати у зв'язку з перебуванням батьків на тимчасово окупованій території України або в районах проведення антитерористичної операції, здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії російської федерації у Донецькій та Луганській областях, та безпритульні діти.

Діти, позбавлені батьківського піклування (згідно Закону України “Про основи соціального захисту бездомних громадян і безпритульних дітей”) – діти, які залишилися без піклування батьків у зв'язку з позбавленням їх батьківських прав, відібранням у батьків без позбавлення батьківських прав, визнанням батьків безвісно відсутніми або недієздатними, оголошенням їх померлими, відбуванням батьками покарання в місцях позбавлення волі та перебуванням їх під вартою на час слідства, розшуком їх органами Національної поліції, пов'язаним з ухиленням від сплати аліментів та відсутністю відомостей про їх місцезнаходження, тривалою хворобою батьків, що перешкоджає їм виконувати свої батьківські обов'язки, а також підкинуті діти, діти, батьки яких невідомі, діти, від яких відмовилися батьки, та безпритульні діти.

Діти, позбавлені батьківського піклування (згідно Закону України “Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування”) – діти, які залишилися без піклування батьків у зв'язку з позбавленням їх батьківських прав, відібранням у батьків без позбавлення батьківських прав, визнанням батьків безвісно відсутніми або недієздатними, оголошенням їх померлими, відбуванням покарання в місцях позбавлення волі та перебуванням їх під вартою на час слідства, розшуком їх органами Національної поліції, пов'язаним з відсутністю відомостей про їх місцезнаходження, тривалою хворобою батьків, яка перешкоджає їм виконувати свої батьківські обов'язки, а також діти, розлучені із сім'єю, підкинуті діти, батьки яких невідомі, діти, від яких відмовилися батьки, діти, батьки яких не виконують своїх батьківських обов'язків з причин, які неможливо з'ясувати у зв'язку з перебуванням батьків на тимчасово окупованій території України, в районах проведення антитерористичної операції, здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях, та безпритульні діти.

Діти-сироти (згідно Закону України “Про основи соціального захисту бездомних громадян і безпритульних дітей”) – діти, в яких померли чи загинули батьки.

Діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, які не можуть бути влаштовані в сім'ю (згідно постанови Кабінету Міністрів України «Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав дитини»): 1) визнані в установленому порядку недієздатними або обмежено дієздатними; 2) позбавлені батьківських прав, якщо ці права не були поновлені; 3) були усиновлювачами, опікунами, піклувальниками, прийомними батьками, батьками-вихователями іншої дитини, але усиновлення було скасовано або визнано недійсним, опіку, піклування чи діяльність прийомної сім'ї або дитячого будинку сімейного типу було припинено з їх вини; 4) були засуджені за злочини проти життя і здоров'я, волі, честі та гідності, статевої свободи та статевої недоторканості особи, проти громадської безпеки, громадського порядку та моральності, у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, а також за злочини, передбачені статтями 148, 150, 150-1, 164, 166, 167, 169, 181, 187, 324 і 442 Кримінального кодексу України, або мають непогашену чи не зняту в установленому законом порядку судимість за вчинення інших злочинів; 5) перебувають на обліку або на лікуванні у психоневрологічному чи наркологічному диспансері; 6) зловживають спиртними напоями або наркотичними засобами; 7) страждають на хвороби, перелік яких затверджений МОЗ щодо осіб, які не можуть бути усиновлювачами; 8) є особами з інвалідністю I і II групи, які за висновком медико-соціальної експертної комісії потребують стороннього догляду; 9) проживають на спільній житловій площі з членами сім'ї, які мають розлади здоров'я або поведінку чи спосіб життя, що може негативно вплинути на здоров'я дитини, її фізичний, психічний, моральний стан або інтелектуальний розвиток; 10) не мають постійного місця проживання та постійного заробітку (доходу); 11) поведінка та інтереси яких суперечать інтересам дитини, яка може бути влаштована в сім'ю на виховання.

Діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, які в першу чергу можуть бути влаштовані до дитячого будинку сімейного типу (згідно постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про дитячий будинок сімейного типу») – 1) перебувають між собою в родинних стосунках, за винятком випадків, коли за медичними показаннями або з інших причин їх не можна виховувати разом; 2) перебувають на первинному обліку дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, на відповідній адміністративно-територіальній одиниці; 3) під час надзвичайного або воєнного стану на території України тимчасово переміщені (евакуйовані) в межах України або за межі України.

Діти, які можуть бути влаштовані до сім'ї патронатного вихователя (згідно Постанови Кабінету Міністрів України «Деякі питання захисту прав дитини та надання послуги патронату над дитиною») – 1) діти, які перебувають у складних життєвих обставинах, що негативно впливають чи можуть вплинути на їх життя, здоров'я та розвиток; 2) діти, які залишилися без батьківського піклування, в тому числі ті, які перебувають у закладі охорони здоров'я,

тимчасово влаштовані в сім'ю громадян, центр соціально-психологічної реабілітації дітей або до закладу інституційного догляду та виховання дітей; 3) діти, які перебували в інших формах сімейного виховання; 4) малолітні/неповнолітні вагітні чи малолітні/неповнолітні породіллі з немовлям, які залишилися без батьківського піклування або перебувають у складних життєвих обставинах.

Діти, які потребують додаткового захисту (згідно Закону України “Про охорону дитинства”) – діти, які не є біженцями відповідно до Конвенції про статус біженців 1951 року і Протоколу щодо статусу біженців 1967 року та Закону України “Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту”, але потребують захисту, оскільки вони були змушені прибути в Україну або залишитися в Україні внаслідок виникнення загрози її життю, безпеці чи свободі в країні походження, через побоювання застосування щодо них смертної кари або виконання вироку про смертну кару чи тортур, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання.

Діти, які потребують тимчасового захисту (згідно Закону України “Про охорону дитинства”) – 1) діти, які є іноземцями та особами без громадянства, які постійно проживають на території країни, що має спільний кордон з Україною, які масово вимушені шукати захисту в Україні внаслідок зовнішньої агресії, іноземної окупації, громадянської війни, зіткнень на етнічній основі, природних чи техногенних катастроф або інших подій, що порушують громадський порядок у певній частині або на всій території країни походження; 2) діти, які мають право на безоплатне або пільгове забезпечення дитячим харчуванням, діти грудного віку та другого року життя, які входять до складу малозабезпечених сімей, діти грудного та раннього віку, які мають статус дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій і збройних конфліктів, або з числа внутрішньо переміщених осіб, або дітей з числа осіб, визначених у статті 10 Закону України “Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту”.

Дієздатність (згідно Цивільного кодексу України) – це здатність особи своїми діями набувати для себе цивільних прав і самостійно їх здійснювати, а також здатність своїми діями створювати для себе цивільні обов'язки, їх виконувати та нести відповідальність у разі їх невиконання.

Дієздатність (за І. М. Якушевим) – це визначена законодавством юридична властивість суб'єкта права, яка надає йому можливість здійснювати свої юридичні права й обов'язки і завдяки якій він здатний бути активним учасником правових відносин.

Дії неправомірні (за В. І. Борисовою, І. В. Жилінковою) – це дії, які суперечать нормам сімейного права, порушують права та інтереси учасників сімейних

правовідносин (несплата аліментів, незаконне відібрання дитини у батьків, невиконання договору тощо).

Дії правомірні (за В. І. Борисовою, І. В. Жилінковою) – це дії, які відповідають сімейно-правовим нормам і не порушують прав та інтересів учасників сімейних відносин.

Дії юридичні (за В. І. Борисовою, І. В. Жилінковою) – це такі юридичні факти, які засновані на волевиявленні учасників сімейних відносин.

Договір міжнародний (за О. Ф. Скакун) – це угода двох або кількох держав про встановлення, зміну або припинення прав і обов'язків у різних відносинах між ними (міжнародний договір про видачу злочинців (екстрадиція)).

Договір нормативний (за В. Л. Ортинським) – це правило поведінки, встановлене за взаємною домовленістю кількох суб'єктів, що визначається і забезпечується державою.

Договір про влаштування дітей на виховання та спільне проживання у прийомній сім'ї (згідно постанови Кабінету Міністрів України “Про затвердження Положення про прийомну сім'ю”) – це адміністративний договір, що укладається на підставі закону, одним із учасників якого обов'язково є суб'єкт владних повноважень, його зміст становлять права та обов'язки учасників, передбачені законом та цим договором, у сфері захисту прав та інтересів дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування.

Договір про встановлення режиму окремого проживання подружжя (за О. В. Старчук) – це непоіменований сімейно-правовий договір, що укладається у разі неможливості чи небажання подружжя проживати спільно, який регулює особисті немайнові та майнові правовідносини подружжя та їхні права й обов'язки як батьків із моменту досягнення ними згоди щодо усіх істотних умов договору.

Договір про організацію діяльності дитячого будинку сімейного типу (згідно постанови Кабінету Міністрів України “Про затвердження Положення про дитячий будинок сімейного типу”) – адміністративний договір, що укладається на підставі закону, одним із учасників якого обов'язково є суб'єкт владних повноважень, його зміст становлять права та обов'язки учасників, передбачені законом та цим договором, у сфері захисту прав та інтересів дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування.

Договір про патронат (згідно Сімейного кодексу України) – це вид правочину, за яким орган опіки та піклування передає дитину-сироту або дитину, позбавлену батьківського піклування, на виховання у сім'ю іншої особи (патронатного вихователя) до досягнення дитиною повноліття, за плату.

Договір шлюбний (за В. І. Борисовою, І. В. Жилінковою) – це нотаріально посвідчений правочин, що укладається особами, які подали заяву про реєстрацію шлюбу, або подружжям, в якій вони врегульовують майнові відносини, визначають свої взаємні майнові права та обов'язки як подружжя та як батьки.

Дозволи (за О. Ф. Скакун) – це надання особі права на власні активні дії чи бездіяльність, тобто свободи вибору варіанта поведінки.

Дозволи непрямі (опосередковані) (за І. В. Аноній) – це такі дозволи, які наділяють учасників сімейних відносин певними правами із застереженнями.

Дозволи прямі (за І. В. Аноній) – наділяє учасників сімейних правовідносин певними правами без будь-яких застережень.

Документи для влаштування дитини-сироти та дитини, позбавленої батьківського піклування, які має зібрати служба у справах дітей за місцем походження дитини (згідно постанови Кабінету Міністрів України «Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав дитини»):

- 1) свідоцтво про народження або посвідчення біженця або посвідчення особи, яка потребує додаткового захисту, видане відповідно до Закону України “Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту”;
- 2) реєстраційний номер облікової картки платника податків (у разі наявності);
- 3) відомості про батьків та родичів дитини; 4) довідку про склад сім'ї або осіб, зареєстрованих у житловому приміщенні, будинку; 5) які підтверджують право власності дитини на нерухомість (у разі наявності); 6) опис майна дитини; 7) висновок про стан здоров'я, фізичний та розумовий розвиток дитини, складений за встановленою формою; 8) відомості або документи про освіту дитини (для дітей шкільного віку); 9) дублікат обліково-статистичної картки; 10) довідку про призначення та виплату пенсії, державної соціальної допомоги, аліментів тощо (у разі наявності); 11) ощадну книжку дитини або договір про відкриття рахунка в установі банку (у разі наявності); 12) рішення про надання статусу дитини-сироти або дитини, позбавленої батьківського піклування.

Документи для відчуження майна дитини, які подають батьки, опікуни або піклувальники в службу у справах дітей (згідно постанови Кабінету Міністрів України «Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав дитини»): 1) заяву кожного з батьків (опікунів, піклувальників); 2) копію паспорта громадянина України, тимчасового посвідчення громадянина України, паспортного документа іноземця; 3) копію реєстраційного номера облікової картки платника податків (у разі наявності); 4) документ, що підтверджує право власності (користування) дитини на відчужуване майно; 5) витяг з Державного реєстру речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень, виданий відповідно до законодавства; 6) копію свідоцтва про народження дитини; 7) довідку з місця проживання, про склад сім'ї та

реєстрацію або витяг з домової книги; 8) копію рішення про встановлення опіки над дитиною (для опікунів, піклувальників); 9) копію рішення про встановлення опіки над майном дитини (для опікунів, піклувальників); 10) копію свідоцтва про укладення або розірвання шлюбу між батьками дитини (у разі наявності).

Документи, за наявності яких органи опіки і піклування призначають опікуна (згідно *Правил опіки та піклування*) – 1) повідомлення державних, громадських організацій або заяви громадянина (громадян); 2) копії свідоцтва про народження особи, що потребує опіки, або іншого документа, який підтверджує її вік; 3) копія свідоцтва про смерть батьків або рішення суду про визнання громадянина безвісно відсутнім або оголошення їх померлими чи інших матеріалів, які підтверджують неможливість виховання дитини; 4) акт обстеження умов життя особи, що потребує опіки, і опис її майна; 5) довідки про стан здоров'я особи, що потребує опіки (якщо вона раніше проживала окремо), та майбутнього опікуна (піклувальника); 6) довідка про місце проживання майбутнього опікуна і його заява про прийняття на себе обов'язків про опіку; 7) акт перевірки умов життя майбутнього опікуна та висновок від органів опіки та піклування за місцем проживання опікуна про можливість виконувати опікунські обов'язки; 8) довідка лікувальної установи про відсутність в сім'ї майбутнього опікуна (піклувальника) захворювань, що перешкоджають влаштуванню до нього особи, що потребує опіки; 9) документ про закріплення за дитиною житлової площі.

Документи, за наявності яких органи опіки і піклування призначають піклувальника (згідно *Правил опіки та піклування*) – 1) повідомлення державних, громадських організацій або заява громадянина (громадян); 2) копія свідоцтва про народження неповнолітньої особи, що потребує піклування, або рішення суду про визнання особи обмежено дієздатною; 3) медичний висновок про стан здоров'я особи, що потребує піклування; 4) довідка про місце проживання особи, що потребує піклування; 5) заява майбутнього піклувальника про прийняття на себе обов'язків щодо піклування; 6) довідки про стан здоров'я майбутнього піклувальника і про місце його проживання (лише при встановленні опіки над неповнолітнім); 7) акт обстеження житлових умов майбутнього піклувальника (лише при встановленні піклування над неповнолітнім).

Документи, які зобов'язані органи опіки і піклування видати на кожну дитину, яка передається у прийомну сім'ю (згідно *постанови Кабінету Міністрів України “Про затвердження Положення про прийомну сім'ю”*) – 1) рішення органу опіки і піклування про направлення дитини у прийомну сім'ю; 2) свідоцтво про народження дитини; 3) висновок про стан здоров'я, фізичний та розумовий розвиток дитини; 4) документ про освіту; 5) висновок про комплексну психолого-педагогічну оцінку розвитку дитини, що надається інклюзивно-ресурсним центром (за наявності); 6) рішення органу опіки і

підклування за місцем походження дитини-сироти або дитини, позбавленої батьківського підклування, про встановлення відповідного статусу такої дитини та документи, на підставі яких ухвалено таке рішення (документи про батьків або осіб, що їх замінюють: копія свідоцтва про смерть, вирок або рішення суду, довідка про хворобу, розшук батьків та інші документи, що підтверджують відсутність батьків або неможливість виховання ними своїх дітей тощо; опис належного дитині майна, у тому числі житла, та відомості про осіб, які відповідають за його збереження); 7) довідка про наявність та місцезнаходження братів і сестер чи інших близьких родичів дитини; 8) пенсійне посвідчення на дітей, які одержують пенсію, копія ухвали суду про стягнення аліментів.

Документи, які орган опіки та підклування зобов'язаний надати батькам-вихователям (згідно постанови Кабінету Міністрів України “Про затвердження Положення про дитячий будинок сімейного типу”) – це

1) рішення органу опіки і підклування про направлення дитини на виховання та спільне проживання у дитячому будинку сімейного типу; 2) свідоцтво про народження дитини; 3) медичну довідку про стан здоров'я або витяг з історії розвитку дитини; 4) довідку (атестат) про освіту або висновок психолого-медико-педагогічної консультації про рівень розвитку дитини; 5) документи про батьків або осіб, які їх замінюють (свідоцтво про смерть, вирок або рішення суду, довідка про хворобу, розшук батьків та інші документи, що підтверджують відсутність батьків або неможливість виховання ними своїх дітей); 6) довідку про наявність та місцезнаходження братів і сестер чи інших близьких родичів дитини; 7) опис належного дитині майна, у тому числі житла, та відомості про осіб, які відповідають за його збереження; 8) пенсійну книжку на дітей, які одержують пенсію, копію ухвали суду про стягнення аліментів.

Документи, які подають кандидати у прийомні батьки для утворення прийомної сім'ї (згідно постанови Кабінету Міністрів України “Про затвердження Положення про прийомну сім'ю”) –

1) заява кандидатів у прийомні батьки про утворення прийомної сім'ї; 2) копії паспортів кандидатів у прийомні батьки; 3) довідка про склад сім'ї (форма № 3); 4) копія свідоцтва про шлюб; 5) довідка про стан здоров'я кандидатів у прийомні батьки та членів сім'ї, які проживають разом з ними (довідка про відсутність хронічних захворювань, обстеження нарколога, венеролога, психіатра); 6) довідка про доходи потенційної прийомної сім'ї; 7) довідка про проходження навчання кандидатів у прийомні батьки і рекомендація центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді щодо включення їх у банк даних про сім'ї потенційних усиновителів, опікунів, піклувальників, прийомних батьків, батьків-вихователів; 8) письмова згода всіх повнолітніх членів сім'ї, які проживають разом з кандидатами у прийомні батьки, на утворення прийомної сім'ї, засвідчена нотаріально.

Домагання сексуальні (згідно Закону України “Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків”) – дії сексуального характеру, виражені словесно (погрози, залякування, непристойні зауваження) або фізично (доторкання, поплескування), що принижують чи ображають осіб, які перебувають у відносинах трудового, службового, матеріального чи іншого підпорядкування.

Допоміжні репродуктивні технології (згідно наказу Міністерства охорони здоров'я України «Про затвердження Порядку застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні») – методики лікування безпліддя, за яких маніпуляції з репродуктивними клітинами, окремі або всі етапи підготовки репродуктивних клітин, процеси запліднення і розвитку ембріонів до перенесення їх у матку пацієнтки здійснюються в умовах *in vitro*.

Допомога на дітей, над якими встановлено опіку чи піклування (згідно Закону України “Про державну допомогу сім'ям з дітьми”) – призначається особам, призначеним в установленому законом порядку опікунами чи піклувальниками дітей, які позбавлені батьківського піклування. Така допомога вважається власністю дитини, надається у розмірі, що становить 2,5 розміру прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку, на дітей з інвалідністю, над якими встановлено опіку чи піклування, – 3,5 розміру прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку. У разі якщо на дитину (на дитину з інвалідністю) виплачуються призначені у встановленому порядку пенсія, аліменти, стипендія, державна допомога (крім державної соціальної допомоги, що виплачується на дітей з інвалідністю відповідно до законодавства), розмір допомоги на дитину, над якою встановлено опіку чи піклування, визначається як різниця між 2,5 розміру прожиткового мінімуму (для дитини з інвалідністю, над якою встановлено опіку чи піклування, – 3,5 розміру прожиткового мінімуму) для дитини відповідного віку та розміром призначених пенсії, аліментів, стипендії, державної допомоги.

Е

Ейджизм (за К. Б. Левченко) (від англ. age – вік) – це дискримінація за ознакою віку, яку зазнають люди похилого віку, підлітки, які не розглядаються як повноцінні особистості в суспільстві, представляючи собою своєрідні маргінальні групи.

Екзогамія (за В. С. Гопанчук) – це позародове подружжя, в якому група сестер має спільну групу чоловіків, але з цієї групи чоловіків виключають їх братів, а із групи жінок виключаються сестри чоловіків.

Експертиза гендерно-правова (згідно Закону України “Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків”) – аналіз чинного законодавства, проектів нормативно-правових актів, результатом якого є

надання висновку щодо їх відповідності принципу забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків.

Елемент іноземний (згідно Закону України “Про міжнародне приватне право”) – ознака, яка характеризує приватноправові відносини, що регулюються цим Законом, та виявляється в одній або кількох з таких форм: хоча б один учасник правовідносин є громадянином України, який проживає за межами України, іноземцем, особою без громадянства або іноземною юридичною особою; об’єкт правовідносин знаходиться на території іноземної держави; юридичний факт, який створює, змінює або припиняє правовідносини, мав чи має місце на території іноземної держави.

Елементи права дитини на індивідуалізацію (за Л. А. Ольховик) – це власне ім’я, прізвище, по батькові; зовнішній вигляд; вимова; голос; зображення; псевдонім; особистий підпис; манери поведінки; інтелектуальний, культурний, освітній рівень.

Ж

Житло соціальне (згідно Закону України “Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування”) – жила площа, яка надається за нормами державних соціальних стандартів відповідно до законодавства за рахунок державного та/або комунального житлового фонду.

Жорстоке поводження з дитиною (згідно Закону України “Про охорону дитинства”) – будь-які форми фізичного, психологічного, сексуального або економічного насильства над дитиною, зокрема домашнього насильства, а також будь-які незаконні угоди стосовно дитини, зокрема вербування, переміщення, переховування, передача або одержання дитини, вчинені з метою експлуатації, з використанням обману, шантажу чи уразливого стану дитини.

З

Забезпечення найкращих інтересів дитини – (згідно Закону України “Про охорону дитинства”) – це дії та рішення, що спрямовані на задоволення індивідуальних потреб дитини відповідно до її віку, статі, стану здоров’я, особливостей розвитку, життєвого досвіду, родинної, культурної та етнічної належності та враховують думку дитини, якщо вона досягла такого віку і рівня розвитку, що може її висловити.

Забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, запобігання та протидії насильству за ознакою статі органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування (згідно Закону України “Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків”) –

1) забезпечують надання жінкам і чоловікам рівних прав та можливостей, запобігання та протидію насильству за ознакою статі; 2) здійснюють виконання загальнодержавних та регіональних програм з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, запобігання та протидії насильству за ознакою статі; 3) створюють умови для поєднання жінками і чоловіками професійних і сімейних обов'язків; 4) забезпечують доступні соціально-побутові послуги, включаючи догляд за малолітніми дітьми, організацію дошкільного виховання та забезпечення дитячого дозвілля; 5) провадять просвітницьку діяльність з питань гендерної рівності, запобігання та протидії насильству за ознакою статі; 6) співпрацюють з громадськими об'єднаннями та іноземними неурядовими організаціями щодо забезпечення рівності прав та можливостей жінок і чоловіків, запобігання та протидії насильству за ознакою статі; 7) подають пропозиції щодо вдосконалення законодавства з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, запобігання та протидії насильству за ознакою статі; 8) здійснюють збір і поширення інформації про насильство за ознакою статі, а також про загальні та спеціалізовані служби підтримки постраждалих осіб; 9) беруть участь у підготовці фахівців з питань реалізації рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, запобігання та протидії насильству за ознакою статі; 10) сприяють науковим розробкам у сфері гендерних досліджень; 11) дотримуються принципу забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у своїй діяльності; 12) здійснюють позитивні дії.

Заборгованість по аліментах (за С. І. Шимон) – це грошовий борг, який виникає у платника аліментів з моменту виникнення аліментного зобов'язання (набуття законної сили рішенням суду про стягнення аліментів) до моменту проведення розрахунків у разі, якщо він не виконує своїх обов'язків.

Заборони (за О. Ф. Скакун) – це покладання на особу обов'язку певної пасивної поведінки, утримання від вчинення якихось дій під загрозою настання відповідальності.

Завдання загальноосвітніх шкіл і професійних училищ соціальної реабілітації (згідно Закону України “Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей”) – 1) створення належних умов для життя, навчання і виховання учнів, підвищення їх загальноосвітнього і культурного рівня, професійної підготовки, розвитку індивідуальних здібностей і нахилів, забезпечення необхідної медичної допомоги; 2) забезпечення соціальної реабілітації учнів, їх правового виховання та соціального захисту в умовах постійного педагогічного режиму.

Завдання молодіжної роботи (згідно Закону України “Про основні засади молодіжної політики”) – 1) розвиток і задоволення різноманітних потреб та інтересів дітей та молоді, сприяння їх особистісному розвитку та самореалізації; 2) формування у дітей та молоді загальнолюдських,

загальнокультурних і загальнонаціональних цінностей, навчально-пізнавальних, громадянських, соціальних, комунікативних, підприємницьких та інших компетентностей; 3) розвиток волонтерства, вуличних культур, неформальних молодіжних об'єднань, програм національних та міжнародних обмінів, молодіжного туризму; 4) впровадження програм професійної орієнтації, популяризації та утвердження здорового і безпечного способу життя, культури здоров'я; 5) організація змістовного дозвілля, культурного, емоційного розвитку особистості; 6) забезпечення партнерської підтримки дітей та молоді, які проживають на тимчасово окупованій території України, та внутрішньо переміщених осіб; 7) впровадження інклюзивного підходу та забезпечення рівного доступу кожної молодої особи до якісних послуг та можливостей молодіжної роботи.

Завдання притулків для дітей (згідно Закону України “Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей”) – 1) соціальний захист дітей, які опинились у складних життєвих обставинах, залишили сім'ї, навчальні заклади; 2) створення належних житлово-побутових і психолого-педагогічних умов для забезпечення нормальної життєдіяльності дітей, надання їм можливості навчатися, працювати та змістовно проводити дозвілля.

Завдання Сімейного кодексу України (згідно Сімейного кодексу України) – визначає засади шлюбу, особисті немайнові та майнові права і обов'язки подружжя, підстави виникнення, зміст особистих немайнових і майнових прав та обов'язків батьків і дітей, усиновлювачів та усиновлених, інших членів сім'ї та родичів.

Завдання соціального супроводу (згідно Закону України “Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування”) – 1) сприяти адаптації дитини в новій сім'ї, створенню позитивного психологічного клімату в сім'ї, умов розвитку дітей з урахуванням індивідуальних потреб кожної дитини, забезпеченню оптимальних умов життя дитини-сироти, дитини, позбавленої батьківського піклування, та особи із їх числа та захисту їх прав.

Завдання у сфері запобігання домашньому насильству (згідно Закону України “Про запобігання та протидію домашньому насильству”) – 1) визначення стану, причин і передумов поширення домашнього насильства; 2) підвищення рівня поінформованості населення про форми, прояви, причини і наслідки домашнього насильства; 3) сприяння розумінню суспільством природи домашнього насильства, його непропорційного впливу на жінок і чоловіків, зокрема на осіб з інвалідністю, вагітних жінок, дітей, недієздатних осіб, осіб похилого віку; 4) формування в суспільстві нетерпимого ставлення до насильницьких моделей поведінки, небайдужого ставлення до постраждалих осіб, насамперед постраждалих дітей, усвідомлення домашнього насильства як порушення прав людини; 5) викоринення дискримінаційних уявлень про

соціальні ролі та обов'язки жінок і чоловіків, а також будь-яких звичаїв і традицій, що на них ґрунтуються; б) заохочення всіх членів суспільства, насамперед чоловіків і хлопців, до активного сприяння запобіганню домашньому насильству.

Завдання центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері усиновлення та захисту прав дітей, органу виконавчої влади Автономної Республіки Крим у сфері сім'ї та дітей, служб у справах дітей (згідно Закону України “Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей”) – 1) розроблення і здійснення самостійно або разом з відповідними органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями незалежно від форми власності, громадськими організаціями заходів щодо захисту прав, свобод і законних інтересів дітей; 2) координація зусиль центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій незалежно від форми власності у вирішенні питань соціального захисту дітей та організації роботи із запобігання дитячій бездоглядності; 3) забезпечення додержання вимог законодавства щодо встановлення опіки та піклування над дітьми, їх усиновлення; 4) здійснення контролю за умовами утримання і виховання дітей у закладах для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, спеціальних установах і закладах соціального захисту для дітей незалежно від форми власності; 5) ведення державної статистики щодо дітей відповідно до законодавства України та міжнародних стандартів; 6) ведення обліку дітей, які опинились у складних життєвих обставинах, дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, усиновлених, влаштованих до прийомних сімей, дитячих будинків сімейного типу та соціально-реабілітаційних центрів (дитячих містечок); 7) проведення роботи з соціально-правового захисту дітей, запобігання бездоглядності та правопорушенням серед них, із соціально-психологічної реабілітації найбільш уразливих категорій дітей, контроль та координація діяльності служб у справах дітей; 8) здійснення з питань, що належать до їх компетенції, координації та методологічного забезпечення діяльності центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування стосовно соціального захисту дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, осіб із їх числа, а також забезпечення додержання законодавства щодо встановлення опіки і піклування над дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, їх усиновлення, застосування інших передбачених законодавством форм влаштування дітей; 9) сприяння розвитку різних форм виховання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування.

Завдання центрів медико-соціальної реабілітації (згідно Закону України “Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей”) – 1) створення умов і забезпечення лікування дітей від алкоголізму, наркоманії,

токсикоманії; 2) психосоціальна реабілітація 3) корекція (направляються діти віком від 11 років на підставі висновку медико-експертної комісії).

Загальна частина сімейного права (за В. С. Гонанчук) – це загальні норми, які поширюються на всі сімейно-правові відносини.

Загальноосвітні школи та професійні училища соціальної реабілітації (згідно Закону України “Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей”) – це спеціальні навчально-виховні заклади для дітей, які потребують особливих умов виховання, та підпорядковуються центральному органу виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері освіти і науки. До цих закладів можуть направлятися особи, які вчинили кримінальне правопорушення у віці до 18 років або правопорушення до досягнення віку, з якого настає кримінальна відповідальність.

Заклади соціального захисту для бездомних осіб (згідно Закону України “Про основи соціального захисту бездомних громадян і безпритульних дітей”) – 1) будинок нічного перебування; 2) центр реінтеграції бездомних осіб; 3) соціальний готель; 4) інші заклади, що надають послуги бездомним особам.

Заклади соціального захисту для безпритульних дітей (згідно Закону України “Про основи соціального захисту бездомних громадян і безпритульних дітей”) – 1) притулок для дітей служби у справах дітей; 2) центр соціально-психологічної реабілітації дітей; 3) соціально-реабілітаційний центр (дитяче містечко).

Заклади для бездомних осіб і безпритульних дітей (згідно Закону України “Про основи соціального захисту бездомних громадян і безпритульних дітей”) – соціальні заклади, діяльність яких спрямована на допомогу бездомним особам і безпритульним дітям, їх підтримку та реінтеграцію.

Заклади для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування (згідно Закону України “Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування”) – медичні, навчальні, виховні заклади, інші заклади та установи, в яких проживають діти-сироти і діти, позбавлені батьківського піклування.

Заклади, які належать до загальних служб підтримки постраждалих осіб від домашнього насильства (згідно Закону України “Про запобігання та протидію домашньому насильству”) – 1) центри соціальних служб для сім’ї, дітей та молоді; 2) притулки для дітей; 3) центри соціально-психологічної реабілітації дітей; 4) соціально-реабілітаційні центри (дитячі містечка); 5) центри соціально-психологічної допомоги; 6) територіальні центри соціального обслуговування (надання соціальних послуг); 7) інші заклади, установи та організації.

Заклади, які належать до спеціальних служб підтримки постраждалих осіб від домашнього насильства (згідно Закону України “Про запобігання та протидію домашньому насильству”) – центри медико-соціальної реабілітації постраждалих осіб, кол-центр з питань запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей, мобільні бригади соціально-психологічної допомоги постраждалим особам та особам, які постраждали від насильства за ознакою статі, а також заклади та установи, призначені виключно для постраждалих осіб та осіб, які постраждали від насильства за ознакою статі.

Закон (згідно Закону України «Про правотворчу діяльність») – це нормативно-правовий акт, прийнятий Верховною Радою України та (або) на всеукраїнському референдумі в установленому Конституцією України та законом порядку, що регулює найбільш важливі суспільні відносини.

Закон (за О. Ф. Скакун) – це нормативно-правовий акт представницького вищого органу державної влади (або громадянського суспільства, безпосередньо народу), який регулює найважливіші питання суспільного життя, установлює права і обов’язки громадян, має вищу юридичну чинність і приймається з дотриманням особливої законодавчої процедури.

Закони загальні (за О. Ф. Скакун) – це закони, що регламентують певну сферу суспільних відносин і поширюються на всіх.

Закони спеціальні (за О. Ф. Скакун) – це закони, що регламентують обмежену (спеціальну) сферу суспільних відносин і поширюються на частину населення (наприклад, закони про пенсії, про освіту, про міліцію та ін.).

Законодавство сімейне (за В. Л. Ортинським) – це сукупність нормативно-правових актів, що регулюють особисті та пов’язані з ними майнові відносини громадян, які виникають із шлюбу і належності до сім’ї.

Заохочення (за О. Ф. Скакун) – це юридичне схвалення суспільно корисної поведінки особи за допомогою винагороди за активну діяльність.

Запобігання бездомності і безпритульності (згідно Закону України “Про основи соціального захисту бездомних громадян і безпритульних дітей”) – система заходів, спрямованих на усунення правових, соціальних та інших причин виникнення бездомності та безпритульності, запобігання їм, у тому числі заходів щодо зниження ризику втрати особою прав на жилі приміщення і запобігання втраті цих прав, а також на запобігання виникненню негативних суспільних наслідків, пов’язаних з відсутністю в особи житла.

Запобігання домашньому насильству (згідно Закону України “Про запобігання та протидію домашньому насильству”) – система заходів, що

здійснюються органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями, а також громадянами України, іноземцями та особами без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, та спрямовані на підвищення рівня обізнаності суспільства щодо форм, причин і наслідків домашнього насильства, формування нетерпимого ставлення до насильницької моделі поведінки у приватних стосунках, небайдужого ставлення до постраждалих осіб, насамперед до постраждалих дітей, викорінення дискримінаційних уявлень про соціальні ролі та обов'язки жінок і чоловіків, а також будь-яких звичаїв і традицій, що на них ґрунтуються.

Запобігання насильству за ознакою статі (згідно Закону України “Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків”) – система заходів, що здійснюються органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями, а також громадянами України, іноземцями та особами без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, спрямованих на підвищення рівня обізнаності суспільства щодо насильства за ознакою статі, його причин і наслідків, на формування нетерпимого ставлення до насильства за ознакою статі, викорінення дискримінаційних уявлень про соціальні ролі та обов'язки жінок і чоловіків, а також будь-яких звичаїв і традицій, що на них ґрунтуються.

Заручини (за О. Ю. Биковою) – це етап укладення шлюбу, який не тягне за собою виникнення у осіб сімейних прав і обов'язків.

Заручини (за С. І. Шимон) – це юридичний факт, який виявляється в поданні заяви про реєстрацію шлюбу, він не створює юридичного обов'язку укладення шлюбу, однак покладає на особу, котра відмовилася від шлюбу, обов'язок відшкодувати другій стороні затрати останньої у зв'язку з приготуванням до реєстрації шлюбу та весілля.

Засади державної політики щодо соціального захисту дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, а також осіб із їх числа (згідно Закону України “Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування”) –

- 1) створення умов для реалізації права кожної дитини на виховання в сім'ї;
- 2) виховання та утримання дітей за принципом родинності;
- 3) сприяння усиновленню дітей, створення системи заохочення та підтримки усиновлювачів;
- 4) забезпечення пріоритету форм влаштування;
- 5) захист майнових, житлових та інших прав та інтересів таких дітей;
- 6) створення належних умов для їх фізичного, інтелектуального і духовного розвитку, підготовки дітей до самостійного життя;
- 7) забезпечення права на здоровий розвиток;
- 8) забезпечення соціально-правових гарантій;
- 9) створення умов для надання психологічної, медичної та педагогічної допомоги;
- 10) формування системи соціальної адаптації;
- 11) забезпечення вільним вибором сфери

професійної діяльності, яка б оптимально відповідала потребам та бажанням особистості дитини-сироти, дитини, позбавленої батьківського піклування, а також особи із їх числа та запитам ринку праці; 12) належне матеріально-технічне забезпечення незалежно від форми влаштування та утримання дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, а також осіб із їх числа, сприяння в наданні реальної допомоги і підтримки підприємствами, установами та організаціями різних форм власності, банківськими установами, культурно-освітніми, громадськими, спортивними та іншими організаціями; 13) вжиття вичерпних заходів щодо забезпечення доступу до безоплатної правничої допомоги на підставах та в порядку, встановлених Законом України “Про безоплатну правничу допомогу”.

Засади, на яких ґрунтується діяльність, спрямована на запобігання та протидію домашньому насильству (згідно Закону України “Про запобігання та протидію домашньому насильству”) – 1) гарантування постраждалим особам безпеки та основоположних прав і свобод людини і громадянина, зокрема права на життя, свободу та особисту недоторканість, на повагу до приватного та сімейного життя, на справедливий суд, на правничу допомогу, з урахуванням практики Європейського суду з прав людини; 2) належна увага до кожного факту домашнього насильства під час здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству; 3) врахування непропорційного впливу домашнього насильства на жінок і чоловіків, дітей та дорослих, дотримання принципу забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків під час здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству; 4) визнання суспільної небезпеки домашнього насильства та забезпечення нетерпимого ставлення до будь-яких проявів домашнього насильства; 5) повага та неупереджене і небайдуже ставлення до постраждалих осіб з боку суб’єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, забезпечення пріоритетності прав, законних інтересів та безпеки постраждалих осіб під час здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству; 6) конфіденційність інформації про постраждалих осіб та осіб, які повідомили про вчинення домашнього насильства; 7) добровільність отримання допомоги постраждалими особами, крім дітей та недієздатних осіб; 8) врахування особливих потреб та інтересів постраждалих осіб, зокрема осіб з інвалідністю, вагітних жінок, дітей, недієздатних осіб, осіб похилого віку; 9) ефективна взаємодія суб’єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, з громадськими об’єднаннями, неурядовими організаціями, медіа та іншими заінтересованими особами.

Захист (за З. В. Ромовською) – це реальне відновлення порушеного права або інтересу.

Захист дітей соціальний (згідно Закону України “Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей”) – це комплекс заходів і

засобів соціально-економічного та правового характеру, щодо забезпечення прав дітей на життя, розвиток, виховання, освіту, медичне обслуговування, надання матеріальної підтримки.

Захист сімейних прав (за Ю. С. Червоним) – це передбачені законом заходи, що здійснюються державними, як правило, судовими, та іншими органами і спрямовані на визнання цих прав, поновлення останніх та покладення краю їх порушенням.

Заходи відповідальності у сімейному праві за видами правовідносин, у яких вони застосовуються (за І. О. Єфремовою): 1) шлюбних правовідносинах; 2) батьківських правовідносинах; 3) правовідносинах, пов'язаних із влаштуванням у сім'ю дітей-сиріт або дітей, позбавлених батьківського піклування; 4) правовідносинах між іншими членами сім'ї та родичами.

Заходи і гарантії забезпечення виконання рішення суду про реалізацію права дитини на контакт (згідно Закону України “Про охорону дитинства”) – 1) зобов'язання особи, яка контактує з дитиною, оплачувати витрати, пов'язані з переїздом та проживанням дитини, а також, у разі потреби, - будь-якої іншої особи, яка супроводжує дитину, повідомляти особі, з якою проживає дитина, про місце перебування дитини під час реалізації нею права на контакт, з'являтися особисто разом з дитиною до органу опіки та піклування з періодичністю, визначеною судом; 2) заборона зміни місця перебування дитини під час реалізації нею права на контакт; 3) реалізація права на контакт з дитиною на території іноземної держави за умови подання органу опіки та піклування за місцем проживання дитини документа, що підтверджує визнання рішення суду України про контакт з дитиною на території іншої держави; 4) інші заходи, передбачені законом.

Заходи із запобігання насильству за ознакою статі (згідно Закону України “Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків”) – 1) вивчення ситуації та збір даних про факти насильства за ознакою статі; 2) проведення галузевих та міжгалузевих досліджень стану, причин і передумов поширення насильства за ознакою статі, а також ефективності законодавства у сфері запобігання та протидії такому насильству, практики його застосування; 3) проведення інформаційних кампаній щодо проявів насильства за ознакою статі, його наслідків, зокрема для дітей; 4) проведення у навчальних закладах інформаційно-просвітницьких заходів з питань запобігання та протидії насильству за ознакою статі, у тому числі стосовно дітей; 5) залучення медіа до проведення просвітницьких кампаній, спрямованих на виконання завдань у сфері запобігання та протидії насильству за ознакою статі; 6) організація і проведення спільних та спеціалізованих тренінгів і семінарів для фахівців, які працюють у сфері запобігання та протидії насильству за ознакою статі, а також для працівників правоохоронних органів і суддів; 7) організація і виконання

програм для осіб, які вчинили насильство за ознакою статі, зокрема сексуальне насильство, у визначеному законодавством порядку.

Заходи охорони дитинства в Україні (згідно Закону України “Про охорону дитинства”) – це 1) визначення основних правових, економічних, організаційних, культурних та соціальних засад щодо охорони дитинства, удосконалення законодавства про правовий і соціальний захист дітей, приведення його у відповідність з міжнародними правовими нормами у цій сфері; 2) забезпечення належних умов для охорони здоров’я, навчання, виховання, фізичного, психічного, соціального, духовного та інтелектуального розвитку дітей, їх соціально-психологічної адаптації та активної життєдіяльності, зростання в сімейному оточенні в атмосфері миру, гідності, взаємоповаги, свободи та рівності; 3) проведення державної політики, спрямованої на реалізацію цільових програм з охорони дитинства, надання дітям пільг, переваг та соціальних гарантій у процесі виховання, навчання, підготовки до трудової діяльності, заохочення наукових досліджень з актуальних проблем дитинства; 4) встановлення відповідальності юридичних і фізичних осіб (посадових осіб і громадян) за порушення прав і законних інтересів дитини, заподіяння їй шкоди.

Заходи сімейно-правової відповідальності (за І.О.Єфремовою) – це певні невинуваті покладення особистого, майнового або організаційного характеру, спрямовані на припинення правопорушення та (або) відновлення порушених прав учасників сімейних правовідносин, що застосовуються у судовому або позасудовому порядку до винної особи, яка вчинила протиправне діяння у сфері сімейних правовідносин, і тягнуть за собою інші додаткові правові наслідки.

Заходи сімейно-правової відповідальності за невиконання обов’язків щодо надання дитині належного утримання до осіб, яким передана на виховання дитина-сирота або дитина, позбавлена батьківського піклування (за А.М.Буряченком) – 1) дострокове розірвання договору про влаштування дітей на виховання та спільне проживання у прийомній сім’ї; 2) дострокове розірвання договору про організацію діяльності дитячого будинку сімейного типу; 3) дострокове припинення договору про патронат над дитиною; 4) скасування усиновлення; 5) звільнення опікуна, піклувальника від своїх обов’язків.

Заява про реєстрацію шлюбу (згідно Сімейного кодексу України) – це документ, встановленого зразка, що подається жінкою і чоловіком до будь-якого ОДРАЦС.

Збір судовий (згідно Закону України “Про судовий збір”) – це збір, що справляється на всій території України за подання заяв, скарг до суду, а також за видачу судами документів і включається до складу судових витрат.

Зведені брати і сестри (за С. І. Шимон) – це діти, які є членами однієї сім'ї, але не мають спільних батьків, вони не є кровними родичами.

Звичай (за В. Л. Ортинським) – це соціальні норми, які склалися історично внаслідок багаторазового повторення у певних ситуаціях, атому виконуються автоматично.

Звичай юридичний (за З. В. Ромовською) – це правова норма, яка встановилася без втручання публічної влади внаслідок тривалого і регулятивного застосування одних і тих самих правил до однорідних випадків життя.

Згода на шлюб (за М. М. Дякович) – це найбільш значуща умова дійсності шлюбу, яка оприлюднюється сторонами двічі – при поданні заяви про реєстрацію шлюбу до органу державної реєстрації актів цивільного стану та безпосередньо в процесі реєстрації шлюбу.

Здійснення права власності подружжя (за В. О. Бажановою) – це використання правомочностей, вчинення подружжям або одним з подружжя дій, що становлять складову змісту конкретного суб'єктивного права, зокрема, володіння, користування та розпорядження об'єктами права власності подружжя, з метою досягнення певного правового та фактичного результату.

Здійснення сімейних прав (за В. І. Борисовою, І. В. Жилінковою) – це процес задоволення особою своїх матеріальних та духовних потреб на підставі юридичних можливостей, які вона має.

Зловживання сімейним правом (за В. І. Трубою) – це правопорушення, під яким слід розуміти такі дії, вчинки суб'єктів сімейних правовідносин, за яких можливо, не порушуючи загальноприйняті норми поведінки, втілити негідні наміри та заподіяти шкоду іншим.

Зміст права дитини на здоров'я (за Л. А. Ольховик) – це надані законом можливості, що забезпечують стан повного фізичного та душевного благополуччя.

Зміст сімейних правовідносин (за В. С. Гопанчук) – це суб'єктивні сімейні права і обов'язки.

Значення державної реєстрації шлюбу (згідно Сімейного кодексу України) – забезпечення стабільності відносин між жінкою та чоловіком, охорони прав та інтересів подружжя, їхніх дітей, а також в інтересах держави та суспільства.

Значення принципів сімейного права (за М. В. Менджул) – 1) є фундаментальною основою, своєрідним каркасом сімейного права; 2) можуть

застосовуватися як джерело сімейного права у разі прийняття індивідуальних рішень по конкретним справам, особливо у випадках прогалин у законодавстві та застосуванні аналогії права; 3) гарантують правильне тлумачення норм сімейного права; 4) впливають на формування правової свідомості учасників сімейних відносин; 5) є траєкторією розвитку сімейного права, визначають напрями удосконалення сімейного законодавства.

Зобов'язання (за О. Ф. Скакун) – це покладання на особу обов'язку певної активної поведінки.

I

In vitro (згідно наказу Міністерства охорони здоров'я України «Про затвердження Порядку застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні») – техніка виконання експерименту чи інших маніпуляцій у спеціальному лабораторному посуді або у контрольованому середовищі поза живим організмом.

Іноземець (згідно Закону України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства») – особа, яка не перебуває у громадянстві України і є громадянином (підданим) іншої держави або держав.

Іноземці та особи без громадянства, які перебувають на території України на законних підставах (згідно Закону України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства») – це іноземці та особи без громадянства, які в установленому законодавством чи міжнародним договором України порядку вїхали в Україну та постійно або тимчасово проживають на її території, або тимчасово перебувають в Україні.

Іноземці та особи без громадянства, які постійно проживають в Україні (згідно Закону України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства») – це іноземці та особи без громадянства, які отримали посвідку на постійне проживання, якщо інше не встановлено законом.

Іноземці та особи без громадянства, які тимчасово перебувають на території України (згідно Закону України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства») – це іноземці та особи без громадянства, які перебувають на території України протягом дії візи або на період, установлений законодавством чи міжнародним договором України, або якщо строк їх перебування на території України продовжено в установленому порядку.

Іноземці та особи без громадянства, які тимчасово проживають в Україні (згідно Закону України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства») – це іноземці та особи без громадянства, які отримали посвідку на тимчасове проживання, або якщо строк їх тимчасового проживання на

території України продовжено в установленому порядку, якщо інше не встановлено законом.

Іноземці, які мають переважне право на усиновлення дитини – громадянина України (згідно *Сімейного кодексу України*) – 1) родичі дитини; 2) громадяни держав, з якими Україна уклала договір про надання правової допомоги.

Інтереси дитини (за *Л. А. Ольховик*) – це правова цінність, що характеризується належним матеріальним, моральним, фізичним, розумовим, психічним станом неповнолітнього, що забезпечується батьками та який неповнолітній у змозі оцінити по досягненні певного віку.

Інтерес в сімейному праві (за *С. М. Ходак*) – це юридичний дозвіл, який спрямований на забезпечення потреб майнового та немайнового характеру суб'єктів сімейного права, регламентується сімейно-правовими нормами з можливою фіксацією у принципах сімейного права та виступає самостійним об'єктом правової охорони.

Інститут права (за *О. Ф. Скакун*) – це сукупність відносно відособлених правових норм у рамках певної галузі (галузей) права, що регулюють певну групу (вид) взаємозалежних суспільних відносин.

Інститут сімейний (за *А. Ю. Олійник*) – це сукупність сімейних норм і принципів, що регулюють та охороняють однорідні сімейні відносини.

Інформаційний банк даних про дітей, які підлягають усиновленню – (за *С. І. Шимон*) систематизовані відомості про дітей, котрі перебувають на обліку як такі, що можуть бути усиновлені.

Інфраструктура молодіжна (згідно *Закону України “Про основні засади молодіжної політики”*) – будівлі, споруди, молодіжні простори, інші приміщення, земельні ділянки, що використовуються органами державної влади, органами місцевого самоврядування, суб'єктами молодіжної роботи для реалізації молодіжної політики та/або для здійснення молодіжної роботи.

К

Кандидат у патронатні вихователі (згідно *Постанови Кабінету Міністрів України «Деякі питання захисту прав дитини та надання послуги патронату над дитиною»*) – це особа, яка виявила бажання виконувати обов'язки патронатного вихователя на професійній основі, а також має повнолітнього члена сім'ї (чоловік або дружина, син чи донька, інший член сім'ї) чи повнолітню особу, які проживають на спільній житловій площі з кандидатом у

патронатні вихователі, готові бути добровільним помічником кандидата у патронатні вихователі та разом з ним пройти навчання і надавати допомогу патронатному вихователю у догляді за дитиною, влаштованою до сім'ї патронатного вихователя; належні житлово-побутові умови за місцем свого фактичного проживання, у тому числі наявність окремої кімнати (крім прохідних кімнат, кімнат мансардного або підвального типу) та побутових зручностей.

Кандидатом у патронатні вихователі не є (згідно *Постанови Кабінету Міністрів України «Деякі питання захисту прав дитини та надання послуги патронату над дитиною»*) – особи, які: 1) виховують власних дітей віком до чотирьох років, дитину з інвалідністю, яка має обмеження життєдіяльності; 2) є опікуном, піклувальником, прийомним батьком/матір'ю чи батьком/матір'ю-вихователем; 3) обмежені у дієздатності; 4) визнані недієздатними; 5) позбавлені батьківських прав, якщо ці права не були поновлені; 6) перебувають на обліку сімей/осіб, які опинилися в складних життєвих обставинах; 7) стосовно яких було прийнято рішення органу опіки та піклування або суду про відібрання дитини; 8) перебувають під слідством; 9) були усиновлювачами (опікунами, піклувальниками, прийомними батьками, батьками-вихователями), патронатними вихователями дитини, але усиновлення було скасовано або визнано недійсним (було припинено опіку, піклування чи діяльність прийомної сім'ї або дитячого будинку сімейного типу), або договір про патронат над дитиною було розірвано з їх вини; 10) перебувають на обліку або на лікуванні у психоневрологічному чи наркологічному диспансері; 11) зловживають спиртними напоями або наркотичними засобами; 12) страждають на хвороби, перелік яких затверджений МОЗ; 12) були засуджені за кримінальні правопорушення проти життя і здоров'я, волі, честі та гідності, статевої свободи та статевої недоторканності особи, проти громадської безпеки, громадського порядку та моральності, у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, а також за злочини, передбачені статтями 148, 150, 150-1, 164, 166, 167, 169, 181, 187, 324, 442 Кримінального кодексу України, або мають непогашену чи не зняту в установленому законом порядку судимість за вчинення інших кримінальних правопорушень; 13) перебувають на профілактичному обліку в органах Національної поліції як кривдники відповідно до Порядку взяття на профілактичний облік, проведення профілактичної роботи та зняття з профілактичного обліку кривдника уповноваженим підрозділом органу Національної поліції, затвердженого наказом МВС від 25 лютого 2019 р. № 124; за станом здоров'я потребують постійного стороннього догляду; 14) члени сім'ї яких проживають на спільній житловій площі з кандидатом у патронатні вихователі та мають обмеження, визначені цим Порядком.

Категорії дітей, які не підлягають доставленню до приймальників-розподільників (згідно *Закону України “Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей”*) – 1) діти, які перебувають у стані

алкогольного сп'яніння або під впливом наркотичних чи токсичних речовин;
2) психічно хворі діти з вираженими симптомами хвороби.

Категорії дітей, які не приймаються до центрів соціально-психологічної реабілітації дітей (згідно Закону України *“Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей”*) – 1) діти, які перебувають у стані алкогольного або наркотичного сп'яніння; 2) психічно хворі діти, із симптомами хвороби в гострому періоді або в період загострення хронічних захворювань; 3) діти, що вчинили кримінальне правопорушення і щодо яких прийнято рішення про затримання, тримання під вартою або поміщення до приймальника-розподільника для дітей.

Категорії дітей, які поміщаються у приймальники-розподільники (згідно Закону України *“Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей”*) – 1) діти, які досягли 11-річного віку та щодо яких є достатньо підстав вважати, що вони вчинили суспільно небезпечне діяння, що підпадає під ознаки діяння, за яке Кримінальним кодексом України передбачено покарання у виді позбавлення волі на строк понад п'ять років, і які не досягли віку, з якого за таке діяння особи підлягають кримінальній відповідальності, – на строк, визначений слідчим суддею, судом у постановленій у кримінальному провадженні ухвалі про поміщення особи у приймальник-розподільник для дітей; 2) підлягають направленню за рішенням суду, що набрало законної сили, до спеціальних навчально-виховних закладів, і є достатньо підстав вважати, що такі діти займатимуться протиправною діяльністю, - на строк, необхідний для доставлення їх до спеціальних навчально-виховних закладів, але не більше 30 діб; 3) самовільно залишили спеціальні навчально-виховні заклади, в яких вони перебували, – на строк, необхідний для доставлення їх до спеціальних навчально-виховних закладів, але не більше 30 діб; 4) перебувають у розшуку як такі, що зникли, залишили сім'ї або навчально-виховні заклади (бродяжать), – на строк, необхідний для передання їх уповноваженому підрозділу органів Національної поліції, який ініціював розшук, але не більше 36 годин; 5) залишили держави постійного проживання і відповідно до міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, підлягають поверненню до держави свого постійного проживання, – на строк, необхідний для передачі їх батькам, особам, які їх замінюють, або працівникам спеціалізованих установ держав постійного проживання.

Категорії дітей, які тимчасово переміщені (евакуйовані) на території України, де не ведуться бойові дії, або за межі України для обліку ведення під час дії на території України надзвичайного або воєнного стану (згідно постанови Кабінету Міністрів України *«Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав дитини»*): 1) діти-сироти, діти, позбавлені батьківського піклування, особи з числа дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, які виховуються в прийомних сім'ях, дитячих будинках сімейного типу; 2) діти-сироти, діти, позбавлені

батьківського піклування, які виховуються в сім'ях опікунів, піклувальників; 3) діти, які влаштовані в сім'ї патронатних вихователів; 4) діти-сироти, діти, позбавлені батьківського піклування, в тому числі діти з інвалідністю, та проживають або зараховані до закладів різних типів, форм власності та підпорядкування на цілодобове перебування, які переміщені (евакуйовані) у складі закладу (групи дітей із закладу); 5) діти, які не належать до категорії дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, у тому числі діти з інвалідністю, зараховані до закладів різних типів, форм власності та підпорядкування на цілодобове перебування, які переміщені (евакуйовані) у складі закладу (групи дітей із закладу); 6) діти, які під час дії на території України надзвичайного або воєнного стану залишилися без батьківського піклування; 7) інші діти у разі встановлення Нацсоцслужбою потреби в їх обліку під час дії на території України надзвичайного або воєнного стану.

Класифікація опіки (за *Н. А. Д'ячковою*) – 1) за об'єктами правової охорони: опіка над особою; опіка над майном; 2) залежно від суб'єктів, що її здійснюють, та обсягом їх опікунських функцій: опіка, яка здійснюється фізичними особами-опікунами; виконання опікунських функцій юридичними особами.

Класифікація особистих немайнових прав дитини (за *Л. А. Ольховик*) – 1) за цільовою направленістю: особисті немайнові права, направлені на забезпечення фізичного та психічного благополуччя дитини (життя, здоров'я, сім'я, вибір місця проживання, виховання); особисті немайнові права, направлені на забезпечення соціального буття дитини (право на реєстрацію народження, право на індивідуалізацію особи в суспільстві, право на освіту).

Класифікація правових звичаїв як джерел сімейного права (за *В. А. Ватрас*) – звичаї, які регулюють шлюбні, подружні й прирівняні до них відносини; які регулюють відносини батьків та дітей; які регулюють інші родинні відносини; регулюють відносини усиновлення та відносини, пов'язані із влаштуванням дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

Класифікація принципів сімейного права за критерієм їх нормативно-правової визначеності (за *М. В. Менджул*): 1) абсолютно-визначені у законодавстві (до них можна віднести принципи: державної охорони сім'ї, дитинства, материнства і батьківства (ч. 3 ст. 51 Конституції України, ч. 1 ст. 5 СК України); рівності учасників сімейних відносин (ст. 21, 24 Конституції України та ч. 5, 6 ст. 7 СК України); обмеженого характеру правового регулювання сімейних відносин (ч. 3 ст. 7 СК України); недопустимості свавільного втручання у сімейне життя (ст. 32 Конституції України, статті 291, 301 ЦК, ч. 5 ст. 5, ч. 4 ст. 7 СК України); регулювання сімейних відносин за домовленістю (договором) між їх учасниками (ч. 2 ст. 7 СК України); пріоритету урахування інтересів дитини, непрацездатних членів сім'ї 4243(ч. 8 ст. 7 СК України); гарантування дитині можливості здійснення її прав (ч. 7 ст. 7 СК України); гарантування судового захисту прав кожному учаснику сімейних

відносин (ч. 10 ст. 7 СК України); справедливості, добросовісності та розумності, регулювання відповідно до моральних засад суспільства (ч. 9 ст. 7 СК України); одношлюбності (ст. 25 СК України); добровільності шлюбу (ст. 24 СК України) та визнання тільки шлюбу між чоловіком і жінкою, зареєстрованого у органі державної реєстрації актів цивільного стану (ст. 21 СК України) та ін.); 2) відносно-визначені у законодавстві (до них можна віднести принципи: свободи здійснення сімейних прав; забезпечення безперешкодного здійснення членами сім'ї своїх прав; пріоритету сімейного виховання; відповідального батьківства; свободи розірвання шлюбу; недопустимості зловживання сімейними правами; вирішення внутрішньосімейних питань за взаємною згодою учасників сімейних відносин; надання взаємної моральної та матеріальної підтримки учасникам сімейних відносин та ін.); 3) не визначені у законодавстві (до них можна віднести такі принципи: зберігання подружньої вірності; гуманності; пропорційності; законних очікувань учасників сімейних відносин, мовчазної згоди та ін.).

Класифікація розлучення (за К. М. Глиняною) – 1) з урахуванням строкового критерію: постійне, тимчасове; 2) в залежності від настання чи ненастання відповідних наслідків: дійсне, фіктивне.

Класифікація сімейних правовідносин за видами залежно від суб'єктного складу правовідносин та їх змісту (взаємних прав і обов'язків учасників) (за В. І. Трубою): 1) правовідносини між подружжям (правовідносини між нареченими (зарученими); правовідносини між подружжям, яке зареєструвало шлюб в органі державної реєстрації актів цивільного стану; правовідносини між жінкою та чоловіком, які проживають однією сім'єю, але не перебувають у шлюбі між собою (фактичні шлюбні відносини); правовідносини між колишнім подружжям у разі набуття права на утримання після розірвання шлюбу. Правовідносини між колишнім подружжям щодо поділу майна, що є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя, належать до цивільних правовідносин; 2) правовідносини між батьками і дітьми (правовідносини між батьками і дітьми на підставі кровного споріднення; правовідносини між усиновлювачами і усиновленими (штучна спорідненість)); 3) правовідносини між іншими родичами (правовідносини між бабою, дідом, прабабою, прадідом та внуками, правнуками; правовідносини між братами та сестрами; правовідносини між мачухою, вітчимою і пасинком, падчеркою); 4) квазі-сімейні правовідносини (правовідносини між опікунами / піклувальниками та підопічними; правовідносини між прийомними батьками та підопічними дітьми; правовідносини між батьками-вихователями та підопічними дітьми. Правовідносини між патронатними вихователями і дітьми належать до цивільно-правових, які врегульовують надання соціальних послуг; 5) правовідносини з фактичного виховання між особою, яка взяла у свою сім'ю дитину, та такою дитиною щодо її виховання, захисту та утримання.

Класифікація способів захисту права спільної власності подружжя (за *О. М. Нікітюк*) – 1) загальні способи захисту, передбачені ст. 16 ЦК України; 2) спеціальні способи захисту: речово-правові, зобов'язально-правові та інші цивільно-правові, що притаманні для захисту права власності; 3) особливі способи захисту, які притаманні виключно захисту права спільної власності подружжя (відступлення від принципу рівності часток подружжя при поділі спільного майна; право вимоги до іншого члена подружжя в силу спільності боргу; особливий порядок несення одним з подружжя відповідальності за умови визнання зобов'язання, стороною якого виступає один з подружжя, загальним зобов'язанням подружжя; переведення прав і обов'язків покупця відчужуваної з порушенням права переважної купівлі частки у праві спільної власності подружжя; переведення прав і обов'язків покупця за договором купівлі-продажу, укладеного одним із подружжя з порушенням права іншого з подружжя на привілейоване придбання цієї частки).

Класифікація юридичних фактів у сімейному праві України (за *В. І. Борисовою, І. В. Жилінковою*) – 1) за вольовою ознакою: юридичні дії, юридичні події.

Кодекс (згідно Закону України «Про правотворчу діяльність») – це закон, який створений шляхом систематизації норм права, містить загальні засади, на підставі яких комплексно регулює однорідну сферу суспільних відносин, забезпечуючи стабільність правового регулювання.

Кодекс (за *О. Ф. Скакун*) – це кодифікований акт, який забезпечує детальне правове регулювання певної сфери суспільних відносин і має структурний розподіл на частини, розділи, підрозділи, статті, що певною мірою відображають зміст тієї чи іншої галузі права.

Конкубінат (за *В. С. Гопанчук*) – це співжиття чоловіка та жінки без укладення шлюбу.

Конституція (від лат. *constitutio* – устрій, установлення) – це Основний закон держави, що закріплює суспільний і державний устрій, правовий статус людини і громадянина, основні принципи організації та діяльності державного апарату, місцевого самоврядування, здійснення оборони країни, гарантування їх безпеки.

Конституція України (за *В. В. Головаченком, В. Ф. Погорілком, М. І. Сірим*) – це єдиний, наділений найвищою юридичною силою та гарантований державою і суспільством правовий акт, через який Український народ і Українська держава виражають свою суверенну волю й реалізують легітимні інтереси, утверджуючи основи конституційного ладу України, загальні засади конституційно-правового статусу людини, принципи та інститути здійснення народовладдя, встановлюють систему функцій органів державної влади й

органів місцевого самоврядування, а також порядок їх формування, конституують механізми реалізації державно-владних повноважень і адміністративно-територіальний устрій держави.

Контакт з дитиною (згідно Закону України “Про охорону дитинства”) – реалізація матір’ю, батьком, іншими членами сім’ї та родичами, у тому числі тими, з якими дитина не проживає, права на спілкування з дитиною, побачення зазначених осіб з дитиною, а також надання їм інформації про дитину або дитині про таких осіб, якщо це не суперечить інтересам дитини.

Кривдник (згідно Закону України “Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків”) – особа, яка вчинила насильство за ознакою статі.

Критерії класифікації джерел сімейного права (за В. А. Ватрас) – відповідно до правової традиції виникнення та існування джерел права; відповідно до ієрархії в сімейному законодавстві України; відповідно до предмета правового регулювання; залежно від суб’єкта прийняття; залежно від дії у просторі; залежно від форми вираження; залежно від юридичної сили та від місця в системі джерел права; залежно від первинності виникнення; за змістом.

Критерії класифікації судової практики (за Н. Д. Слотвінською) – 1) правова основа закріплення судової практики в механізмі правового регулювання (нормативні акти, що визначають види судової діяльності, ієрархія судових органів, що закріплює судову практику); 2) форми вираження судової практики (рішення Конституційного суду України, постанови пленумів Верховного Суду України і вищих спеціалізованих судів; 3) способи впливу судової практики на законодавчі процеси (законодавча ініціатива вищих судових органів, їх судова практика у конкретних справах у вигляді постанов, яка враховується правотворчими органами при прийнятті нормативно-правових актів); 4) основи юридичної техніки в судовій практиці (включення судової практики до законів, кодексів під певними статтями, створення єдиної системи класифікації судової практики з основних галузей права (конституційне, цивільне, кримінальне, адміністративне), систематизація судової практики); 5) науковості судової практики (точки зору вчених про розуміння, структуру, функції, місце і роль судової практики в системі джерел права, науково-практичні коментарі з питань судової практики тощо).

Культура вулична (згідно Закону України “Про основні засади молодіжної політики”) – це молодіжна субкультура, що відображає спосіб життя, захоплення та погляди молодих людей, об’єднаних спільними інтересами, цінностями, установками і формами поведінки, та відрізняється від традиційної (усталеної) культури суспільства, хоча й пов’язана з нею.

Л

Лінія споріднення бокова (за С. І. Шимон) – це споріднення, яке ґрунтується на походженні осіб від спільного пращура.

Людина бездомна (згідно Закону України “Про основи соціального захисту бездомних громадян і безпритульних дітей”) – це людина, яка перебуває у соціальному становищі бездомності.

М

Майно, що є особистою приватною власністю дружини, чоловіка (згідно Сімейного кодексу України) – 1) майно, набуте нею, ним до шлюбу; 2) майно, набуте нею, ним за час шлюбу, але на підставі договору дарування або в порядку спадкування; 3) майно, набуте нею, ним за час шлюбу, але за кошти, які належали їй, йому особисто; 4) речі індивідуального користування, в тому числі коштовності, навіть тоді, коли вони були придбані за рахунок спільних коштів подружжя; 5) премії, нагороди, які вона, він одержали за особисті заслуги; 6) кошти, одержані як відшкодування за втрату (пошкодження) речі, яка їй, йому належала, а також як відшкодування завданої їй, йому моральної шкоди; 7) страхові суми, одержані нею, ним за обов’язковим особистим страхуванням, а також за добровільним особистим страхуванням, якщо страхові внески сплачувалися за рахунок коштів, що були особистою приватною власністю кожного з них; 8) майно, набуте нею, ним за час їхнього окремого проживання у зв’язку з фактичним припиненням шлюбних відносин на підставі рішення суду; 9) частка у майні, відповідно до розміру внеску.

Майно подружжя спільне (за В. О. Бажановою) – це річ або сукупність речей (у тому числі, гроші та цінні папери), набуті за час шлюбу, сукупність майнових прав та обов’язків, що виникли у період існування шлюбу, які належать подружжю на праві спільної сумісної власності.

Майно подружжя спільне сумісне (за С. І. Шимон) – це майно, що придбане чоловіком та дружиною під час перебування в офіційно зареєстрованому шлюбі, яке належить кожному з них рівною мірою у повному обсязі, володіння, користування та розпорядження яким вони здійснюють за взаємною згодою.

Майнові правовідносини батьків і дітей (за С. І. Шимон) – це правовідносини батьків і дітей, які мають економічний (майновий, вартісний) характер та змістом яких є права та обов’язки щодо надання утримання батьками дітям та повнолітнім дочці/сину, а повнолітніми дочкою/сином – батькам, а також щодо управління батьками майном неповнолітніх дітей, користування та розпорядження спільним майном тощо.

Майнові права та обов’язки подружжя (за С. І. Шимон) – це права та обов’язки подружжя, які мають економічний зміст і виникають з приводу укладення договорів між ними, спільного сумісного чи спільного часткового

майна, особистої приватної власності кожного з них, надання утримання один одному.

Материнство (за Л. М. Барановою) – це забезпечена законом можливість жінки здійснювати репродуктивну функцію – народжувати дітей, утримувати та виховувати їх.

Мати одинока (за Б. С. Стичинським, І. В. Зубом, В. Г. Ротанем) – це жінка, що виховує дитину без батька.

Мати одинока (згідно Постанови Пленуму Верховного Суду «Про практику розгляду судами трудових спорів» від 06.11.1992 р. № 9) – жінка, яка не перебуває у шлюбі і у свідоцтві про народження дитини якої відсутній запис про батька дитини або запис про батька зроблено в установленому порядку за вказівкою матері, вдова, інша жінка, яка виховує і утримує дитину сама.

Мачуха (за Є. О. Харитоновим) – це дружина батька дитини, яка не є матір'ю останньої і не всиновила її.

Мета державної реєстрація актів цивільного стану (згідно Закону України «Про державну реєстрацію актів цивільного стану») – забезпечення реалізації прав фізичної особи та офіційного визнання і підтвердження державою фактів народження фізичної особи та її походження, шлюбу, розірвання шлюбу, зміни імені, смерті.

Мета державної сімейної політики (згідно Концепції державної сімейної політики) – забезпечення сприятливих умов для всебічного розвитку сім'ї та її членів, найповнішої реалізації сім'єю своїх функцій і поліпшення її життєвого рівня, підвищення ролі сім'ї як основи суспільства.

Мета опіки (піклування) (згідно Правил опіки та піклування) – забезпечення виховання неповнолітніх дітей, які внаслідок смерті батьків, хвороби батьків або позбавлення їх батьківських прав чи з інших причин залишились без батьківського піклування, а також для захисту особистих і майнових прав та інтересів цих дітей.

Мета створення і ведення банку даних про дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування (згідно Закону України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування») – удосконалення соціального захисту таких дітей, перш за все щодо процесу вилучення та влаштування таких дітей та осіб з їх числа, реалізації їх права на здоровий розвиток та сімейне виховання, підвищення ефективності діяльності органів виконавчої влади, удосконалення статистичного обліку таких дітей в інтересах самих дітей.

Мета створення дитячого будинку сімейного типу (згідно постанови Кабінету Міністрів України “Про затвердження Положення про дитячий будинок сімейного типу”) – це забезпечення належних умов для виховання в сімейному оточенні дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування.

Мета утворення прийомної сім’ї (згідно постанови Кабінету Міністрів України “Про затвердження Положення про прийомну сім’ю”) – це забезпечення належних умов для зростання в сімейному оточенні дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, шляхом влаштування їх у сім’ї на виховання та спільне проживання.

Метод сімейного права (за Л. М. Барановою) – це сукупність засобів, прийомів, способів, за допомогою яких здійснюється юридичний вплив на волюву поведінку учасників сімейних відносин.

Метод сімейного права (за С. І. Шимон) – це сукупність методів і засобів, за допомогою яких сімейне право впливає на суспільні відносини.

Метод сімейного права диспозитивний (за В. П. Мироненком, С. А. Пилипенком) – це метод, що базується на координації цілей та інтересів учасників суспільних відносин, коли вони самі можуть приймати рішення щодо участі у цих відносинах.

Метод сімейного права імперативний (за В. П. Мироненком, С. А. Пилипенком) – це метод, що базується на відносинах субординації, є переважання обов’язків, обмеження ініціативи суб’єктів правовідносин щодо зміни положень юридичних приписів, а серед юридичних фактів, що зумовлюють виникнення правових відносин, переважають акти одностороннього волевиявлення.

Міжнародний договір України (згідно Закону України “Про міжнародні договори України”) – це укладений у письмовій формі з іноземною державою або іншим суб’єктом міжнародного права, який регулюється міжнародним правом, незалежно від того, міститься договір в одному чи декількох пов’язаних між собою документах, і незалежно від його конкретного найменування (договір, угода, конвенція, пакт, протокол тощо).

Міжнародний договір України (згідно Закону України “Про міжнародне приватне право”) – чинний міжнародний договір України, згода на обов’язковість якого надана Верховною Радою України.

Міжнародні договори України, які підлягають ратифікації (згідно Закону України “Про міжнародні договори України”) – 1) політичні (про дружбу, взаємну допомогу і співробітництво, нейтралітет), територіальні і такі, що стосуються державних кордонів, розмежування виключної (морської)

економічної зони і континентального шельфу України, мирні; 2) що стосуються прав, свобод та обов'язків людини і громадянина; 3) загальноекономічні (про економічне та науково-технічне співробітництво), з загальних фінансових питань, з питань надання Україною позик і економічної допомоги іноземним державам та міжнародним організаціям, а також про одержання Україною від іноземних держав і міжнародних фінансових організацій позик, не передбачених Державним бюджетом України; 4) про участь України у міждержавних союзах та інших міждержавних об'єднаннях (організаціях), системах колективної безпеки; 5) про військову допомогу та направлення підрозділів Збройних Сил України до інших держав чи допуску підрозділів збройних сил іноземних держав на територію України, умови тимчасового перебування в Україні іноземних військових формувань; 6) що стосуються питань передачі історичних та культурних цінностей Українського народу, а також об'єктів права державної власності України; 7) виконання яких зумовлює зміну законів України або прийняття нових законів України; 8) інші міжнародні договори, ратифікація яких передбачена міжнародним договором або законом України.

Місце перебування (згідно Закону України *“Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні”*) – житло або спеціалізована соціальна установа для бездомних осіб, інший надавач соціальних послуг з проживанням, у якому особа, яка отримала довідку про звернення за захистом в Україні, проживає строком менше шести місяців на рік або отримує соціальні послуги.

Місце походження дитини-сироти і дитини, позбавленої батьківського піклування (згідно Закону України *“Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування”*) – місце проживання або перебування її біологічних батьків на момент їх смерті або виникнення обставин, що призвели до позбавлення дитини батьківського піклування. У разі, якщо батьки та їх місце проживання чи перебування невідомі, місцем походження дитини визначається місце, де дитину знайшли, або місце розташування медичного закладу, де дитину залишили.

Місце проживання (згідно Закону України *“Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні”*) – житло з присвоєною у встановленому законом порядку адресою, в якому особа проживає, а також апартаменти (крім апартаментів у готелях), кімнати та інші придатні для проживання об'єкти нерухомого майна, заклад для бездомних осіб, інший надавач соціальних послуг з проживанням, стаціонарна соціально-медична установа та інші заклади соціальної підтримки (догляду), в яких особа отримує соціальні послуги.

Місце проживання (згідно Закону України “Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні”) – це адміністративно-територіальна одиниця, на території якої особа проживає строком понад шість місяців на рік.

Місце проживання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування (згідно Закону України “Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування”) – місцезнаходження закладу для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, жиле приміщення дитячого будинку сімейного типу, прийомної сім’ї, опікунів або піклувальників, житло, в якому дитина проживає, інше житло.

Місце реєстрації шлюбу (згідно Сімейного кодексу України) – це 1) приміщення органу державної реєстрації актів цивільного стану; 2) за заявою наречених у місці їхнього проживання, за місцем надання стаціонарної медичної допомоги; 3) в іншому місці, якщо наречені не можуть з поважних причин прибути до органу державної реєстрації актів цивільного стану.

Місце реєстрації шлюбу (за Ю. С. Червоним) – це визначене законом місце, в якому за даних обставин здійснюється процедура реєстрації шлюбу.

Моделі регулювання співвідношення розірвання шлюбу та режиму окремого проживання подружжя (за П. Каспшик) – 1) модель, що ґрунтується на самостійності інститутів сепарації та розірвання шлюбу; 2) модель, під час застосування якої не розрізняють підстав для сепарації та розірвання шлюбу; саме подружжя повинно зробити вибір щодо застосування того чи іншого інституту; 3) модель, яка виходить з визнання безпосередньої залежності розірвання шлюбу від сепарації, тобто той з подружжя, хто бажає розірвати шлюб, повинен деякий час знаходитись у стані сепарації, оформленої рішенням компетентного органу (формальної, а не фактичної сепарації, за якої подружжя не проживає разом з власної волі та не звертається за оформленням такого стану до жодних уповноважених органів).

Можливість (згідно Великого тлумачного словника сучасної української мови) – це здійсненність, допустимість чого-небудь (зазвичай за певних умов)

Молодіжне об’єднання неформальне (згідно Закону України “Про основні засади молодіжної політики”) – група молодих людей, об’єднаних спільними інтересами та потребами.

Молодь (згідно Закону України “Про основні засади молодіжної політики”) – особи віком від 14 до 35 років, які є громадянами України, іноземцями та особами без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах.

Молодь обдарована (згідно Закону України “Про основні засади молодіжної політики”) – молоді особи, які виявили здібності у сфері науки, освіти, техніки, підприємництва, мистецтва, культури або фізичної культури і спорту та досягли вагомих успіхів у зазначених сферах.

Момент недійсності нікчемного шлюбу (за Д. І. Сидоренком) – нікчемний шлюб є недійсним з моменту його укладення на підставі заяви, поданої до органу ДРАЦС і подальшого анулювання актового запису про шлюб у випадку його нікчемності з підстав, передбачених ст. 39 СК України або на підставі рішення суду про визнання такого шлюбу недійсним з підстав, передбачених ст. 40 СК України.

Момент недійсності оспорюваного шлюбу (за Д. І. Сидоренком) – оспорюваний шлюб є недійсним з моменту його укладення на підставі рішення суду про визнання такого шлюбу недійсним, однак шлюб визнається недійсним не тільки за наявності підстав, передбачених ст. 41 СК України, але й суд повинен взяти до уваги, наскільки цим шлюбом порушені права та інтереси особи, тривалість спільного проживання подружжя, характер їхніх взаємин, а також інші обставини, що мають істотне значення (в окремих випадках можлива санація недійсного шлюбу).

Момент припинення шлюбу у разі його розірвання (згідно Сімейного кодексу України) – 1) разі розірвання шлюбу органом державної реєстрації актів цивільного стану – у день реєстрації розірвання шлюбу; 2) разі розірвання шлюбу судом – у день набрання чинності рішенням суду про розірвання шлюбу (через 10 днів після прийняття рішення).

Мораль (згідно багатотомного юридичного словника-довідника) – духовність, форма суспільної свідомості і вид суспільних відносин; один зі способів регулювання поведінки людини у суспільстві за допомогою усталених приписів.

Н

Надання права на шлюб (згідно Сімейного кодексу України) – за заявою особи, яка досягла шістнадцяти років, за рішенням суду, якщо буде встановлено, що це відповідає її інтересам.

Напрями державної політики щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків (згідно Закону України “Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків”) – 1) утвердження гендерної рівності; 2) недопущення дискримінації за ознакою статі; 3) застосування позитивних дій; 4) запобігання та протидію насильству за ознакою статі, у тому числі всім проявам насильства стосовно жінок; 5) забезпечення рівної участі жінок і чоловіків у прийнятті суспільно важливих рішень; 6) забезпечення рівних можливостей жінкам і чоловікам щодо поєднання професійних та

сімейних обов'язків; 7) підтримку сім'ї, формування відповідального материнства і батьківства; 8) виховання і пропаганду серед населення України культури гендерної рівності, поширення просвітницької діяльності у цій сфері; 9) захист суспільства від інформації, спрямованої на дискримінацію за ознакою статі.

Напрями державної сімейної політики (згідно *Концепції державної сімейної політики*) – 1) формування у свідомості людей розуміння важливості ролі сім'ї у житті суспільства, вихованні нового покоління, забезпеченні суспільної стабільності та прогресу; 2) сприяння відродженню традиційно міцної, працьовитої, економічно спроможної сім'ї на основі нових соціально-економічних відносин, національних традицій та впровадження кращого світового досвіду; 3) пропагування і забезпечення наступності поколінь; 4) створення умов для повної реалізації економічних, соціальних і демографічних функцій сім'ї; 5) вжиття заходів для захисту інтересів сім'ї і дітей, їх соціальної підтримки в період соціально-економічної трансформації суспільства; формування у населення культури планування сім'ї, народження бажаної кількості дітей з урахуванням сучасного розвитку медицини, налагодження ефективної системи підготовки молоді до сімейного життя, пропагування авторитету шлюбу; 6) всебічна соціально-економічна підтримка молодих сімей; 7) сприяння поширенню сімейного виховання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, профілактика дитячої бездоглядності, жебракування, запобігання правопорушенням; 8) створення у державі єдиної соціальної інфраструктури з метою обслуговування сім'ї та виконання завдань, пов'язаних з її життєзабезпеченням.

Напрями реалізації державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству (згідно *Закону України “Про запобігання та протидію домашньому насильству”*) – 1) запобігання домашньому насильству; 2) ефективне реагування на факти домашнього насильства шляхом запровадження механізму взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству; 3) надання допомоги та захисту постраждалим особам, забезпечення відшкодування шкоди, завданої домашнім насильством; 4) належне розслідування фактів домашнього насильства, притягнення кривдників до передбаченої законом відповідальності та зміна їхньої поведінки.

Насильство домашнє (згідно *Закону України “Про запобігання та протидію домашньому насильству”*) – діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає

(проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь.

Насильство економічне (згідно Закону України “Про запобігання та протидію домашньому насильству”) – форма домашнього насильства, що включає умисне позбавлення житла, їжі, одягу, іншого майна, коштів чи документів або можливості користуватися ними, залишення без догляду чи піклування, перешкоджання в отриманні необхідних послуг з лікування чи реабілітації, заборону працювати, примушування до праці, заборону навчатися та інші правопорушення економічного характеру.

Насильство за ознакою статі (згідно Закону України “Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків”) – діяння, спрямовані проти осіб через їхню стать, або поширені в суспільстві звичаї чи традиції (стереотипні уявлення про соціальні функції (становище, обов’язки тощо) жінок і чоловіків), або діяння, що стосуються переважно осіб певної статі чи зачіпають їх непропорційно, які завдають фізичної, сексуальної, психологічної або економічної шкоди чи страждань, включаючи погрози таких дій, у публічному або приватному житті.

Насильство психологічне (згідно Закону України “Про запобігання та протидію домашньому насильству”) – форма домашнього насильства, що включає словесні образи, погрози, у тому числі щодо третіх осіб, приниження, переслідування, залякування, інші діяння, спрямовані на обмеження волевиявлення особи, контроль у репродуктивній сфері, якщо такі дії або бездіяльність викликали у постраждалої особи побоювання за свою безпеку чи безпеку третіх осіб, спричинили емоційну невпевненість, нездатність захистити себе або завдали шкоди психічному здоров’ю особи.

Насильство сексуальне (згідно Закону України “Про запобігання та протидію домашньому насильству”) – форма домашнього насильства, що включає будь-які діяння сексуального характеру, вчинені стосовно повнолітньої особи без її згоди або стосовно дитини незалежно від її згоди, або в присутності дитини, примушування до акту сексуального характеру з третьою особою, а також інші правопорушення проти статевої свободи чи статевої недоторканості особи, у тому числі вчинені стосовно дитини або в її присутності.

Насильство сімейне (за М. В. Менджул) – це різної форми насильницькі дії однієї особи щодо іншої, які пов’язані між собою кровним спорідненням, шлюбом або фактичним співжиттям.

Насильство фізичне (згідно Закону України “Про запобігання та протидію домашньому насильству”) – форма домашнього насильства, що включає ляпаси, стусани, штовхання, щипання, шмагання, кусання, а також незаконне позбавлення волі, нанесення побоїв, мордування, заподіяння тілесних

ушкоджень різного ступеня тяжкості, залишення в небезпеці, ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, заподіяння смерті, вчинення інших правопорушень насильницького характеру.

Наслідки встановлення режиму окремого проживання чоловіка й жінки (згідно *Сімейного кодексу України*) – 1) майно, набуте в майбутньому дружиною та чоловіком, не вважатиметься набутиим у шлюбі; 2) дитина, народжена дружиною після спливу десяти місяців, не вважатиметься такою, що походить від її чоловіка.

Наслідки припинення шлюбу за життя подружжя (за *К. М. Глиняною*) – 1) ті, що пов'язані з особистими немайновими (нематеріальними) благами; 2) ті, що пов'язані з матеріальними благами.

Наставник (згідно *Закону України “Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування”*) – повнолітня дієздатна особа, яка здійснює діяльність з надання дитині, яка проживає у закладі для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, іншому закладі для дітей, індивідуальної підтримки та допомоги, насамперед у підготовці до самостійного життя.

Наставництво (згідно *Закону України “Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування”*) – добровільна безоплатна діяльність наставника з надання дитині, яка проживає у закладі для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, іншому закладі для дітей, індивідуальної підтримки та допомоги, насамперед у підготовці до самостійного життя.

Наставництво в інтересах дитини, яка проживає у закладі для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, іншому закладі для дітей (згідно *Закону України “Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування”*) – 1) визначення та розвитку здібностей дитини, реалізації її інтересів у професійному самовизначенні; 2) надання дитині доступної інформації про її права та обов'язки; 3) формування у дитини практичних навичок, спрямованих на адаптацію її до самостійного життя, зокрема, щодо вирішення побутових питань, розпорядження власним майном та коштами, отримання освітніх, соціальних, медичних, адміністративних та інших послуг; 4) ознайомлення дитини з практиками суспільного спілкування та подолання складних життєвих ситуацій; 5) сприяння становленню дитини як відповідальної, успішної особистості; 6) формування у дитини навичок здорового способу життя.

Національна рада з питань молоді (згідно *Закону України “Про основні засади молодіжної політики”*) – це консультативно-дорадчий орган, що

утворюється при Кабінеті Міністрів України з метою вироблення узгодженої позиції щодо формування та реалізації молодіжної політики, налагодження взаємодії центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування з суб'єктами молодіжної роботи з питань розвитку та реалізації молодіжної політики.

Небажання проживати спільно (за Т. М. Лежневою, С. В. Черно'ятовим) – означає, що у подружжя відсутнє прагнення до спільного проживання, воно суперечить їх волі, хоча об'єктивно може бути цілком можливим.

Не вважаються дискримінацією за ознакою статі (згідно Закону України “Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків”) – 1) спеціальний захист жінок під час вагітності, пологів та грудного вигодовування дитини; 2) обов'язкова строкова військова служба для чоловіків, передбачена законом; 3) різниця в пенсійному віці для жінок і чоловіків, передбачена законом; 4) особливі вимоги щодо охорони праці жінок і чоловіків, пов'язані з охороною їх репродуктивного здоров'я; 5) позитивні дії.

Недійсність усиновлення (згідно Сімейного кодексу України) – це проведення усиновлення без згоди дитини та батьків, якщо така згода була необхідною.

Недійсність шлюбу (за В. І. Борисовою, І. В. Жилінковою) – це форма відмови держави від визнання укладеного шлюбу як юридично значущого акту, виражена в рішенні суду, винесеному в порядку цивільного судочинства у зв'язку з порушенням встановлених законом умов укладання шлюбу, що є за своєю суттю заходом захисту.

Недійсність шлюбу (за Д. І. Сидоренком) – це наслідок недодержання в момент укладення шлюбу особами вимог, які прямо встановлені сімейним законодавством для його укладення, про існування якого заявляє одна з сторін, що звернулася з цієї причини до суду або іншого уповноваженого органу з метою встановлення факту порушення юридичних вимог до шлюбу та анулювання актового запису про шлюб.

Неможливість проживати спільно (за Т. М. Лежневою, С. В. Черно'ятовим) – означає, що подружжя не може проживати спільно через певні об'єктивні обставини (наприклад, тривалий від'їзд, відрядження, служба у збройних силах, позбавлення волі тощо).

Неповнолітня повністю дієздатна фізична особа (за Л. А. Ольховик) – це неповнолітня фізична особа, яка набуває повної цивільної дієздатності до 18 – ти років: якщо особа, яка досягла 16-ти років, працює за трудовим договором; якщо неповнолітня особа записана матір'ю або батьком дитини; якщо особа, яка досягла 16-ти років бажає займатися підприємницькою діяльністю, за наявності письмової згоди на це батьків (усиновлювачів), піклувальника або

органу опіки та піклування з моменту державної реєстрації її як підприємця; якщо неповнолітня особа перебуває у зареєстрованому шлюбі.

Норма колізійна (згідно Закону України “Про міжнародне приватне право”) – норма, що визначає право якої держави підлягає застосуванню до правовідносин з іноземним елементом.

Норма права (за О. Ф. Скакун) – це загальнообов’язкове, формально-визначене правило поведінки (зразок, масштаб, еталон), встановлене або санкціоноване державою як регулятор суспільних відносин, яке офіційно закріплює міру свободи і справедливості відповідно до суспільних, групових та індивідуальних інтересів (волі) населення країни, забезпечується всіма заходами державного впливу, аж до примусу.

Норма сімейного права (за З. В. Ромовською) – це одиничне, формально-визначене, загальнообов’язкове правило поведінки, що регулює та охороняє сімейні відносини.

Норми соціальні (за В. Л. Ортинським) – це правила поведінки, що регулюють поведінку людей у суспільстві.

Нормотворчість (за А. О. Нечипоренком) – це врегульована законодавством цілеспрямована юридична діяльність суб’єктів, уповноважених приймати, змінювати чи скасовувати нормативно-правові акти, що здійснюється в межах компетенції у встановлених процедурно-процесуальних формах.

Нормативно-правовий акт (згідно Закону України «Про правотворчу діяльність») – це офіційний документ, прийнятий (виданий) суб’єктом правотворчої діяльності в установленому Конституцією України та (або) законом порядку у письмовій формі (крім випадків, визначених частиною другою статті 47 цього Закону), який містить норму (норми) права і розрахований на неодноразову реалізацію.

Нормативно-правовий акт (за О. Ф. Скакун) – це офіційний акт-волевиявлення (рішення) уповноважених суб’єктів права, що встановлює (змінює, скасовує) правові норми з метою регулювання суспільних відносин.

Нормативно-правовий акт підзаконний (згідно Закону України «Про правотворчу діяльність») – це акт, прийнятий (виданий) суб’єктом правотворчої діяльності на основі та на виконання Конституції України, законів, чинних міжнародних договорів України та спрямований на їх реалізацію.

Нормативно-правовий акт підзаконний (за О. Ф. Скакун) – це акт, який видається відповідно до закону, на підставі закону, для конкретизації

законодавчих розпоряджень та їх трактування або встановлення первинних норм.

О

Об'єкт права дитини на індивідуалізацію (за Л. А. Ольховик) – це ім'я, голос, вимова, зовнішній вигляд та інші ознаки.

Об'єкт права дитини на освіту (за Л. А. Ольховик) – це освіта як основа інтелектуального, культурного, духовного розвитку неповнолітнього.

Об'єкти права спільної сумісної власності подружжя (згідно *Сімейного кодексу України*) – 1) будь-яке майно, за винятком виключеного з цивільного обороту; 2) заробітна плата, пенсія, стипендія, інші доходи, одержані одним із подружжя; 3) гроші, інше майно, в тому числі гонорар, виграш, які були одержані за договором; 4) речі для професійних занять (музичні інструменти, оргтехніка, лікарське обладнання тощо), придбані за час шлюбу для одного з подружжя,

Об'єкти сімейних правовідносин (за В. С. Гонанчук) – майнові блага (речі); особисті немайнові блага; дії, в тому числі послуги.

Об'єкти сімейних правовідносин (за Ю. С. Червоним) – це ті матеріальні та нематеріальні блага, заради одержання й захисту яких особи вступають у сімейні правовідносини.

Облік профілактичний (згідно *Закону України “Про запобігання та протидію домашньому насильству”*) – здійснення уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України організаційно-практичних заходів щодо контролю за поведінкою кривдника з метою недопущення повторного вчинення домашнього насильства, за дотриманням ним тимчасових обмежень його прав та виконанням обов'язків, покладених на нього у зв'язку із вчиненням домашнього насильства.

Обман (за В. І. Борисовою, І. В. Жилінковою) – це навмисне введення в оману особи, що одружується.

Обмеження свободи пересування (згідно *Закону України “Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні”*) – 1) у прикордонній смузі; 2) на територіях військових об'єктів; 3) у зонах, які згідно із законом належать до зон з обмеженим доступом; 4) на приватних земельних ділянках; 5) на територіях, щодо яких введено воєнний або надзвичайний стан; 6) на окремих територіях і в населених пунктах, де у разі небезпеки поширення інфекційних захворювань і отруень людей введені особливі умови і режим

проживання населення та господарської діяльності; 7) на тимчасово окупованих територіях.

Обмежувальний припис стосовно кривдника (згідно Закону України “Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків”) – встановлений у судовому порядку захід тимчасового обмеження прав чи накладення обов’язків на кривдника, спрямований на забезпечення безпеки постраждалої особи.

Обов’язки батьків-вихователів (згідно Закону України “Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування”) – 1) захищати права та інтереси дітей, бути їхніми представниками в установах і організаціях; 2) створити належні умови для всебічного гармонійного розвитку дітей; 3) піклуватися про здоров’я, фізичний, психічний та моральний розвиток, навчання дітей, готувати їх до праці; 4) забезпечувати проведення двічі на рік медичного обстеження дітей лікарями-спеціалістами та виконувати їх рекомендації; забезпечити здобуття 5) дітьми освіти, стежити за навчанням і розвитком дітей у навчально-виховних закладах, підтримувати зв’язки з учителями та вихователями; 6) займатися розвитком здібностей дітей, у тому числі залучати їх до занять у позашкільних навчальних закладах; 7) не перешкоджати спілкуванню дитини з її рідними батьками та поверненню дитини в разі поновлення їх у батьківських правах, звільнення з місць позбавлення волі та в інших випадках, якщо це не суперечить інтересам дитини і не заборонено рішенням суду; 8) співпрацювати з місцевими державними адміністраціями, органами місцевого самоврядування та соціальними працівниками, залучати спеціалістів до вирішення проблемних питань; 9) повідомляти відповідні служби опіки та піклування в разі виникнення в дитячому будинку сімейного типу несприятливих умов для утримання, виховання та навчання дітей.

Обов’язки опікуна, піклувальника (згідно постанови Кабінету Міністрів України «Питання діяльності органів опіки та піклування, пов’язаної із захистом прав дитини»): 1) виховувати дитину, піклуватися про її здоров’я, психічний стан, фізичний і духовний розвиток, готувати до самостійного життя, забезпечувати її догляд і лікування; 2) створити належні побутові умови та умови для здобуття дитиною повної загальної середньої освіти; 3) вживати заходів до захисту цивільних прав та інтересів підопічного; 4) щороку з моменту призначення подавати службі у справах дітей за місцем свого проживання (перебування) висновок про стан здоров’я опікуна, піклувальника, складений за встановленою формою.

Обов’язки патронатного вихователя (згідно Сімейного кодексу України) – 1) забезпечити дитину житлом, одягом, харчуванням тощо; 2) створити дитині умови для навчання, фізичного та духовного розвитку; 3) захищати дитину, її права та інтереси як опікун або піклувальник, без спеціальних на те повноважень.

Обов'язки посадових осіб притулків для дітей (згідно Закону України “Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей”) – 1) надають дітям кваліфіковані та різнобічні (психологічні, педагогічні, медичні, юридичні) консультації залежно від конкретних причин соціальної дискомфорності; вживають вичерпних заходів щодо забезпечення дітей доступом до безоплатної правничої допомоги на підставах та в порядку, встановлених Законом України “Про безоплатну правничу допомогу”; 3) сприяють у прийнятті рішення про зміну або створення нових умов життєдіяльності дітей у сім'ї, навчально-виховних закладах, за місцем роботи та в інших сферах; 4) порушують клопотання про застосування заходів громадського впливу, притягнення до кримінальної, адміністративної чи майнової відповідальності батьків (усиновителів) або опікунів (піклувальників), які нехтують правами, інтересами дітей, провокують їх асоціальну поведінку, самовільне залишення сім'ї, навчально-виховних закладів, створюють загрозу їх здоров'ю та інтелектуальному розвитку; 5) вживають заходів щодо повернення дитини в безпечне сімейне оточення.

Обов'язок щодо надання утримання (за А. М. Буряченком) – це особливий вид сімейних відносин, відповідно до якого один із учасників сімейних відносин (боржник) в силу положень сімейного законодавства або договору зобов'язаний надати іншому учасників сімейних відносин (одержувачу) утримання у натуральній або грошовій формі, а одержувач утримання має право вимагати від боржника виконання його обов'язку, в тому числі в судовому порядку або через застосування виконавчого напису нотаріуса.

Обставини, що мають істотне значення та враховуються судом постановляючи рішення про усиновлення дитини (згідно Сімейного кодексу України) – 1) стан здоров'я та матеріальне становище особи, яка бажає усиновити дитину, її сімейний стан та умови проживання, ставлення до виховання дитини; 2) мотиви, на підставі яких особа бажає усиновити дитину; 3) мотиви того, чому другий із подружжя не бажає бути усиновлювачем, якщо лише один із подружжя подав заяву про усиновлення; 4) взаємовідповідність особи, яка бажає усиновити дитину, та дитини, а також те, як довго ця особа опікується вже дитиною; 5) особу дитини та стан її здоров'я; 6) ставлення дитини до особи, яка бажає її усиновити.

Обставини, які враховуються судом при визначенні розміру аліментів (згідно Сімейного кодексу України) – 1) стан здоров'я та матеріальне становище дитини; 2) стан здоров'я та матеріальне становище платника аліментів; 3) наявність у платника аліментів інших дітей, непрацевдатних чоловіка, дружини, батьків, дочки, сина; 4) інші обставини, що мають істотне значення.

Обставини, які не вважаються примусовою чи обов'язковою працею (згідно Конвенції МОП “Про примусову чи обов'язкову працю”) – 1) будь-яка робота чи служба, що її вимагають на підставі законів про обов'язкову військову службу

й застосовують для робіт суто воєнного характеру; 2) будь-яка робота чи служба, що є частиною звичайних громадянських обов'язків громадян повністю самоврядної країни; 3) будь-яка робота чи служба, що її вимагають від якої-небудь особи внаслідок вироку, винесеного рішенням судового органу, за умови, що ця робота чи служба виконуватиметься під наглядом і контролем державної влади та що зазначена особа не буде віддана або передана в розпорядження приватних осіб, компаній чи товариств; 4) будь-яка робота чи служба, що її вимагають в умовах надзвичайних обставин, тобто у випадках війни або лиха, або загрози лиха, як-от: пожежі, повені, голод, землетрус, сильні епідемії чи епізоотії, навали шкідливих тварин, комах чи паразитів рослин і взагалі обставини, що ставлять під загрозу або можуть поставити під загрозу життя чи нормальні життєві умови всього або частини населення; 5) дрібні роботи общинного характеру, тобто роботи, що виконуються для прямої користі колективу його членами та які, тому можуть вважатися звичайними громадянськими обов'язками членів колективу за умови, що саме населення або його безпосередні представники мають право висловити свою думку про доцільність цих робіт.

Обсяг обстеження жінки, щодо яких проводяться лікувальні програми ДРТ обов'язкове (згідно наказу Міністерства охорони здоров'я України «Про затвердження Порядку застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні»): 1) висновок терапевта про стан соматичного здоров'я та відсутність протипоказань для виношування вагітності; 2) визначення групи крові та резус-фактора (при занесенні в паспорт жінки дійсні все життя); 3) клінічний аналіз крові; 4) коагулограма; 5) аналізи крові на сифіліс, ВІЛ, гепатити В і С (дійсні 3 місяці); 6) аналізи крові (IgM, IgG) на токсоплазмоз, хламідії, цитомегаловірус та корову краснуху; 7) бактеріоскопічний аналіз виділень із трьох точок (вагіни, уретри і цервікального каналу); 8) цитологічне обстеження мазків із шийки матки; 9) загальне гінекологічне обстеження; 10) ультразвукове обстеження органів малого таза; 11) аналіз крові на антимюллерів гормон (АМГ), пролактин (Прл), фолітропін (ФСГ), лютропін (ЛГ), прогестерон (П), естрадіол (Е2).

Обсяг обстеження жінки, щодо яких проводяться лікувальні програми ДРТ за показаннями (додаткове) (згідно наказу Міністерства охорони здоров'я України «Про затвердження Порядку застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні»): 1) обстеження матки та маткових труб (гістеросальпінгографія, соносальпінгоскопія, лапароскопія, гістероскопія); 2) кольпоскопія; 3) біопсія ендометрія; 4) бактеріологічне обстеження матеріалу з уретри та цервікального каналу; 5) аналіз крові на тестостерон (Т), кортизол (К), тироксин (Т3), трийодтиронін (Т4), тиреотропін (ТТГ), соматотропін (СТГ); 6) визначення рівня глюкози в крові; 7) обстеження на наявність антиспермальних та антифосфоліпідних антитіл; 8) обстеження на наявність антитіл до тиреоглобуліну та антитіл до тиреопероксидази, антимікросомальних антитіл; 9) обстеження на наявність ознак

антифосфоліпідного синдрому та інших розладів імунної системи; 10) обстеження на уrogenітальні та TORCH-інфекції; 11) висновки інших спеціалістів за показаннями (визначає лікар); 12) каріотипування, медико-генетичне консультування, інші молекулярно-генетичні дослідження; 12) флюорографія; 13) УЗД внутрішніх органів, щитоподібної залози; 14) УЗД молочних залоз для жінок не старше 40 років та мамографія у жінок старше 40 років; 15) біохімічне дослідження крові: ниркові проби, печінкові проби, загальний білірубін, білкові фракції, глюкоза.

Обсяг обстеження чоловіка, щодо яких проводяться лікувальні програми ДРТ обов'язкове (згідно наказу Міністерства охорони здоров'я України «Про затвердження Порядку застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні»): 1) визначення групи крові та резус-фактора (при занесенні в паспорт чоловіка дійсні все життя); 2) аналізи крові на сифіліс, ВІЛ, гепатити В і С (дійсні 3 місяці); 3) спермограма; 4) флюорографія легень;

Обсяг обстеження чоловіка, щодо яких проводяться лікувальні програми ДРТ за показаннями (додаткове) (згідно наказу Міністерства охорони здоров'я України «Про затвердження Порядку застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні»): 1) консультація андролога; 2) каріотипування, медико-генетичне консультування та інші молекулярно-генетичні дослідження; 3) обстеження на інфекції TORCH-комплексу; 4) аналіз крові на фолітропін (ФСГ), лютропін (ЛГ), тестостерон (Т), пролактин (Прл), тироксин (Т3), трийодтиронін (Т4), тиреотропін (ТТГ); 5) ДНК-фрагментація; 6) MAR-тест.

Обхід закону (згідно Закону України «Про міжнародне приватне право») – застосування до правовідносин з іноземним елементом права іншого, ніж право, передбачене відповідним законодавством.

Одноразова натуральна допомога «пакунок малюка» (згідно Закону України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми») – одноразова натуральна допомога, що відноситься до допомоги при народженні дитини.

Одношлюбність (згідно Сімейного кодексу України) – це закріплене законом правовідношення, при якому чоловік і жінка можуть одночасно перебувати лише в одному шлюбі.

Ознаки обов'язку щодо надання утримання (за А. М. Буряченком) – 1) гнучкість у обранні способу виконання; відсутність взаємності; 2) особистий характер, хоча для утримання онуків, братів, сестер, падчерки, пасинка передбачається передавання обов'язку щодо надання утримання в силу закону як своєрідне правонаступництво; 3) майновий характер; 4) безоплатний характер; 5) тривалий характер; 6) учасниками правовідносин щодо надання утримання є лише особи, які перебувають у відповідному сімейному зв'язку;

7) підстави виникнення обов'язку надання утримання та припинення такого обов'язку визначені в законі або в договорі.

Ознаки повноваження (за Н. А. Абляітовою) – 1) як можливість (суб'єктивне право чи сукупність суб'єктивних прав) однієї особи діяти від імені та в інтересах іншої особи; 2) як суб'єктивне право (суб'єктивні права), повноваження має подвійну природу: воно діє як зовні (право виступати перед третіми особами від імені особи, яку представляють – повноваження), так і спрямоване в середину (право зобов'язувати особу, яку представляють, своїми діями щодо третіх осіб); 3) за своєю сутністю повноваження, як суб'єктивне право на представництво, є немайновим (організаційним) правом; 4) повноваження є абсолютним (виключним) правом. Йому не відповідає у зовнішніх відносинах певний обов'язок третіх (інших) осіб, але, разом з тим, той, хто володіє ним, має право на захист повноваження від порушень з боку будь-якої особи. Як внутрішнє право, повноваження за певних умов дає можливість тому, хто його має, вимагати від довірителя чи осіб, які поклали на нього цей обов'язок, певної поведінки.

Ознаки принципів сімейного права (за М. В. Менжул) – високий рівень узагальненості, об'єктивність, імперативність, загальнообов'язковість, регулятивність, стабільність, самокорегованість, системність, ціннісна орієнтованість, змістовність, зумовленість сімейними відносинами, природна пріоритетність над нормами сімейного права.

Ознаки сім'ї (згідно Сімейного кодексу України) – це 1) спільне проживання, 2) спільний побут; 3) взаємні права та обов'язки.

Ознаки сімейних правовідносин (за В. С. Гопанчук) – 1) специфічний суб'єктний склад; тривалий характер; невідчужуваність прав та обов'язків; можливість суб'єктів сімейних правовідносин виступати учасниками одразу кількох сімейних правовідносин.

Ознаки сімейних правовідносин спеціальні (згідно юридичного словника) – це ті ознаки, які характерні саме для сімейних правовідносин, і певною мірою виділяють їх серед інших цивільних правовідносин.

Ознаки суб'єктів сімейних правовідносин (за В. С. Гопанчук) – 1) лише фізичні особи; 2) лише ті фізичні особи, які перебувають у шлюбі, кровному спорідненні чи відносинах усиновлення.

Ознаки охоронюваного законом інтересу в сімейному праві (за С. М. Ходак) – а) регламентуються сімейно-правовими нормами з можливою фіксацією у неписаному праві; б) за своєю правовою природою є правовими дозволами; в) спонукають до виникнення, зміни та припинення сімейних правовідносин; г) належать суб'єкту сімейного права і не можуть існувати окремо від нього;

г виступають самостійним об'єктом правової охорони нормами сімейного права; д) інтереси виникають не лише між членами сім'ї, але й між іншими суб'єктами сімейного права; е) спільність майнових інтересів суб'єктів сімейного права; є) добровільна реалізація.

Омана (за В. І. Борисовою, І. В. Жилінковою) – це помилкове уявлення особи, що одружується щодо певних обставин укладення шлюбу.

Онуки (за Є. О. Харитоновим) – це діти дітей фізичної особи.

Опіка (підклування) (згідно *Правил опіки та підклування*) – це особлива форма державної турботи про неповнолітніх дітей, що залишились без підклування батьків, та повнолітніх осіб, які потребують допомоги щодо забезпечення їх прав та інтересів.

Опіка над дітьми (за С. І. Шимон) – це система врегульованих законодавством заходів щодо забезпечення прав малолітніх дітей (віком до 14 років), позбавлених батьківського підклування, які здійснюються в інтересах таких дітей повнолітніми дієздатними особами, призначеними судом або органами опіки та підклування.

Опіка як міжгалузевий правовий інститут (за Н. А. Д'ярковою) – це система норм різних галузей права (цивільного, сімейного та ін.), спрямованих на забезпечення ефективного регулювання відносин, що виникають при здійсненні особистих та майнових прав малолітніх, недієздатних осіб та осіб, які через тривалу відсутність у місці свого проживання не можуть самостійно здійснювати свої права та виконувати обов'язки.

Опіка як спосіб охорони майнових прав фізичних осіб (за Н. А. Д'ярковою) – це комплекс превентивних та захисних норм, інших правових засобів, спрямованих на забезпечення і реалізацію суб'єктивних прав малолітніх, недієздатних осіб та осіб, які через тривалу відсутність у місці свого проживання не можуть самостійно здійснювати свої права та виконувати обов'язки, у їх нормальному (позитивному) розвитку, а також на забезпечення відновлення прав та інтересів у випадку їх порушення.

Опікун (за С. І. Шимон) – це повнолітня дієздатна особа, яка призначається судом або органом опіки та підклування для здійснення прав і обов'язків малолітньої дитини та представництва її інтересів у суспільстві.

Опікунські відносини внутрішні (за Н. А. Д'ярковою) – це власне відносини опіки (відносини між опікуном та підопічним), які становлять ядро всіх відносин опіки, оскільки саме в них реалізується мета опіки – охорона особистих та майнових прав осіб.

Опікунські відносини зовнішні (за Н. А. Д'ячковою) – відносини, пов'язані з опікою (між опікуном та органом опіки та піклування, між опікуном та третіми особами тощо).

Органи державної реєстрації актів цивільного стану (згідно Закону України *“Про державну реєстрацію актів цивільного стану”*) – 1) центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері державної реєстрації актів цивільного стану; 2) відділи державної реєстрації актів цивільного стану Головного управління юстиції Міністерства юстиції України в Автономній Республіці Крим, головних управлінь юстиції в областях, містах Києві та Севастополі, районних, районних у містах, міських, міськрайонних управлінь юстиції; 3) виконавчі органи сільських, селищних і міських рад.

Органи опіки та піклування (згідно постанови Кабінету Міністрів України *«Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав дитини»*) – районні, районні у м. Києві та Севастополі держадміністрації, виконавчі органи міських, районних у містах, сільських, селищних рад, у тому числі об'єднаних територіальних громад, які провадять діяльність із соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, у тому числі забезпечення їх права на виховання у сім'ї, надання статусу дитини-сироти та дитини, позбавленої батьківського піклування, дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій і збройних конфліктів, влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, встановлення опіки та піклування над дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, із захисту особистих, майнових і житлових прав дітей, запобігання та протидії домашньому насильству стосовно дітей та за участю дітей.

Органи опіки та піклування (згідно Закону України *“Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування”*) – районні, районні у містах Києві та Севастополі місцеві державні адміністрації, виконавчі органи міських чи районних у містах, сільських, селищних рад.

Органи і служби у справах дітей, спеціальні установи та заклади, які здійснюють їх соціальний захист і профілактику правопорушень (згідно Закону України *“Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей”*) – це 1) спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади у справах сім'ї, дітей та молоді, уповноважений орган влади Автономної Республіки Крим у справах сім'ї, дітей та молоді, служби у справах дітей обласних, Київської та Севастопольської міських, районних державних адміністрацій, виконавчих органів міських і районних у містах рад; 2) кримінальна міліція у справах дітей органів внутрішніх справ; 3) приймальники-розподільники для дітей органів внутрішніх справ; 4) школи соціальної реабілітації та професійні училища соціальної реабілітації органів освіти; 5) центри медико-соціальної реабілітації дітей закладів охорони

здоров'я; 6) спеціальні виховні установи Державного департаменту України з питань виконання покарань; 7) притулки для дітей; 8) центри соціально-психологічної реабілітації дітей; 9) соціально-реабілітаційні центри (дитячі містечка).

Органи та установи, на які покладаються функції із здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству (згідно Закону України *“Про запобігання та протидію домашньому насильству”*) – 1) служби у справах дітей; 2) уповноважені підрозділи органів Національної поліції України; 3) органи управління освітою, навчальні заклади, установи та організації системи освіти; 4) органи охорони здоров'я, установи та заклади охорони здоров'я; 5) центри з надання безоплатної правничої допомоги; 6) суди; 7) прокуратура; 8) уповноважені органи з питань пробації.

Органи, установи та організації, наділені повноваженнями у сфері забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків (згідно Закону України *“Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків”*) – 1) Верховна Рада України; 2) Уповноважений Верховної Ради України з прав людини; 3) Кабінет Міністрів України; 4) спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків; 5) органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування, визначені в їх складі уповноважені особи (координатори) з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків; 6) громадські об'єднання.

Органи, які приймають рішення щодо опіки і піклування (згідно *Правил опіки та піклування*) – це районні, районні в містах Києві та Севастополі державні адміністрації, виконавчі комітети міських, районних у містах, сільських, селищних рад.

Органи, які приймають рішення про створення дитячого будинку сімейного типу (згідно *Сімейного кодексу України*) – районні, районні в містах Києві та Севастополі державними адміністраціями, виконавчі комітети міської (міст республіканського Автономної Республіки Крим і міст обласного значення) ради в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

Органи, які приймають рішення про створення дитячого будинку сімейного типу (згідно *постанови Кабінету Міністрів України “Про затвердження Положення про дитячий будинок сімейного типу”*) – це районні, районні у м. Києві та Севастополі держадміністрації, виконавчі комітети міської ради (міст республіканського Автономної Республіки Крим і міст обласного значення).

Органи, які приймають рішення про утворення прийомної сім'ї (згідно *Сімейного кодексу України*) – районна, районна в містах Києві та Севастополі

державна адміністрація, виконавчі комітети міської (міст республіканського Автономної Республіки Крим і міст обласного значення) ради в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

Особа безвісно відсутня (згідно *Цивільного кодексу України*) – це особа, про яку протягом одного року в місці її постійного проживання немає відомостей про місце її перебування.

Особа без громадянства (згідно *Закону України “Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства”*) – це особа, яка не розглядається як громадянин будь-якою державою в силу дії її закону.

Особа бездомна (згідно *Закону України “Про основи соціального захисту бездомних громадян і безпритульних дітей”*) – особа, яка перебуває у соціальному становищі бездомності (безпритульні особи та особи, які мають притулок).

Особа безпритульна (згідно *Закону України “Про основи соціального захисту бездомних громадян і безпритульних дітей”*) – повнолітня особа, яка проживає на вулиці, в парках, підвалах, під’їздах будинків, на горищах, об’єктах незавершеного будівництва, в інших місцях, непризначених та непридатних для проживання, у тому числі жилих приміщеннях, що перебувають в аварійному стані.

Особа добросовісна у недійсному шлюбі (згідно *Сімейного кодексу України*) – це така особа, яка не знала і не могла знати про перешкоди до реєстрації шлюбу.

Особа недобросовісна у недійсному шлюбі (згідно *Сімейного кодексу України*) – це така особа, яка знала про перешкоди до реєстрації шлюбу і приховала їх від другої сторони і (або) від органу державної реєстрації актів цивільного стану.

Особа непрацездатна (згідно *Сімейного кодексу України*) – це особа, яка досягла пенсійного віку, встановленого законом, або є інвалідом I, II чи III групи.

Особа оголошена померлою (згідно *Цивільного кодексу України*) – це особа, якщо в місці її постійного проживання немає відомостей про місце її перебування протягом 3 років (за загальним правилом).

Особа, яка має притулок (згідно *Закону України “Про основи соціального захисту бездомних громадян і безпритульних дітей”*) – особа, яка отримує послугу тимчасового притулку в закладах для бездомних осіб та інших соціальних закладах і установах, що надають такий притулок.

Особа, яка може бути опікуном, піклувальником дитини (згідно *Сімейного кодексу України*) – повнолітня дієздатна особа.

Особа, яка постраждала від домашнього насильства (згідно *Закону України “Про запобігання та протидію домашньому насильству”*) – особа, яка зазнала домашнього насильства у будь-якій формі.

Особа, над якими встановлюється опіка (піклування) (згідно *Правил опіки та піклування*) – це діти, батьки яких: померли; невідомі; визнані в судовому порядку безвісно відсутніми або померлими; при житті батьків, якщо вони: судом позбавлені батьківських прав або прийнято рішення про відібрання дитини і передачу її під опіку незалежно від того, позбавлені вони батьківських прав чи ні, оскільки перебування з ними небезпечне для життя дитини; визнані у встановленому порядку недієздатними або обмежено дієздатними (психічно хворі, розумово відсталі або перебувають на тривалому стаціонарному лікуванні в лікувально-профілактичному закладі чи на державному утриманні в будинках-інтернатах); понад шість місяців не можуть займатись вихованням своїх дітей (засуджені до позбавлення волі на тривалий час за скоєння злочину, за станом здоров'я (інваліди I-II групи) тощо); понад шість місяців не проживають разом з дитиною та без поважних причин не беруть участі в її вихованні та утриманні, не виявляють щодо дитини батьківської уваги та турботи або підкинули (залишили) дитину, і це підтверджено відповідними актами, складеними органами внутрішніх справ; відмовились від дітей в установленому законом порядку; виїхали на постійне місце проживання або на постійне місце роботи за кордон чи перебувають у довготривалому відрядженні; перебувають під слідством.

Особа, на яких поширюється законодавства про запобігання та протидію домашньому насильству (згідно *Закону України “Про запобігання та протидію домашньому насильству”*) – 1) подружжя; 2) колишнє подружжя; 3) наречені; 4) мати (батько) або діти одного з подружжя (колишнього подружжя) та інший з подружжя (колишнього подружжя); 5) особи, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у шлюбі між собою, їхні батьки та діти; 6) особи, які мають спільну дитину (дітей); 7) батьки (мати, батько) і дитина (діти); 8) дід (баба) та онук (онука); 9) прадід (прабаба) та правнук (правнучка); 10) вітчим (мачуха) та пасинок (падчерка); 11) рідні брати і сестри; 12) інші родичі: дядько (тітка) та племінник (племінниця), двоюрідні брати і сестри, двоюрідний дід (баба) та двоюрідний онук (онука); 13) діти подружжя, колишнього подружжя, наречених, осіб, які мають спільну дитину (дітей), які не є спільними або всиновленими; 14) опікуни, піклувальники, їхні діти та особи, які перебувають (перебували) під опікою, піклуванням; 15) прийомні батьки, батьки-вихователі, патронатні вихователі, їхні діти та прийомні діти, діти-вихованці, діти, які проживають (проживали) в сім'ї патронатного вихователя.

Особи, які мають право на звернення до суду з позовом про визнання шлюбу недійсним (згідно *Сімейного кодексу України*) – це 1) дружина або чоловік; 2) інші особи, права яких порушені у зв'язку з реєстрацією шлюбу; 3) батьки; 4) опікун (піклувальник) дитини; 5) опікун недієздатної особи; 6) прокурор; 7) орган опіки та піклування, якщо захисту потребують права та інтереси дитини, особи, яка визнана недієздатною, або особи, дієздатність якої обмежена.

Особи, які мають право на звернення до суду з позовом про скасування усиновлення або визнання усиновлення недійсним (згідно *Сімейного кодексу України*) – 1) батьки; 2) усиновлювач; 3) опікун, піклувальник; 4) орган опіки та піклування; 5) прокурор; 6) усиновлена дитина, яка досягла чотирнадцяти років.

Особи, які мають переважне перед іншими право на усиновлення дитини (згідно *Сімейного кодексу України*) – 1) особа, в сім'ї якого виховується дитина; 2) особа, яка є чоловіком матері, дружиною батька дитини, яка усиновлюється; 3) особа, яка усиновлює декількох дітей, які є братами, сестрами; 4) особа, яка є родичем дитини.

Особи, які мають право звернутися з позовом до суду про позбавлення батьківських прав (згідно *Сімейного кодексу України*) – 1) один з батьків; 2) опікун (піклувальник); 3) особа, в сім'ї якої проживає дитина; 4) заклад охорони здоров'я; 5) навчальний або інший дитячий заклад, в якому вона перебуває; 6) орган опіки та піклування; 7) прокурор; 8) дитина, яка досягла чотирнадцяти років.

Особи, які можуть бути батьками-вихователями (згідно *постанови Кабінету Міністрів України “Про затвердження Положення про дитячий будинок сімейного типу”*) – це повнолітні та працездатні особи, за винятком: 1) осіб, визнаних у встановленому порядку недієздатними або обмежено дієздатними; 2) осіб, позбавлених батьківських прав; 3) осіб, звільнених від обов'язків опікунів (піклувальників, усиновителів) за неналежне виконання покладених на них обов'язків; 4) осіб, які за станом здоров'я не можуть виконувати обов'язки щодо виховання дітей (інваліди I і II групи, особи, які мають глибокі органічні ураження нервової системи, алкогольну та наркотичну залежність, хворі на СНІД, відкриту форму туберкульозу, психотичні розлади, в яких офіційно зареєстровані асоціальні прояви, нахили до насильства) особи, з якими проживають члени сім'ї, які мають глибокі органічні ураження нервової системи, алкогольну та наркотичну залежність, хворі на СНІД, відкриту форму туберкульозу, психотичні розлади, в яких офіційно зареєстровані асоціальні прояви, нахили до насильства.

Особи, які можуть бути прийомними батьками (згідно *постанови Кабінету Міністрів України “Про затвердження Положення про прийомну сім'ю”*) – це

працездатні особи, які перебувають у шлюбі, крім випадків, коли хоча б одна з них: не пройшла курс підготовки потенційних кандидатів у прийомні батьки; визнана в установленому порядку недієздатною або обмежено дієздатною; позбавлена батьківських прав; колишній опікун (піклувальник, усиновитель), позбавлений відповідних прав за неналежне виконання покладених на нього обов'язків; за станом здоров'я не може виконувати обов'язки щодо виховання дітей (інваліди I і II групи, які за висновком медико-соціальної експертної комісії потребують стороннього догляду, особи, які мають глибокі органічні ураження нервової системи, алкогольну та наркотичну залежність, хворі на СНІД, відкриту форму туберкульозу, психотичні розлади, в яких офіційно зареєстровані асоціальні прояви, нахили до насильства); особи, з якими на спільній житловій площі проживають члени сім'ї, які мають глибокі органічні ураження нервової системи, хворі на СНІД (крім сімей, які беруть на виховання дітей, уражених ВІЛ-інфекцією), відкриту форму туберкульозу, психотичні розлади, в яких офіційно зареєстровані асоціальні прояви, нахили до насильства.

Особи, які можуть бути усиновлені (згідно Сімейного кодексу України) –

1) дитина з двох місяців; 2) дитина, покинута в пологовому будинку, іншому закладі охорони здоров'я або яку відмовилися забрати з них батьки, інші родичі, може бути усиновлена після досягнення нею двомісячного віку; 3) дитина, яку було підкинута чи знайдено, може бути усиновлена після спливу двох місяців з часу її знайдення; 4) у виняткових випадках суд може постановити рішення про усиновлення повнолітньої особи, яка не має матері, батька або була позбавлена їхнього піклування.

Особи, які можуть бути усиновлювачами (згідно Сімейного кодексу України) –

1) дієздатна особа віком не молодша двадцяти одного року, за винятком, коли усиновлювач є родичем дитини; 2) особа, що старша за дитину, яку вона бажає усиновити, не менш як на п'ятнадцять років (різниця у віці між усиновлювачем та дитиною не може бути більшою ніж сорок п'ять років, а при усиновленні повнолітньої особи – не може бути меншою, ніж вісімнадцять років; 3) подружжя; 4) якщо дитина має лише матір, вона не може бути усиновлена чоловіком, з яким її мати не перебуває у шлюбі. 5) якщо дитина має лише батька, вона не може бути усиновлена жінкою, з якою він не перебуває у шлюбі.

Особи, які не можуть бути прийомними батьками (згідно Сімейного кодексу України) –

1) визнані в установленому порядку недієздатними або обмежено дієздатними; 2) позбавлені батьківських прав, якщо ці права не були поновлені; 3) звільнені від повноважень опікуна, піклувальника в разі невиконання покладених на них обов'язків; 4) поведінка та інтереси яких суперечать інтересам прийомної дитини; 5) які за станом здоров'я не можуть виконувати обов'язки щодо виховання дітей; 6) які проживають на спільній житловій площі

з членами сім'ї, які мають розлади здоров'я, що можуть негативно вплинути на здоров'я прийомної дитини.

Особи, які не можуть бути опікуном, піклувальником дитини (згідно *Сімейного кодексу України*) – 1) особа, яка зловживає спиртними напоями, наркотичними засобами; 2) особа, позбавлена батьківських прав; 3) особа, інтереси якої суперечать інтересам дитини.

Особи, які не можуть бути опікунами (піклувальниками) (згідно *Правил опіки та піклування*) – 1) не досягли 18 років; 2) визнані в установленому порядку недієздатними або обмежено дієздатними; 3) перебувають на обліку або лікуються в психоневрологічних та наркологічних закладах; 4) раніше були опікунами чи піклувальниками та з їх вини опіку чи піклування було припинено; 5) позбавлені батьківських прав; 6) інтереси яких суперечать інтересам осіб, що підлягають опіці чи піклуванню; 7) засуджені за скоєння тяжкого злочину.

Особи, які не можуть перебувати у шлюбі між собою (згідно *Сімейного кодексу України*) – 1) особи, які є родичами прямої лінії споріднення (абсолютна заборона); 2) рідні (повнорідні, неповнорідні) брат і сестра (абсолютна заборона); 3) двоюрідні брат та сестра, рідні тітка, дядько та племінник, племінниця (відносна заборона); 4) рідна дитина усиновлювача та усиновленою ним дитина, а також діти, які були усиновлені ним (відносна заборона), усиновлювач та усиновлена ним дитина.

Особи, які не можуть бути усиновлювачами (згідно *Сімейного кодексу України*) – 1) особи однієї статі; 2) особи, які не перебувають у шлюбі між собою; 3) обмежені у дієздатності; 4) визнані недієздатними; 5) позбавлені батьківських прав, якщо ці права не були поновлені; 6) були усиновлювачами іншої дитини, але усиновлення було скасовано або визнано недійсним з їхньої вини; 7) перебувають на обліку або на лікуванні у психоневрологічному чи наркологічному диспансері; 8) зловживають спиртними напоями або наркотичними засобами; 9) не мають постійного місця проживання та постійного заробітку (доходу); 10) страждають на хвороби, перелік яких затверджений Міністерством охорони здоров'я України; 11) є іноземцями, які не перебувають у шлюбі, крім випадків, коли іноземець є родичем дитини; 12) інші особи, інтереси яких суперечать інтересам дитини.

Особи та установи, які негайно повинні повідомити про дітей, що залишилися без піклування батьків (згідно *Правил опіки та піклування*) – 1) близькі родичі та інші особи; 2) житлово-експлуатаційні контори, будинкоуправління, власники чи орендарі житлових будинків; 3) органи освіти та керівники навчально-виховних закладів; 4) органи в справах сім'ї та молоді; 5) служби в справах дітей; 6) органи внутрішніх справ; 7) органи соціального захисту населення; 8) органи ДРАЦСу; 8) нотаріальні контори;

9) судові органи; 10) лікувально-профілактичні установи психіатричного профілю; 11) інші організації й установи.

Особи із числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування (згідно Закону України “Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування”) – особи віком від 18 до 23 років, у яких у віці до 18 років померли або загинули батьки, та особи, які були віднесені до дітей, позбавлених батьківського піклування.

Особи, які потребують матеріальної допомоги (згідно Сімейного кодексу України) – це особи, заробітна плата, пенсія, доходи від використання їх майна, інші доходи яких не забезпечують їм прожиткового мінімуму, встановленого законом.

Особисті немайнові обов’язки батьків і дітей (згідно Сімейного кодексу України) – 1) забрати дитину з пологового будинку або іншого закладу охорони здоров’я; 2) зареєструвати народження дитини в органі державної реєстрації актів цивільного стану; 3) виховання та розвиток дитини.

Особисті немайнові права дитини (за Л. А. Ольховик) – це природні, невід’ємні права, що виникають із приводу благ немайнового характеру, позбавлені економічного змісту та грошової оцінки, тісно пов’язані з особою носія, індивідуалізують її, не передаються і не відчужуються, мають специфічні підстави виникнення та припинення, мають строковий характер, належать усім без винятку батькам та дітям у рівному обсязі, захищаються батьками та іншими особами, регулюються переважно ЦК та СК України.

Особисті немайнові правовідносини подружжя (за В. І. Борисовою, І. В. Жилінковою) – це врегульовані нормами сімейного права відносини стосовно особистих немайнових благ та інтересів осіб, які перебувають у шлюбі.

Особисті немайнові права чоловіка та дружини (за С. І. Шимон) – це такі права, що передбачені та охороняються законом, які не мають економічного змісту.

Особлива частина сімейного права (за В. С. Гопанчук) – це сукупність інститутів, кожен з яких регулює визначений різновид сімейних відносин.

Особливості судової практики як джерела права (за Н. Д. Слотвінською) – 1) в судовому акті надано роз’яснення про застосування нормативних актів; 2) в судовому акті вироблені нові правові правила матеріального і/або процесуального характеру; 3) в судовому акті надано тлумачення правової

норми; 4) в судовому акті сформульовано правову позицію, якою подолано прогалину, дефект або колізію в нормативно-правовому акті.

Оспорювання батьківства (за С. І. Шимон) – це передбачений законом порядок спростування в суді факту батьківства та припинення відповідних прав і обов’язків, що здійснюється за позовом чоловіка про виключення запису про нього як батька з актового запису щодо народження дитини у разі доведення відсутності кровного споріднення між ним та дитиною

Оспорювання материнства (за С. І. Шимон) – це порядок спростування в суді факту материнства та припинення відповідних прав і обов’язків, що здійснюється у передбачених законом випадках за заявою записана матір’ю дитини, про визнання свого материнства.

Охорона дитинства (згідно Закону України “Про охорону дитинства”) – система державних та громадських заходів, спрямованих на забезпечення повноцінного життя, всебічного виховання і розвитку дитини та захисту її прав.

Оцінка ризиків (згідно Закону України “Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків”) – оцінювання вірогідності продовження чи повторного вчинення насильства за ознакою статі, настання тяжких або особливо тяжких наслідків його вчинення, а також смерті постраждалої особи.

Оцінка ризиків (згідно Закону України “Про запобігання та протидію домашньому насильству”) – оцінювання вірогідності продовження чи повторного вчинення домашнього насильства, настання тяжких або особливо тяжких наслідків його вчинення, а також смерті постраждалої особи.

П

Падчерка (за Є. С. Харитоновим) – це дочка чоловіка або дружини, яка не є дочкою іншого з подружжя, і не всиновлена ним.

Паритет (за К. Б. Левченко) – це така форма суспільних відносин у політико-правовій сфері, за якої жінкам гарантується рівний з чоловіками статус на підставі фактичного представництва на всіх рівнях і усіх владних структурах; принцип впровадження політики, який враховує різницю між статями, але стверджує, що вона не повинна бути перешкодою для рівного підходу до різних статей.

Партнерство зареєстроване (за І. Е. Ревуцькою) – це союз двох рівноправних та незалежних осіб різної або однієї статі, спрямований на створення сім’ї та укладений у встановленому законом порядку.

Партнерство сім'ї та держави соціальне (згідно Концепції державної сімейної політики) – це принцип державної сімейної політики, який здійснюється на основі розподілу відповідальності за сім'ю між батьками, дітьми, іншими членами сім'ї та державою, сприяння захисту сім'ї від злиднів і обмежень, пов'язаних з вимушеною міграцією, надзвичайними ситуаціями техногенного та природного характеру, військовими конфліктами.

Пасинок (за Є. С. Харитоновим) – це син одного з подружжя, який не є сином іншого з подружжя, і не всиновлений ним.

Патерналізм (за К. Б. Левченко) – це ідеологія, що спирається на концепцію батьківської турботи та опіки, яка переноситься з окремої родини на все суспільство, свобода якого обмежена владою, що виступає як опікун народу.

Патронат над дитиною (згідно Сімейного кодексу України) – це тимчасовий догляд, виховання та реабілітація дитини в сім'ї патронатного вихователя на період подолання дитиною, її батьками або іншими законними представниками складних життєвих обставин.

Патрулювання соціальне (згідно Закону України “Про основи соціального захисту бездомних громадян і безпритульних дітей”) – це мобільна форма надання соціальних послуг відповідними фахівцями поза межами закладів для бездомних осіб і безпритульних дітей.

Перебування у шлюбі (за Ю. С. Червоним) – це життєва обставина, з якою пов'язується виникнення відповідних правових наслідків.

Передача до дитячого будинку сімейного типу (згідно Закону України “Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування”) – прийняття в окрему сім'ю, яка створюється за бажанням подружжя або окремої особи, яка не перебуває у шлюбі, на виховання та для спільного проживання не менш як п'яти дітей-сиріт та/або дітей, позбавлених батьківського піклування. Загальна кількість дітей, включаючи рідних, у такій сім'ї не може перевищувати десяти осіб.

Передача дитини до прийомної сім'ї (згідно Закону України “Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування”) – добровільне прийняття за плату сім'єю або окремою особою, яка не перебуває у шлюбі, із закладів для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, від одного до чотирьох дітей на виховання та для спільного проживання.

Перелік документів, необхідних для проведення сурогатного материнства, з боку подружжя, в інтересах якого здійснюється сурогатне материнство (згідно наказу Міністерства охорони здоров'я України «Про затвердження

Порядку застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні»): 1) заява пацієнта/пацієнтів щодо застосування ДРТ; 2) копії паспортів; 3) копія свідоцтва про шлюб; 4) нотаріально засвідчена копія письмового спільного договору між сурогатною матір'ю та жінкою (чоловіком) або подружжям.

Перелік документів, необхідних для проведення сурогатного материнства, з боку сурогатної матері (згідно наказу Міністерства охорони здоров'я України «Про затвердження Порядку застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні»): 1) заява сурогатної матері; 2) копія паспорта сурогатної матері; 3) копія свідоцтва про шлюб або про розлучення сурогатної матері (крім одиноких жінок); 4) копія свідоцтва про народження дитини (дітей); 5) згода чоловіка сурогатної матері на її участь у програмі сурогатного материнства за встановленою формою (крім одиноких жінок).

Перешкоди до укладення шлюбу (за С. І. Шимон) – це передбачені законом юридичні факти, які унеможливають укладення правозгідного шлюбу та можуть спричинити недійсність шлюбу або стати підставою визнання його недійсним судом.

Питання, що виникають у сфері приватноправових відносин з іноземним елементом (згідно Закону України “Про міжнародне приватне право”) – 1) визначення застосовуваного права; 2) процесуальна правоздатність і дієздатність іноземців, осіб без громадянства та іноземних юридичних осіб; 3) підсудність судам України справ з іноземним елементом; 4) виконання судових доручень; 5) визнання та виконання в Україні рішень іноземних судів.

Підгалузь права (за В. Л. Ортинським) – це частина галузі права, яка складається з норм, що регулюють суспільні відносини певного виду.

Підліток (за Л. А. Ольховик) – це неповнолітня фізична особа у віці від 14-ти до 18-ти років.

Підстави анулювання актового запису цивільного стану (згідно Закону України “Про державну реєстрацію актів цивільного стану”) – 1) рішення суду; 2) висновок відповідного органу державної реєстрації актів цивільного стану у випадках, передбачених законом.

Підстави анулювання актового запису про шлюб документальні (за Є. О. Харитоновим) – це свідоцтво про шлюб, рішення суду про визнання особи недієздатною, документ, який засвідчує близьке кровне споріднення.

Підстава для анулювання актового запису про шлюб процесуальна (за Є. О. Харитоновим) – це заява заінтересованої особи: першої дружини, спадкоємців, батьків недієздатного тощо.

Підстави виникнення сім'ї (згідно *Сімейного кодексу України*) – це 1) шлюб; 2) кровне споріднення; 3) усиновлення; 4) інші підстави, не заборонені законом і такі, що не суперечать моральним засадам суспільства.

Підстави відібрання дитини від батьків без позбавлення їх батьківських прав (згідно *Сімейного кодексу України*) – 1) ухиляються від виконання своїх обов'язків по вихованню дитини; 2) жорстоко поводяться з дитиною; 3) є хронічними алкоголіками або наркоманами; 4) вдаються до будь-яких видів експлуатації дитини, примушують її до жебракування та бродяжництва; 5) в інших випадках, якщо залишення дитини у них є небезпечним для її життя, здоров'я і морального виховання.

Підстави відмови державної реєстрації актів цивільного стану (згідно *Закону України “Про державну реєстрацію актів цивільного стану”*) – 1) державна реєстрація суперечить вимогам законодавства України; 2) державна реєстрація повинна проводитися в іншому органі державної реєстрації актів цивільного стану; 3) з проханням про державну реєстрацію звернулася недієздатна особа або особа, яка не має необхідних для цього повноважень.

Підстави встановлення режиму окремого проживання подружжя (згідно *Сімейного кодексу України*) – 1) неможливість дружини і (або) чоловіка проживати спільно; 2) небажання дружини і (або) чоловіка проживати спільно.

Підстави втрати статусу дитини, позбавленої батьківського піклування, у разі поновлення піклування обох або одного з батьків (згідно *постанови Кабінету Міністрів України “Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав дитини”*): 1) скасування рішення суду про позбавлення батьківських прав; 2) поновлення матері, батька дитини у батьківських правах; 3) скасування рішення суду про відібрання дитини у батьків без позбавлення батьківських прав; 4) рішення суду про повернення батькам дитини, яка в судовому порядку була відібрана у них; 5) скасування рішення суду про визнання матері, батька дитини недієздатними; 6) рішення суду про визнання матері, батька дитини дієздатними; 7) скасування рішення суду про оголошення матері, батька дитини померлими; 8) скасування рішення суду про оголошення матері, батька дитини безвісно відсутніми; 9) усиновлення дитини, що підтверджується рішенням суду; 10) визнання батьківства, що підтверджується рішенням суду та свідоцтвом про народження; 11) встановлення факту батьківства, що підтверджується рішенням суду та свідоцтвом про народження дитини; 13) документів, що підтверджують особу дитини, відомостей про батьків та висновку органу опіки та піклування про можливість передачі батькам (або одному з них) дитини, у тому числі дитини, якій надано статус дитини, позбавленої батьківського піклування; 14) довідки про повернення матері, батька з місць позбавлення волі або звільнення з-під варті, заяви матері, батька, поданої районній, районній у

мм. Києві та Севастополі держадміністрації, виконавчому органу міської, районної у місті (у разі утворення) ради, сільської, селищної ради об'єднаної територіальної громади, про повернення їм дитини та висновку цього органу про можливість передачі дитини для подальшого виховання матері, батькові; 15) знайдення батьків, які перебували у розшуку як зниклі безвісти за особливих обставин або були визнані такими, що зникли безвісти за особливих обставин; 16) повернення матері, батька з полону на підставі заяви матері, батька, поданої районній, районній у мм. Києві та Севастополі держадміністрації, виконавчому органу міської, районної у місті (у разі утворення) ради, сільської, селищної ради, за місцем перебування дитини, про повернення їм дитини та висновку цього органу про можливість передачі дитини для подальшого виховання матері, батькові; 17) повернення матері, батька, які були позбавлені особистої свободи (затримані, взяті у заручники) органами влади держави-агресора (окупаційних адміністрацій та збройних формувань), на підставі заяви матері, батька, поданої районній, районній у мм. Києві та Севастополі держадміністрації, виконавчому органу міської, районної у місті (у разі утворення) ради, сільської, селищної ради, за місцем перебування дитини, про повернення їм дитини та висновку цього органу про можливість передачі дитини для подальшого виховання матері, батькові; 18) виїзду батьків з тимчасово окупованих територій України або у випадку деокупації цих територій на підставі заяви матері, батька, поданої районній, районній у мм. Києві та Севастополі держадміністрації, виконавчому органу міської, районної у місті (у разі утворення) ради, сільської, селищної ради, за місцем перебування дитини, про повернення їм дитини та висновку цього органу про можливість передачі дитини для подальшого виховання матері, батькові.

Підстави негайного відібрання дитини від батьків без позбавлення їх батьківських прав (згідно *Сімейного кодексу України*) – 1) при безпосередній загрозі для здоров'я дитини; 2) при безпосередній загрозі для життя дитини.

Підстави позбавлення батьківських прав (згідно *Сімейного кодексу України*) – 1) не забрали дитину з пологового будинку або з іншого закладу охорони здоров'я без поважної причини і протягом шести місяців не виявляли щодо неї батьківського піклування; 2) ухиляються від виконання своїх обов'язків по вихованню дитини; 3) жорстоко поведуться з дитиною; 4) є хронічними алкоголіками або наркоманами; 5) вдаються до будь-яких видів експлуатації дитини, примушують її до жебракування та бродяжництва; 6) засуджені за вчинення умисного злочину щодо дитини.

Підстави позбавлення усиновлювача батьківських прав (згідно *Сімейного кодексу України*) – 1) не забрали дитину з пологового будинку або з іншого закладу охорони здоров'я без поважної причини і протягом шести місяців не виявляли щодо неї батьківського піклування; 2) ухиляються від виконання своїх обов'язків по вихованню дитини; 3) жорстоко поведуться з дитиною; 4) є хронічними алкоголіками або наркоманами; 5) вдаються до будь-яких видів

експлуатації дитини, примушують її до жебракування та бродяжництва;
б) засуджені за вчинення умисного злочину щодо дитини.

Підстави припинення договору про патронат (згідно *Постанови Кабінету Міністрів України “Деякі питання захисту прав дитини та надання послуги патронату над дитиною”*) – 1) на підставі рішення органу опіки та піклування про повернення дитини в сім’ю у разі подолання дитиною, її батьками, іншими законними представниками складних життєвих обставин або завершенням визначеного у договорі про патронат строку перебування дитини у сім’ї патронатного вихователя, де третьою стороною договору про патронат є батьки/законні представники дитини чи один із них; 2) у разі її усиновлення, встановлення над нею опіки чи піклування, влаштування її на виховання в сім’ю громадян (прийомну сім’ю чи дитячий будинок сімейного типу) або до малого групового будинку; 3) у разі досягнення дитиною повноліття або у зв’язку із набуттям повної цивільної дієздатності у випадках, передбачених законодавством; 4) у разі виникнення у сім’ї патронатного вихователя умов чи наявності фактів, несприятливих для перебування дитини, влаштованої до сім’ї патронатного вихователя, або інших обставин, зазначених у цьому Порядку; 5) у разі смерті дитини, патронатного вихователя чи добровільного помічника.

Підстави припинення договору про патронат на підставі розпорядження сільського, селищного, міського голови (згідно *Постанови Кабінету Міністрів України “Деякі питання захисту прав дитини та надання послуги патронату над дитиною”*) – 1) відсутність можливості надавати послугу патронату над дитиною в умовах надзвичайного або воєнного стану; 2) виникнення у сім’ї патронатного вихователя обставин чи наявності фактів, не сприятливих для перебування дитини, влаштованої до сім’ї патронатного вихователя або інших обставин цього Порядку.

Підстави припинення опіки, піклування (згідно *постанови Кабінету Міністрів України “Питання діяльності органів опіки та піклування, пов’язаної із захистом прав дитини”*): 1) передачі дитини батькам (усиновлювачам); 2) реєстрації шлюбу; 3) надання дитині повної цивільної дієздатності; 4) відмови від обов’язкової евакуації у разі загрози виникнення або виникнення надзвичайної ситуації, під час дії на території України або в окремих її місцевостях надзвичайного або воєнного стану; 5) смерті опікуна, піклувальника або підопічного.

Підстави припинення опіки (згідно *Правил опіки та піклування*) – 1) після досягнення неповнолітніми чотирнадцяти років, за винятком випадків, коли вони будуть в установленому порядку визнані недієздатними внаслідок психічних захворювань; 2) у разі повернення дітей, які не досягли чотирнадцяти років, на виховання батькам; 3) у разі одужання або значного поліпшення здоров’я особи, яка була визнана недієздатною, і відновлення

судом її дієздатності; 4) внаслідок смерті підопічного; 5) внаслідок смерті опікуна; 6) за рішенням органу опіки та піклування.

Підстави припинення піклування (згідно *Правил опіки та піклування*) – 1) після досягнення підопічними вісімнадцяти років; 2) при одруженні неповнолітньої особи; 3) у разі скасування судом обмеження в дієздатності осіб, які зловживали спиртними напоями або наркотичними речовинами; 4) якщо відпали причини, що викликали встановлення піклування над особами, які за станом здоров'я не могли самостійно захищати свої права; 5) внаслідок смерті особи, що перебувала під піклуванням; внаслідок смерті піклувальника.

Підстави припинення правового режиму спільного майна подружжя (за *О. В. Мельниченко*) – 1) смерть одного з подружжя, 2) визнання шлюбу недійсним, 3) розірвання шлюбу, 4) встановлення судом режиму окремого проживання, 5) зміна правового режиму майна подружжя за шлюбним контрактом чи ін. договором, 6) поділ спільного майна подружжя у судовому порядку.

Підстави припинення режиму окремого проживання подружжя (згідно *Сімейного кодексу України*) – 1) поновлення сімейних відносин; 2) за рішенням суду на підставі заяви одного з подружжя.

Підстави припинення шлюбу (згідно *Сімейного кодексу України*) – 1) внаслідок смерті одного з подружжя; 2) оголошення одного з подружжя померлим.

Підстави розірвання шлюбу органом державної реєстрації актів цивільного стану за заявою одного із подружжя (згідно *Сімейного кодексу України*) – 1) якщо другий із подружжя визнаний безвісно відсутнім; 2) якщо другий із подружжя визнаний недієздатним.

Підстава розірвання шлюбу суб'єктивна (за *В. С. Гопанчук*) – це воля подружжя, або одного з них, спрямована на юридичне закріплення відсутності шлюбу між сторонами.

Підстави скасування усиновлення (згідно *Сімейного кодексу України*) – 1) усиновлення суперечить інтересам дитини, не забезпечує їй сімейного виховання; 2) дитина страждає недоумством, на психічну чи іншу тяжку невиліковну хворобу, про що усиновлювач не знав і не міг знати на час усиновлення; 3) між усиновлювачем і дитиною склалися, незалежно від волі усиновлювача, стосунки, які роблять неможливими їхнє спільне проживання і виконання усиновлювачем своїх батьківських обов'язків.

Підстави усиновлення дитини без згоди батьків (згідно *Сімейного кодексу України*) – 1) якщо батьки невідомі; 2) якщо батьки визнані безвісно

відсутніми; 3) якщо батьки визнані недієздатними; 4) якщо батьки позбавлені батьківських прав щодо дитини, яка усиновлюється.

Піклувальник (за С. І. Шимон) – це повнолітня дієздатна особа, яка призначається судом або органом опіки та піклування для здійснення прав і обов'язків неповнолітньої дитини та представництва в разі потреби її інтересів у суспільстві.

Піклування над дітьми (за С. І. Шимон) – це система врегульованих законодавством заходів щодо забезпечення прав неповнолітніх дітей (віком від 14 до 18 років), позбавлених батьківського піклування, котрі здійснюються в інтересах таких дітей повнолітніми дієздатними особами, що призначені судом або органами опіки та піклування.

Пільги багатодітним сім'ям (згідно Закону України “Про охорону дитинства”) – 1) 50-відсоткова знижка плати за користування житлом (квартирна плата) в межах норм, передбачених чинним законодавством (21 кв. метр загальної площі житла на кожного члена сім'ї, який постійно проживає в жиллому приміщенні (будинку), та додатково 10,5 кв. метра на сім'ю); 2) 50-відсоткова знижка плати за користування комунальними послугами (газопостачання, електропостачання та інші послуги) та вартості скрапленого балонного газу для побутових потреб у межах норм, визначених законодавством. Площа житла, на яку надається знижка при розрахунках плати за опалення, становить 21 кв. метр опалюваної площі на кожного члена сім'ї, який постійно проживає в жиллому приміщенні (будинку), та додатково 10,5 кв. метра на сім'ю; 3) 50-відсоткова знижка вартості палива, у тому числі рідкого, в межах норм, визначених законодавством, у разі якщо відповідні будинки не мають центрального опалення; 4) позачергове встановлення квартирних телефонів. Абонентна плата за користування квартирним телефоном встановлюється у розмірі 50 відсотків від затверджених тарифів. Пільги щодо плати за користування житлом (квартирної плати), комунальними послугами та вартості палива, передбачені пунктами 1-3 частини третьої цієї статті, надаються багатодітним сім'ям незалежно від виду житла та форми власності на нього.

Пільги дітям з багатодітних сімей (згідно Закону України “Про охорону дитинства”) – 1) безоплатне одержання ліків за рецептами лікарів; 2) щорічне медичне обстеження і диспансеризація в державних та комунальних закладах охорони здоров'я із залученням необхідних спеціалістів, а також компенсація витрат на зубопротезування; 3) першочергове обслуговування в лікувально-профілактичних закладах, аптеках та першочергова госпіталізація; 4) безоплатний проїзд усіма видами міського пасажирського транспорту (крім таксі), автомобільним транспортом загального користування в сільській місцевості, а також залізничним і водним транспортом приміського сполучення та автобусами приміських і міжміських маршрутів, у тому числі

внутрірайонних, внутрі- та міжобласних незалежно від відстані та місця проживання за наявності посвідчення встановленого зразка, а в разі запровадження автоматизованої системи обліку оплати проїзду - також електронного квитка, який видається на безоплатній основі; 5) безоплатне одержання послуг з оздоровлення та відпочинку відповідно до Закону України “Про оздоровлення та відпочинок дітей”.

Платники судового збору (згідно Закону України “Про судовий збір”) – це громадяни України, іноземці, особи без громадянства, підприємства, установи, організації, інші юридичні особи (у тому числі іноземні) та фізичні особи - підприємці, які звертаються до суду.

Побічна спорідненість (за В. І. Борисовою, І. В. Жилінковою) – це родинні зв’язки, які походять від спільного предка (два брати є родичами, бо походять від однієї матері (батька)).

Поведінка протиправна (за З. В. Ромовською) – це акт порушення чужого права або інтересу; невиконання правового обов’язку.

Повноваження (за Н. А. Абляітовою) – це можливість представника діяти від імені іншої особи, яку він представляє, а також як чинник, що визначає зміст і межі такої дії, тобто виступає як вид і міра можливої поведінки.

Повноваження органів опіки та піклування (згідно Закону України “Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування”) – 1) встановлення статусу дитини-сироти та дитини, позбавленої батьківського піклування; 2) надання опіки та піклування над дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, та застосування інших форм влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування; 3) соціального захисту і захисту особистих, майнових, житлових прав та інтересів дітей; 4) забезпечення пріоритетних форм влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування; 5) притягнення до відповідальності осіб, які порушують права дитини; 6) надання письмової згоди або заперечення на відчуження нерухомого майна (у тому числі житла) та іншого майна, власником якого є дитина; 7) подання заяв, клопотань, позовів про захист прав дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

Повноваження органів опіки та піклування у сфері запобігання та протидії домашньому насильству стосовно дитини та за участю дитини (згідно Закону України “Про запобігання та протидію домашньому насильству”) – 1) захист прав та інтересів постраждалої дитини, дитини-кривдника, у тому числі шляхом звернення до суду, представництва прав та інтересів дитини у суді при розгляді питань, пов’язаних із здійсненням актів домашнього насильства, зокрема про видачу обмежувального припису; 2) безпосереднє

надання допомоги та захисту постраждалим дітям, дітям-кривдникам, які мають статус дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування; 3) розгляд питання про доцільність відібрання дитини або позбавлення батьківських прав стосовно дитини, якщо кривдниками дитини є батьки (усиновлювачі) або один із них; 4) розгляд у порядку, встановленому законодавством, питань про доцільність відібрання дитини в опікуна (піклувальника), прийомних батьків, батьків-вихователів, про звільнення особи від обов'язків опікуна (піклувальника) дитини, розірвання договору про патронат над дитиною, скасування рішення про влаштування дитини до дитячого будинку сімейного типу або до прийомної сім'ї у разі здійснення домашнього насильства стосовно дитини або за участю дитини; 5) надання згоди на отримання соціальних послуг постраждалою дитиною, дитиною-кривдником, якщо батьки, інші законні представники дитини є кривдниками або ухиляються від захисту прав та інтересів дитини; 6) надання згоди на внесення персональних даних про дитину, яка повідомила про вчинення насильства або є постраждалою особою, до Єдиного державного реєстру випадків домашнього насильства та насильства за ознакою статі, якщо батьки, інші законні представники дитини є кривдниками або ухиляються від захисту прав та інтересів дитини; 7) влаштування дитини в сім'ю патронатного вихователя у разі неможливості проживання дитини із своїми батьками, іншими законними представниками у зв'язку із вчиненням домашнього насильства стосовно цієї дитини або за її участі.

Повноваження представника (помічника) (за Н. А. Абляпітовою) – це суб'єктивні права (а іноді – сукупності суб'єктивних прав) немайнового особистого (особисто-організаційного) характеру однієї особи вчиняти юридичні дії від імені і в інтересах іншої особи, з безпосереднім настанням прав і обов'язків для того, кого представляють.

Повноваження служб у справах дітей у сфері запобігання та протидії домашньому насильству стосовно дітей (згідно Закону України “Про запобігання та протидію домашньому насильству”) – 1) розроблення та виконання заходів із захисту прав та законних інтересів постраждалої дитини; 2) розроблення та виконання заходів із захисту прав та законних інтересів дитини-кривдника; 3) прийом та розгляд заяв і повідомлень про домашнє насильство стосовно дітей та за участю дітей, у тому числі повідомлень, що надійшли до кол-центру з питань запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей; 4) інформування постраждалої дитини, її батьків, інших законних представників, якщо вони не є кривдниками дитини, про права, заходи та послуги, якими вони можуть скористатися; 5) інформування дитини-кривдника, її батьків, інших законних представників про права дитини, заходи та послуги, якими вони можуть скористатися; 6) влаштування дитини в центр соціально-психологічної реабілітації дітей, притулок для дітей служби у справах дітей, інші установи для дітей незалежно від форми власності та підпорядкування, в

яких створені належні умови для проживання, виховання, навчання та реабілітації дитини відповідно до її потреб, а також здійснення контролю за умовами її перебування та надання допомоги у разі неможливості проживання дитини із своїми батьками, іншими законними представниками у зв'язку із вчиненням домашнього насильства стосовно цієї дитини або за її участі; 7) проведення профілактичної роботи з батьками, іншими законними представниками дитини із запобігання домашньому насильству стосовно дітей та за участю дітей; 8) порушення перед органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування питання про притягнення до відповідальності згідно із законом посадових осіб у разі невиконання або неналежного виконання ними обов'язків під час виявлення фактів домашнього насильства, роботи з постраждалою дитиною, дитиною-кривдником; 9) взаємодія з іншими суб'єктами, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству; 10) здійснення інших передбачених законодавством заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству стосовно дітей чи за участю дітей; 11) звітування центральному органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, про результати здійснення повноважень у цій сфері у порядку, визначеному центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству.

Повноваження уповноважених підрозділів органів Національної поліції України у сфері запобігання та протидії домашньому насильству (згідно Закону України “Про запобігання та протидію домашньому насильству”) –

1) виявлення фактів домашнього насильства та своєчасне реагування на них; 2) прийом і розгляд заяв та повідомлень про вчинення домашнього насильства, у тому числі розгляд повідомлень, що надійшли до кол-центру з питань запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей, вжиття заходів для його припинення та надання допомоги постраждалим особам з урахуванням результатів оцінки ризиків у порядку, визначеному центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, спільно з Національною поліцією України; 3) інформування постраждалих осіб про їхні права, заходи і соціальні послуги, якими вони можуть скористатися; 4) винесення термінових заборонних приписів стосовно кривдників; 5) взяття на профілактичний облік кривдників та проведення з ними профілактичної роботи; 6) здійснення контролю за виконанням кривдниками спеціальних заходів протидії домашньому насильству протягом строку їх дії; 7) анулювання дозволів на право придбання, зберігання, носіння зброї та боєприпасів їх власникам у разі вчинення ними домашнього насильства, а також вилучення зброї та боєприпасів у порядку, визначеному законодавством; 8) взаємодія з іншими суб'єктами, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству; 9) звітування центральному органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, про результати здійснення

повноважень у цій сфері у порядку, визначеному центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству.

Події юридичні (за *В. І. Борисовою, І. В. Жилінковою*) – це такі конкретні життєві обставини, які не залежать від волі учасників сімейних відносин (абсолютні події) або частково залежать від неї (відносні події).

Подружжя (за *В. С. Гопанчук*) – це чоловік і жінка, які знаходяться у зареєстрованому у органі державної реєстрації актів цивільного стану шлюбі.

Позбавлення батьківських прав (за *С. І. Шимон*) – це санкція, яка застосовується судом у передбачених законом випадках до батьків, які не виконують батьківських обов'язків або зловживають батьківськими правами, унаслідок якої втрачається правовий зв'язок між батьком (матір'ю) та дитиною.

Позовна давність, що застосовується при регулюванні сімейних відносин (за *Е. М. Багач, Ю. В. Білоусовим*) – це строк, у межах якого особа може звернутися до суду з вимогою про захист свого сімейного права або інтересу.

Покарання (за *О. Ф. Скакун*) – це юридичний осуд (засудження) винної, протиправної поведінки, що виражається в негативній оцінці правопорушення й особи, котра його вчинила.

Показання до сурогатного материнства (згідно наказу Міністерства охорони здоров'я України «Про затвердження Порядку застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні»): 1) відсутність матки (вроджена або набута); 2) деформація порожнини або шийки матки при вроджених вадах розвитку або внаслідок хірургічних втручань, доброякісних пухлин, при яких неможливе виношування вагітності; 3) структурно-морфологічні або анатомічні зміни ендометрія, що призводять до втрати рецептивності, синехії порожнини матки, які не піддаються лікуванню; 4) тяжкі соматичні захворювання, при яких виношування вагітності загрожує подальшому здоров'ю або життю реципієнта, але які не впливають на здоров'я майбутньої дитини; 5) невдалі повторні спроби ДРТ (4 і більше разів) при неодноразовому отриманні ембріонів високої якості, перенесення яких не приводило до настання вагітності.

Політика молодіжна (згідно Закону України «Про основні засади молодіжної політики») – напрям державної політики, спрямований на створення соціально-економічних, політичних, організаційних, правових умов і гарантій для соціалізації та інтеграції дітей та молоді в суспільні процеси, що здійснюються в інтересах дітей та молоді та за їх участю.

Поновлення батьківських прав (за *С. І. Шимон*) – це порядок відновлення правового зв'язку, між тим з батьків, хто позбавлений батьківських прав, та

дитиною, що здійснюється за наявності передбачених законом підстав у судовому порядку виключно в інтересах дитини.

Порядок розірвання шлюбу (за К. М. Глиняною) – це систематизована сукупність визначених законом дій подружжя та уповноважених органів (ДРАЦС чи суду), спрямованих на подальше припинення подружніх прав та обов'язків.

Порядок розлучення (за К. М. Глиняною) – це сукупність різноманітних дій подружжя (як фактичного, так і цивільного), внаслідок яких припиняється подальше сумісне проживання та ведення спільного господарства з метою припинення подружніх відносин.

Послуги, які надаються суб'єктами, які забезпечують реінтеграцію бездомних осіб (згідно Закону України “Про основи соціального захисту бездомних громадян і безпритульних дітей”) – 1) тимчасовий притулок; 2) соціальні; 3) медичні; 4) юридичні; 5) освітні; 6) реабілітаційні.

Постанови і розпорядження (за О. В. Зайчук, Н. М. Оніщенком) – це акти Уряду обов'язкові до виконання в Україні змістом яких є норми права, що встановлюють основи управлінської діяльності в галузі фінансів, освіти, культури, охорони здоров'я тощо, як основні напрями його діяльності.

Прабаба та прадід (за Є. О. Харитоновим) – це батьки баби та діда фізичної особи.

Права батьків-вихователів (згідно Закону України “Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування”) – 1) захищати дитину, її права та інтереси як опікуни або піклувальники без спеціальних на те повноважень; 2) на звернення до суду з позовом про позбавлення батьківських прав батьків дітей-вихованців; 3) на звернення до суду з позовом про скасування усиновлення чи визнання його недійсним щодо дітей, які проживали разом з ними та передані на усиновлення; 4) на усиновлення дітей, які перебувають на вихованні та утриманні в їхніх сім'ях; 5) брати участь у вирішенні органом опіки та піклування питання про управління майном дитини; 6) вимагати повернення дитини від будь-якої особи, яка тримає її у себе не на підставі закону або рішення суду; 7) вимагати надання їм органами опіки та піклування повної інформації про дитину та її батьків, стан її здоров'я, рівень та особливості розвитку дитини; 8) самостійно визначати способи виховання дитини з урахуванням думки дитини та рекомендацій органу опіки та піклування.

Права батьків щодо дітей до досягнення ними 14-ти років (за Л. А. Ольховик) – це право на медичне страхування (з народження); право на

інформацію про стан свого здоров'я (неповнолітня повністю дієздатна фізична особа); право на таємницю про стан свого здоров'я (з народження); право на усунення небезпеки, що загрожує здоров'ю (неповнолітня повністю дієздатна фізична особа); право неповнолітньої фізичної особи, що перебуває в медичному закладі, на допуск до неї медичних працівників, членів сім'ї, опікуна, піклувальника, нотаріуса, адвоката, священнослужителя (з народження); право на охорону здоров'я (з народження).

Права бездомних громадян і безпритульних дітей (згідно *Закону України “Про основи соціального захисту бездомних громадян і безпритульних дітей”*) – 1) повага до їх гідності; 2) охорона здоров'я; 3) соціальний захист; 4) правова допомога; 4) звернення відповідно до законодавства із заявами та скаргами до органів державної влади та органів місцевого самоврядування; 5) отримання інформації про свої права та обов'язки.

Права дитини, над якою встановлено опіку або піклування (згідно *Сімейного кодексу України*) – 1) на проживання в сім'ї опікуна або піклувальника, на піклування з його боку; 2) на забезпечення їй умов для всебічного розвитку, освіти, виховання і на повагу до її людської гідності; 3) на збереження права користування житлом, у якому вона проживала до встановлення опіки або піклування; 4) на захист від зловживань з боку опікуна або піклувальника; 5) встановлення опіки та піклування не припиняє права дитини на аліменти, пенсії, інші соціальні виплати, а також на відшкодування шкоди у зв'язку з втратою годувальника.

Права дитини-сироти і дитини, позбавленої батьківського піклування, яка проживає у закладі охорони здоров'я, навчальному або іншому дитячому закладі, прийомній сім'ї (згідно *Сімейного кодексу України*) – 1) на всебічний розвиток, виховання, освіти, повагу до її людської гідності; 2) на збереження права користування житлом, у якому вона раніше проживала; 3) на пільги, встановлені законом, при працевлаштуванні після закінчення строку перебування у зазначеному закладі; 4) не припиняються права дитини на аліменти, пенсії, інші соціальні виплати, а також на відшкодування шкоди у зв'язку з втратою годувальника.

Права молодіжних та дитячих громадських об'єднань (згідно *Закону України “Про основні засади молодіжної політики”*) – 1) отримувати гранти на реалізацію молодіжних проектів; 2) залучатися до реалізації державних цільових, регіональних та місцевих програм у сфері молодіжної політики, а також бути надавачами соціальних послуг; 3) брати участь у формуванні та реалізації молодіжної політики; 4) утворювати молодіжні центри, здійснювати підготовку молодіжних працівників у порядку, за критеріями та вимогами, визначеними центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує молодіжну політику; 5) здійснювати моніторинг та оцінювання реалізації молодіжної політики; 6) делегувати своїх представників

для участі у відборі членів молодіжних рад, Національної ради з питань молоді, інших консультативно-дорадчих органів, що утворюються для вирішення питань, що стосуються молоді; 7) за погодженням із закладами освіти, охорони здоров'я, культури, соціального захисту, фізичної культури і спорту, молодіжними центрами, іншими установами, що працюють з дітьми та молоддю і надають їм послуги, брати участь у підготовці та реалізації програм (проектів, заходів) на базі таких закладів або поза ними; 8) провадити іншу діяльність на виконання своїх статутних завдань, не заборонену законодавством.

Права наставника (згідно Закону України “Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування”) – 1) відвідувати дитину за місцем її проживання, навчання, лікування, оздоровлення; 2) за згодою дитини та батьків, інших законних представників дитини, адміністрації закладу для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, іншого закладу для дітей спілкуватися з дитиною поза місцем її проживання, навчання, лікування, оздоровлення; 3) запрошувати дитину у свою сім'ю у святкові і неробочі дні, дні канікул; 4) надавати дитині допомогу в отриманні додаткових освітніх, соціальних, реабілітаційних, оздоровчих послуг; 5) брати участь у забезпеченні її одягом, взуттям, приладдям для навчання та розвитку тощо.

Права та обов'язки опікуна, піклувальника щодо дитини (згідно Сімейного кодексу України) – 1) опікун, піклувальник зобов'язаний виховувати дитину, піклуватися про її здоров'я, фізичний, психічний, духовний розвиток, забезпечити одержання дитиною повної загальної середньої освіти; 2) право самостійно визначати способи виховання дитини з урахуванням думки дитини та рекомендацій органу опіки та піклування; 3) право вимагати повернення дитини від будь-якої особи, яка тримає її у себе не на підставі закону або рішення суду; 4) не має права перешкоджати спілкуванню дитини з її батьками та іншими родичами, за винятком випадків, коли таке спілкування суперечить інтересам дитини; 5) цивільні права та обов'язки опікуна, піклувальника встановлюються Цивільним кодексом України.

Права опікуна, піклувальника (згідно постанови Кабінету Міністрів України “Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав дитини”): 1) самостійно визначати способи виховання з урахуванням думки дитини і рекомендацій органу опіки та піклування; 2) вимагати повернення дитини від будь-якої особи, яка тримає її у себе не на підставі закону або рішення суду; 3) давати згоду на усиновлення підопічного; 4) самостійно здійснювати витрати, необхідні для задоволення потреб підопічного, за рахунок призначеної державної допомоги, пенсії, аліментів, доходів від майна підопічного; 5) представляти інтереси підопічного в установах, організаціях і закладах.

Права центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері усиновлення та захисту прав дітей, орган виконавчої влади Автономної Республіки Крим у сфері сім'ї та дітей, служби у справах дітей (згідно Закону України *“Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей”*) – 1) приймати з питань, що належать до їх компетенції, рішення, які є обов'язковими до виконання центральними органами виконавчої влади, їх територіальними органами та місцевими державними адміністраціями, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями всіх форм власності і громадянами; 2) звертатися у разі порушення прав та законних інтересів дітей, а також з питань надання їм допомоги до відповідних органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій незалежно від форми власності; 3) проводити роботу серед дітей з метою запобігання правопорушенням; 4) порушувати перед органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування питання про направлення до спеціальних установ для дітей, навчальних закладів (незалежно від форми власності) дітей, які опинились у складних життєвих обставинах, неодноразово самовільно залишали сім'ю та навчальні заклади; 5) забезпечувати влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, у дитячі будинки сімейного типу, прийомні сім'ї, передачу під опіку, піклування, на усиновлення; 6) вести справи з опіки та піклування над дітьми та усиновлення дітей; 7) перевіряти стан роботи із соціально-правового захисту дітей у закладах для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, спеціальних установах і закладах соціального захисту для дітей незалежно від форми власності, стан виховної роботи з дітьми у навчальних закладах, за місцем проживання, а також у разі необхідності – умови роботи працівників молодше 18 років на підприємствах, в установах та організаціях незалежно від форми власності; 8) представляти у разі необхідності інтереси дітей в судах, у їх відносинах з підприємствами, установами та організаціями незалежно від форми власності; 9) запрошувати для бесіди батьків або опікунів, піклувальників, посадових осіб до служби у справах дітей з метою з'ясування причин та умов, які призвели до порушення прав дітей, бездоглядності, вчинення правопорушень, вживати заходів щодо їх усунення; 10) давати згоду на звільнення працівників молодше 18 років за ініціативою власника підприємства, установи та організації незалежно від форми власності або уповноваженого ним органу; 11) порушувати перед органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування питання про накладення дисциплінарних стягнень на посадових осіб у разі невиконання ними рішень, прийнятих центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері усиновлення та захисту прав дітей, органом виконавчої влади Автономної Республіки Крим у сфері сім'ї та дітей, службами у справах дітей; 12) визначати потребу регіонів в утворенні спеціальних установ і закладів соціального захисту для дітей; 13) розробляти і реалізовувати власні та підтримувати громадські програми соціального спрямування з метою забезпечення захисту прав, свобод і законних інтересів дітей; 14) порушувати

перед органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування питання про притягнення до відповідальності згідно із законом фізичних та юридичних осіб, які допустили порушення прав, свобод і законних інтересів дітей; 15) відвідувати дітей, які опинились у складних життєвих обставинах, перебувають на обліку в службі у справах дітей, за місцем їх проживання, навчання і роботи; вживати заходів для соціального захисту дітей.

Правнуки (за Є. О. Харитоновим) – це внуки дітей фізичної особи.

Право – латиною позначено словом “jus” (від “jure”), що має змістом “наказ”, “вимогу поведінки певним чином». Право в цьому разі пов’язується з актом волі. Вольову основу має також англійський термін “law”, німецьке “Recht”, французьке “droit”, англійське “right”, російське “право” виходять з оціночного начала і пов’язуються з уявленням про правильне, справедливе. Тому не випадково на Русі збірники права носили назву “Правда” (“Правда Ярослава”), а в німців – “Зерцало” (“Саксонське зерцало”, “Швабське зерцало”).

Право (за В. Л. Ортинським) – це система загальнообов’язкових правил поведінки, встановлених або санкціонованих державою, що забезпечуються всіма доступними їй примусовими заходами.

Право власності в об’єктивному значенні (за В. С. Гопанчук) – це сукупність правових норм, які регулюють відносини власності у тій чи іншій правовій системі.

Право власності в суб’єктивному розумінні (за В. С. Гопанчук) – це закріплення у відповідних нормах права щодо можливостей конкретного власника володіти, користуватися і розпоряджатися належним йому майном на свій розсуд у певних межах.

Право дитини на життя (за Л. А. Ольховик) – це забезпечена законом можливість фізіологічного існування шляхом закріплених у законі правомочностей: збереження життя та розпорядження ним.

Право дитини на індивідуалізацію (за Л. А. Ольховик) – це право володіти певною індивідуальністю; користуватись своєю індивідуальністю; створювати та змінювати свою індивідуальність; вимагати захисту у випадку будь-якого порушення права на індивідуальність.

Право дитини на надання медичної допомоги (за Л. А. Ольховик) – це право вимагати надання кваліфікованої медичної допомоги (по досягненні 14-ти років); право на вибір лікаря та методів лікування (по досягненні 14-ти років); право відмовитись від надання медичної допомоги (повнолітня фізична особа); право на психіатричну допомогу (з народження).

Право дитини на освіту (за Л. А. Ольховик) – це законодавчо закріплена можливість отримання дошкільної, повної середньої, позашкільної та вищої освіти.

Право дитини на реєстрацію народження (за Л. А. Ольховик) – це закріплена законодавством можливість державного засвідчення факту народження дитини.

Права дитини на сім'ю (за Л. А. Ольховик) – це право бути членом сім'ї; право на створення власної сім'ї; право на збереження сім'ї; право неповнолітньої фізичної особи на народження дитини; право дитини бути забраною з пологового будинку та іншого закладу охорони здоров'я; право виховуватись у сім'ї; право на спілкування з членами сім'ї; право дитини на забезпечення своїх інтересів; право неповнолітнього на батьківське розуміння; право дитини на повагу; право на проживання з сім'єю; право на належний догляд та турботу.

Право на батьківство (за С. І. Шимон) – це таке право, що охороняється законом, право чоловіка стати батьком та виховувати дітей у сім'ї.

Право на виховання (за Л. А. Ольховик) – це система законодавчо забезпечених заходів, що застосовується батьками під час спілкування з дітьми з метою забезпечення кожної дитини сімейним вихованням, можливістю духовного та фізичного розвитку шляхом передання їм своїх знань, життєвого досвіду, переконань, забезпечення нормального психічного і фізичного розвитку дітей та захисту їхніх інтересів.

Право на возз'єднання сім'ї (за К. С. Красник) – це право на в'їзд та тимчасове або постійне проживання в Україні членів сім'ї іноземця або особи без громадянства, які проживають в Україні на законних підставах та можуть підтвердити відповідними документами наявність достатнього фінансового забезпечення для утримання членів сім'ї в Україні, з метою спільного проживання сім'ї незалежно від того, коли виникли сімейні правовідносини.

Право на допомогу на дітей одиницям матерям (згідно Закону України “Про державну допомогу сім'ям з дітьми”) – мають одиниці матері (які не перебувають у шлюбі), одиниці усиновлювачі, якщо у свідоцтві про народження дитини або документі про народження дитини, виданому компетентними органами іноземної держави, за умови його легалізації в установленому законодавством порядку (рішенні про усиновлення дитини), відсутній запис про батька (матір) або запис про батька (матір) проведено в установленому порядку органом державної реєстрації актів цивільного стану за вказівкою матері (батька, усиновлювача) дитини.

Право на ім'я у шлюбі (за С. І. Шимон) – це право чоловіка та дружини іменуватися у шлюбі своїм іменем або безперешкодно змінити його у встановленому законом порядку.

Право на материнство (за С. І. Шимон) – це таке право, що охороняється законом, право дружини на створення їй у сім'ї умов для збереження її здоров'я та народження здорової дитини, для поєднання материнства зі здійсненням нею інших прав та обов'язків.

Право на особисту свободу (за С. І. Шимон) – це таке право, що охороняється законом, право чоловіка та дружини на вибір місця свого проживання, на вжиття заходів, які не заборонені законом і не суперечать моральним засадам суспільства, щодо підтримання чи припинення шлюбних відносин.

Право на прізвище у шлюбі (за С. І. Шимон) – це право дружини, чоловіка зберегти у шлюбі своє прізвище чи змінити його у спрощеному порядку, обравши спільне прізвище для обох, чи шляхом приєднання прізвища одне до одного.

Право на утримання (за В. С. Гопанчук) – це право одного з подружжя, який є непрацездатним, потребує матеріальної допомоги на майнову підтримку із сторони іншого із подружжя за умови, що другий із подружжя може надавати матеріальну допомогу.

Право на шлюб (за Е. М. Багач, Ю. В. Білоусовим) – це здатність особи мати право укладати шлюб та набувати для себе суб'єктивних прав та обов'язків подружжя.

Право особистої приватної власності дружини/чоловіка (за С. І. Шимон) – це забезпечене законом право (можливість) дружини/чоловіка на свій розсуд володіти, користуватися та розпоряджатися майном, придбаним кожним із них до шлюбу або під час нього на визначених законом підставах, яке не належить до спільного майна подружжя.

Право подружжя на поділ майна (за О. В. Мельниченко) – це право подружжя на припинення права спільної власності, спільності майнових прав та обов'язків подружжя або осіб, що прирівнюються до них за правовим статусом, у договірному порядку, з урахуванням презумпцій та випадків відходу від них, непрямих внесків, правових режимів окремих видів майна та їх взаємодії у судовому порядку, незалежно від укладення чи розірвання шлюбу.

Право позитивне (згідно юридичного словника) – це чинне в певному суспільстві право, що розглядається в аспекті його конкретного визначеного змісту і форми, тобто таким, яке воно безпосередньо виступає як регулятор суспільних відносин.

Право приватне (за Л. М. Барановою) – це сукупність норм, предметом регулювання яких є сфера приватних, індивідуальних інтересів особи та базуються на координації мети та інтересів їх учасників, які у процесі взаємодії задовольняють у першу чергу свої приватні інтереси.

Право природне (згідно юридичного словника) – це теоретична доктрина, за якою головним джерелом права є сама природа, а не воля законодавця.

Право спільної сумісної власності батьків і дітей (згідно Сімейного кодексу України) – це майно, набуте батьками і дітьми за рахунок їхньої спільної праці чи спільних коштів.

Правотворчість (за О. Ф. Скакун) – це правова форма діяльності держави за участю громадянського суспільства (у передбачених законом випадках), пов'язана із встановленням (санкціонуванням), зміною, скасуванням юридичних норм.

Правовідносини подружжя речові (за Л. М. Барановою) – це відносини щодо права власності на майно та права на користування речами, які належать кожному з них.

Правовідносини сімейні (за В. С. Гопанчук) – це суспільні відносини, врегульовані нормами сімейного права.

Правовідносини сімейні (за Ю. С. Червоним) – це особисті немайнові та майнові відносини, які виникають зі шлюбу, кровного споріднення, усиновлення, взяття дітей на виховання, встановлення опіки та піклування, і засновані на юридичній рівності, майновій самостійності та вільному волевиявленні їх учасників.

Правові наслідки визнання усиновлення недійсним (згідно Сімейного кодексу України) – 1) припиняються права та обов'язки, які виникли раніше і встановлені законом для усиновлювача, його родичів та усиновленої дитини; 2) відновлюються права та обов'язки між дитиною, її батьками та іншими родичами за походженням; 3) дитина, яка не досягла чотирнадцяти років, за бажанням батьків або інших родичів передається їм; 4) щодо дитини, яка досягла чотирнадцяти років, місце її подальшого проживання визначається за її згодою; 5) якщо передання дитини батькам або іншим родичам неможливе, вона передається на опікування органу опіки та піклування; 6) відновлюються прізвище, ім'я та по батькові дитини, які вона мала до усиновлення; 7) за бажанням дитини вона має право надалі іменуватися прізвищем, ім'ям та по батькові, які вона одержала у зв'язку з усиновленням; 8) суд може постановити рішення про стягнення аліментів на дитину з особи, яка була її усиновлювачем, на строк не більш як два роки, якщо дитина не має батьків або батьки не мають

змоги її утримувати, за умови, що усиновлювач може надавати матеріальну допомогу.

Правові наслідки встановлення режиму окремого проживання подружжя (згідно Сімейного кодексу України) – 1) майно, набуте в майбутньому дружиною та чоловіком, не вважатиметься набутиим у шлюбі; 2) дитина, народжена дружиною після спливу десяти місяців, не вважатиметься такою, що походить від її чоловіка.

Правові наслідки недійсності шлюбу для добросовісного подружжя (згідно Сімейного кодексу України) – 1) майно, набуте у недійсному шлюбі вважається спільною сумісною власністю подружжя; 2) особа має право на проживання у житловому приміщенні, в яке вона поселилася у зв'язку з недійсним шлюбом; 3) особа має право на аліменти; 4) особа має право йменуватися прізвищем, яке вона обрала при реєстрації шлюбу.

Правові наслідки недійсності шлюбу, недобросовісного подружжя (згідно Сімейного кодексу України) – 1) шлюб не є підставою для виникнення у осіб, між якими він був зареєстрований, прав та обов'язків подружжя, а також прав та обов'язків, які встановлені для подружжя іншими законами України; 2) якщо особи набули майно, воно вважається таким, що належить їм на праві спільної часткової власності; 3) якщо особа одержувала аліменти від того, з ким була в недійсному шлюбі, сума сплачених аліментів вважається такою, що одержана без достатньої правової підстави, і підлягає поверненню відповідно до Цивільного кодексу України, але не більш як за останні три роки; 4) особа, яка поселилася у житлове приміщення іншої особи у зв'язку з реєстрацією з нею недійсного шлюбу, не набула права на проживання у ньому і може бути виселена; 5) особа, яка у зв'язку з реєстрацією недійсного шлюбу змінила своє прізвище, вважається такою, що іменується цим прізвищем без достатньої правової підстави.

Правові наслідки позбавлення батьківських прав (згідно Сімейного кодексу України) – 1) особа втрачає особисті немайнові права щодо дитини та звільняється від обов'язків щодо її виховання; 2) особа перестає бути законним представником дитини; 3) особа втрачає права на пільги та державну допомогу, що надаються сім'ям з дітьми; 4) особа не може бути усиновлювачем, опікуном та піклувальником; 5) особа не може одержати в майбутньому тих майнових прав, пов'язаних із батьківством, які вона могла б мати у разі своєї непрацездатності (право на утримання від дитини, право на пенсію та відшкодування шкоди у разі втрати годувальника, право на спадкування); 6) особа втрачає інші права, засновані на спорідненості з дитиною; б) не звільняється від обов'язку щодо утримання дитини.

Правові наслідки скасування усиновлення (згідно Сімейного кодексу України) – 1) припиняються на майбутнє права та обов'язки, що виникли у

зв'язку з усиновленням між дитиною та усиновлювачем і його родичами; 2) відновлюються права та обов'язки між дитиною та її батьками, іншими родичами за походженням; 3) дитина передається за бажанням батьків або інших родичів їм, а якщо це неможливо, – вона передається на опікування органів опіки та піклування; 4) якщо дитина не передається батькам, за нею зберігається право на проживання у житловому приміщенні, в якому вона проживала після усиновлення; 5) дитина має право на збереження прізвища, імені та по батькові, які вона одержала у зв'язку з усиновленням; 6) якщо дитина не передається батькам, суд може постановити рішення про стягнення аліментів на дитину з особи, яка була її усиновлювачем, за умови, що останній може надавати матеріальну допомогу.

Правові наслідки усиновлення (згідно *Сімейного кодексу України*) –

1) припиняються особисті та майнові права і обов'язки між батьками та особою, яка усиновлена, а також між нею та іншими її родичами за походженням; 2) виникають взаємні особисті немайнові та майнові права і обов'язки між особою, яка усиновлена (а в майбутньому – між її дітьми, внуками), та усиновлювачем і його родичами за походженням; 3) надає усиновлювачеві права і накладає на нього обов'язки щодо дитини, яку він усиновив, у такому ж обсязі, який мають батьки щодо дитини; 4) надає особі, яку усиновлено, права і накладає на неї обов'язки щодо усиновлювача у такому ж обсязі, який має дитина щодо своїх батьків; 5) дитина, яка усиновлена, зберігає права на пенсію, інші соціальні виплати, а також на відшкодування шкоди у зв'язку з втратою годувальника, які вона мала до усиновлення.

Правові підстави створення сім'ї (за *І. Е. Ревуцькою*) – це юридичні факти або сукупність юридичних фактів, з якими законодавство пов'язує виникнення або зміну у осіб статусу члена сім'ї та комплексу пов'язаних з таким статусом прав та обов'язків, законних інтересів і гарантій їх реалізації.

Правовий режим майна подружжя (за *Д. І. Фолошню*) – це самостійний комплекс правових засобів, які становлять засади правового регулювання відносин щодо спільного та роздільного майна подружжя та захист їх порушених прав.

Правовий режим права власності членів сім'ї (за *Д. І. Фолошню*) – це самостійний комплекс правових засобів, які визначають правові засади регулювання майнових відносин між особами, що мають сімейно-правовий статус.

Правовий статус дитини (за *Л. А. Ольховик*) – це заснована на правоздатності та дієздатності система суб'єктивних та інших прав та юридичних обов'язків, які неповнолітня особа може мати з моменту народження до виникнення повної дієздатності та набувати в процесі життя залежно від віку та стану психіки.

Правове регулювання (за П. М. Рабіновичем) – це здійснюваний державою за допомогою всіх юридичних засобів владний вплив на суспільні відносини з метою їх упорядкування, закріплення охорони і розвитку.

Правове регулювання суспільних відносин (за О. Ф. Скакун) – здійснюване громадянським суспільством і державою за допомогою усієї сукупності юридичних засобів упорядкування суспільних відносин, їх закріплення, охорона, захист і розвиток.

Правоздатність (згідно Цивільного кодексу України) – це здатність мати права та обов'язки.

Правоздатність (за І. М. Якушевим) – це природна властивість (стан) особи, яка полягає у здатності мати права та обов'язки і є рівною для всіх, незалежно від сфери правового регулювання суспільних відносин.

Правосуб'єктність (за І. М. Якушевим) – це сукупність таких основних властивостей особи як правоздатність і дієздатність, а також загальні права і обов'язки.

Правосуб'єктність (за О. М. Ярошенком) – це єдність двох компонентів, один із яких може бути визначений як матеріальна умова правосуб'єктності, а інший – як юридична умова. Матеріальна умова правосуб'єктності – це здатність даної особи (фізичної чи юридичної) до правоволодіння та правореалізації, інакше кажучи властивість, що притаманна самій особі. Юридична умова правосуб'єктності – визнання зовнішнім правовим авторитетом (державою) вказаної здатності у даної особи.

Практика судова (за О. М. Ярошенком) – це не діяльність судів по розгляду конкретних справ, а її результат. Судова практика становить собою досвід індивідуально-правової діяльності суддів, що складається у процесі застосування права при вирішенні юридичних справ. Вирізняються 3 види судової практики, які умовно позначаються як поточна, прецедентна й керівна.

Працівник молодіжний (згідно Закону України “Про основні засади молодіжної політики”) – особа, яка здійснює молодіжну роботу, пройшла спеціалізовану підготовку в порядку, визначеному центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує молодіжну політику, та отримала свідоцтво встановленого зразка.

Праця примусова (за О. В. Старчук) – це будь-яка робота (служба), яка здійснюється без вільного волевиявлення працівників, загрожує їх життю чи здоров'ю, із застосуванням насильства, погрозою покарання особою (органом) до компетенції якої належить організація праці.

Праця примусова чи обов'язкова (згідно Конвенції МОП “Про примусову чи обов'язкову працю”) – це всяка робота чи служба, що вимагається від будь-якої особи під загрозою якого-небудь покарання, робота, для якої ця особа не запропонувала добровільно своїх послуг.

Преамбула (за О. Ф. Скакун) – це вступна частина, безстатейне (таке, що не містить норм права) загальне введення, у якому дається обґрунтування закону, визначаються цілі, завдання й іноді формулюються вихідні світоглядні положення.

Предмет правового регулювання (за О. Ф. Скакун) – це сукупність якісно однорідних суспільних відносин, врегульованих правовими нормами.

Предмет сімейного права (за С. І. Шимон) – це особисті немайнові та такі, що впливають з них майнові відносини людей, які виникають на основі шлюбу і сім'ї та регулюються нормами сімейного права.

Предмет сімейного права (за Л. М. Барановою) – це особисті немайнові та майнові відносини, які впливають із шлюбу, споріднення, усиновлення, опіки та піклування, прийняття дитини в сім'ю для виховання та з інших підстав, які не заборонені законом і таких, що не суперечать загальним засадам суспільства і базуються на рівності та майновій самостійності їх учасників.

Презумпція правова (за В. Л. Ортинським) – це закріплене в законодавстві припущення про наявність або відсутність певних юридичних фактів.

Презумпції юридичні (за З. В. Ромовською) – це визначене у законі твердження про наявність або відсутність певних обставин, які мають правове значення.

Представники дитини законні (згідно Закону України “Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства”) – це батьки (усиновлювачі), прийомні батьки, батьки-вихователі, опікуни, піклувальники (у тому числі опікуни чи піклувальники, призначені такими до прибуття в Україну, або інша повнолітня особа, яка до прибуття в Україну добровільно чи в силу звичаю країни походження взяла на себе відповідальність за виховання дитини), представники закладів, що виконують обов'язки опікунів і піклувальників.

Прецедент правовий (судовий або адміністративний) (за В. Л. Ортинським) – це рішення з конкретної судової чи адміністративної справи, яке стає обов'язковим зразком при вирішенні у майбутньому аналогічних справ.

Прецедент судовий (за О. Ф. Скакун) – це правотворчий акт, що за умов відсутності нормативно-правової регламентації приймається судом в результаті вирішення конкретної судової справи і містин, у своїх приписах казуальну

норму права, якій надається загальнообов'язкове значення при вирішенні аналогічних справ в майбутньому.

Приймне виховання в Україні та Польщі, відмінності (за О. В. Старчук):

1) в Україні передбачений адміністративний порядок прийняття рішення про влаштування дитини у сім'ю (діти (від 1 до 4) влаштовується у прийомну сім'ю чи дитячий будинок сімейного типу (від 5 максимум до 10 дітей із урахуванням рідних дітей) на підставі рішення виконавчого органу місцевої ради чи районної державної адміністрації), а у Польщі – судовий (від 1 до 3 дітей, хоча допускається і їхнє збільшення); 2) в Україні призначення і виплати соціальної допомоги прийомним сім'ям, батькам вихователям дитячого будинку сімейного типу, патронатним вихователям здійснюється за рахунок коштів державного бюджету, а в Польщі – місцевого бюджету; 3) строк проживання дитини у прийомній сім'ї (дитячому будинку сімейного типу) в Україні обмежується їхнім повноліттям (максимум до 23 років, якщо дитина навчається на денній формі навчання), хоча допускається в окремих випадках їх дострокове припинення, а при патронаті над дітьми до трьох місяців, однак за рішенням органу опіки та піклування не більш як до шести місяців, а у Польщі заступницькі сім'ї існують до повноліття, окрім короткострокових сімей – до 1 року і 3 місяців; а професійні фостерні сім'ї – не довше, ніж 4 місяці, однак може бути продовжено до 8 місяців); 4) утримання дитини, щодо якої здійснюється приймне виховання в Україні передбачене із врахуванням віку дитини (до 6 років та до повноліття) та додаткове медичне фінансування для дітей із ВІЛ-СНІД та дітей з обмеженими можливостями, а у Польщі – утримання дитини здійснюється згідно віку дитини (до 7 років та до повноліття) та стану здоров'я; 5) нагляд на функціонуванням прийомної сім'ї, дитячого будинку сімейного типу та патронату над дітьми в Україні здійснюють служби у справах дітей, а у Польщі – куратори районних сімейних судів.

Приймальники-розподільники для дітей (згідно Закону України “Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей”) – спеціальні установи органів Національної поліції, призначені для тимчасового тримання дітей віком від 11 років, які створюються в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві і Севастополі та діють згідно з положенням, затвердженим наказом Міністерства внутрішніх справ України.

Принципи права (лат. principium) – це основа, засада, вихідні положення, на яких ґрунтується право як система норм.

Принципи права (за А. М. Колодієм) – це такі відправні ідеї існування права, які виражають найважливіші закономірності й підвалини цього типу держави та права, є однопорядковими із сутністю права.

Принципи державної сімейної політики (згідно *Концепції державної сімейної політики*) – 1) суверенітет і автономія сім'ї у прийнятті рішень щодо свого розвитку; 2) диференційований підхід до надання державою гарантій соціального захисту сім'ї; 3) соціальне партнерство сім'ї та держави; 4) пріоритетність інтересів кожної дитини незалежно від того, в якій сім'ї вона виховується; 5) наступність поколінь, що забезпечується передачею нащадкам сімейних, національних і культурних здобутків, традицій, звичаїв.

Принципи діяльності органів державної реєстрації актів цивільного стану (згідно *Закону України “Про державну реєстрацію актів цивільного стану”*) – 1) додержання законності; 2) захисту прав і законних інтересів громадян та держави; 3) додержання таємниці державної реєстрації актів цивільного стану; 4) належного документального оформлення проведеної державної реєстрації.

Принципи діяльності органів і служб у справах дітей та спеціальних установ і закладів соціального захисту для дітей (згідно *Закону України “Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей”*) – 1) законності; 2) застосування переважно методів виховання і переконання, що передбачають вжиття примусових заходів лише після вичерпання всіх інших заходів впливу на поведінку дітей; 3) гласності, тобто систематичного інформування про стан справ щодо захисту прав дітей, правопорушень серед дітей, роботу центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики з питань сім'ї та дітей, центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері сім'ї та дітей, органу виконавчої влади Автономної Республіки Крим у сфері сім'ї та дітей, служб у справах дітей, спеціальних установ і закладів соціального захисту для дітей у відкритій державній статистиці, медіа; 4) збереження конфіденційності інформації про дітей, які вчинили правопорушення і до яких застосовувалися заходи індивідуальної профілактики; 5) неприпустимості приниження честі і гідності дітей, жорстокого поводження з ними.

Принцип добровільності шлюбу (за *М. В. Менджул*) – це правова засада, яка передбачає можливість укладення шлюбу тільки за наявності вільної, повної, усвідомленої та поінформованої згоди, а у разі дефекту вільного волевиявлення (відсутності хоча б одного із елементів добровільності), забезпечує правовий захист від примусового шлюбу шляхом визнання його недійсним. Доведено, що принцип добровільності поширюється і на фактичне співжиття (фактичний союз), а також діє протягом всього перебування у шлюбних (або фактичних) відносинах і зумовлює обов'язок держави гарантувати свободу розірвання шлюбу (припинення фактичного союзу).

Принцип матеріальної підтримки членів сім'ї, які потребують матеріальної допомоги (за *С. І. Шимон*) – полягає у тому, що батьки зобов'язані утримувати дітей до їхнього повноліття; повнолітні діти зобов'язані піклуватися про своїх непрацездатних батьків; подружжя має матеріально

підтримувати один одного на випадок потреби, а в разі відмови в такій підтримці той з подружжя, хто потребує матеріальної допомоги, має право одержувати утримання від другого з подружжя в примусовому порядку, якщо останній спроможний його надати.

Принципи молодіжної політики (згідно Закону України “Про основні засади молодіжної політики”) – 1) рівності прав дітей та молоді – недопущення надання привілеїв чи встановлення обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, віку, мови, етнічного чи соціального походження, сімейного чи майнового стану, місця проживання або іншими ознаками; 2) участі молоді – створення механізмів та гарантій залучення молоді до безпосередньої участі у формуванні та реалізації молодіжної політики, повага до поглядів та переконань молоді; 3) обґрунтованості – всі рішення з питань молодіжної політики формуються відповідно до потреб і прагнень української молоді, що визначаються за результатами соціологічних опитувань, статистичної інформації, наукових досліджень з урахуванням національного та міжнародного досвіду; 4) міжвідомчої та міжсекторальної взаємодії – залучення органів державної влади та органів місцевого самоврядування, суб’єктів молодіжної роботи, будь-яких інших заінтересованих сторін до формування та реалізації молодіжної політики.

Принцип одношлюбності (моногамії) (за С. І. Шимон) – полягає у тому, що будь-яка особа може одночасно перебувати тільки в одному офіційно зареєстрованому шлюбі.

Принцип повної рівності чоловіка та жінки в особистих і майнових правах, обов’язки у шлюбі та сім’ї (за С. І. Шимон) – полягає у тому, що чоловік і дружина мають однакові права та обов’язки у шлюбі, однакове право брати участь у вирішенні питань життя сім’ї, рівні права стосовно дітей.

Принципи права загальноправові – це засадничі ідеї, які поширюються на всі галузі права, таким чином сприяючи єдності й стабільності системи права та конкретизуються в міжгалузевих, галузевих принципах і принципах інститутів. До них належать: законність, демократизм, рівність у правах і свободах та рівність перед законом і судом, заборона дискримінації людини й громадянина, верховенство права (гуманізму), справедливість, повага прав і свобод людини й громадянина та їх захист, пріоритет прав і свобод людини, пріоритет норм міжнародного права над нормами національного права.

Принципи поділу майна подружжя договірні (за О. В. Мельниченком) – 1) принцип мінімальної майнової спільності майна; 2) принцип пріоритету договірного порядку поділу майна подружжя над судовим порядком розподілу майна подружжя.

Принципи поділу майна подружжя загальні (за *О. В. Мельниченко*) – 1) принцип безпідставного невтручання у сімейне життя; 2) принцип урахування національного правопорядку; 3) принцип презумпції спільної сумісної власності; 4) принцип дедуктивної градації (послідовності) способів поділу майна подружжя.

Принципи поділу майна подружжя судові (за *О. В. Мельниченко*) – 1) принцип максимального забезпечення прав та законних інтересів дітей; 2) принцип розподілу спільних боргових зобов'язань, майнових прав та обов'язків; 3) принцип виключення особистої приватної власності з розподілу; 4) принцип рівності майнових прав подружжя, принцип презумпції поділу майна подружжя в натурі.

Принцип пріоритету сімейного виховання дітей (за *С. І. Шимон*) – полягає у тому, що сім'я є природним середовищем для фізичного, духовного, інтелектуального, культурного, соціального розвитку дитини, її матеріального забезпечення, тому перевага завжди має надаватися сімейним формам виховання дітей.

Принцип свободи договору в сімейному праві (за *М. В. Менджул*) – це право вільного вибору сторони-контрагента за договором, право вільно погодитися чи відмовитися від укладення договору та визначати його умови, у тому числі сімейні права та обов'язки, підстави припинення та дострокового розірвання, відповідальність за невиконання і т.п.

Принцип свободи розірвання шлюбу (за *С. І. Шимон*) – полягає у тому, що ніхто не має права примусити особу перебувати у шлюбі проти її волі; якщо продовження подружнього життя стало неможливим, подружжя має право розірвати шлюб у встановленому порядку.

Принцип свободи шлюбу і добровільності його укладення (за *С. І. Шимон*) – полягає у тому, що укладення шлюбу і вибір дружини або чоловіка здійснюється довільно, за власним бажанням; держава захищає право на вільний вибір дружини або чоловіка.

Принципи сімейного права (за *О. В. Старчук*) – це такі засадничі ідеї сімейного права, які визначають зміст і спрямованість його норм за допомогою яких здійснюється правове регулювання особистих немайнових та майнових відносин.

Принципи сімейного права (за *С. І. Шимон*) – це основні засади, керівні ідеї, відповідно до яких здійснюється правове регулювання сімейних суспільних відносин.

Принципи сімейного права (за В. І. Трубою) – це основні засади, ідеї, що визначають соціальне призначення сімейного права, та відповідно до яких норми сімейного права регулюють особисті немайнові і майнові відносини між учасниками сімейних відносин.

Принципи сімейного права за критерієм їх нормативно-правової визначеності (за М. В. Менджул) – 1) абсолютно-визначені (державної охорони сім'ї, дитинства, материнства і батьківства, рівності учасників сімейних відносин, недопустимості втручання у сімейне життя, найкращих інтересів дитини, пріоритету сімейного виховання, справедливості, добросовісності та розумності, моральності тощо); 2) відносно-визначені (свободи розірвання шлюбу, вирішення внутрішньо сімейних питань за взаємною згодою учасників сімейних відносин, надання взаємної моральної та матеріальної підтримки учасниками сімейних відносин та ін.); 3) не визначені у законодавстві (гуманності, пропорційності, законних очікувань учасників сімейних відносин, мовчазної згоди та ін.).

Принципи соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей (згідно Закону України “Про основи соціального захисту бездомних громадян і безпритульних дітей”) – 1) законності; 2) демократизму; 3) рівності; 4) поваги до особистості; 5) визнання честі та гідності; 6) забезпечення основних прав і свобод людини.

Принципи юридичного права загальнолюдські (за Т. І. Фулей) – це юридичні засади, ідеали, які зумовлюються певним рівнем всесвітнього розвитку цивілізації, втілюють найкращі, прогресивні здобутки правової історії людства й широко визнані в міжнародних нормативних документах.

Припинення права одного із подружжя на утримання (за В. С. Гопанчук) – це припинення даного права у разі поновлення його працездатності, а також реєстрації ним повторного шлюбу.

Припинення та зупинення дії міжнародного договору України (згідно Закону України “Про міжнародні договори України”) – 1) щодо договору, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, – у формі закону України; 2) щодо міжнародних договорів, які укладено від імені України та які не потребували надання згоди на їх обов'язковість Верховною Радою України, та міжнародних договорів, які укладено від імені Уряду України, затверджених Президентом України, – у формі указу Президента України; 3) щодо міжнародних договорів, які укладено від імені Уряду України та які не потребували надання згоди на їх обов'язковість Верховною Радою України або затвердження Президентом України, а також щодо міжвідомчих договорів, затверджених Кабінетом Міністрів України, – у формі постанови Кабінету Міністрів України.

Припинення шлюбу (за *Є. О. Харитоновим*) – це припинення на майбутнє правовідносин між подружжям, які виникли із зареєстрованого дійсного шлюбу на підставі певних юридичних фактів.

Припинення шлюбу (за *С. І. Шимон*) – це припинення правовідносин подружжя, заснованих на офіційно зареєстрованому шлюбі; припинення прав і обов'язків дружини та чоловіка, котрі існують у шлюбі.

Припис обмежувальний стосовно кривдника (згідно *Закону України “Про запобігання та протидію домашньому насильству”*) – встановлений у судовому порядку захід тимчасового обмеження прав чи покладення обов'язків на особу, яка вчинила домашнє насильство, спрямований на забезпечення безпеки постраждалої особи.

Притулок для дітей (згідно *Закону України “Про основи соціального захисту бездомних громадян і безпритульних дітей”*) – заклад соціального захисту, створений для тимчасового перебування в ньому дітей віком від 3 до 18 років.

Прогалина у законі (за *О. Ф. Скакун*) – це повна або часткова відсутність необхідних юридичних норм у даному законі.

Програма для кривдника (згідно *Закону України “Про запобігання та протидію домашньому насильству”*) – комплекс заходів, що формується на основі результатів оцінки ризиків та спрямований на зміну насильницької поведінки кривдника, формування у нього нової, неагресивної психологічної моделі поведінки у приватних стосунках, відповідального ставлення до своїх вчинків та їх наслідків, у тому числі до виховання дітей, на викорінення дискримінаційних уявлень про соціальні ролі та обов'язки жінок і чоловіків.

Програма для кривдника (згідно *Закону України “Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків”*) – комплекс заходів, складених на основі оцінки ризиків та спрямованих на зміну насильницької поведінки кривдника та формування в нього нової, неагресивної психологічної моделі поведінки, відповідального ставлення до своїх вчинків та їх наслідків, на викорінення дискримінаційних уявлень про соціальні ролі та обов'язки жінок і чоловіків.

Програма для постраждалої особи (згідно *Закону України “Про запобігання та протидію домашньому насильству”*) – комплекс заходів, спрямованих на позбавлення емоційної залежності, невпевненості у собі та формування у постраждалої особи здатності відстоювати власну гідність, захищати свої права у приватних стосунках, у тому числі за допомогою уповноважених органів державної влади, органів місцевого самоврядування.

Програма для постраждалої особи (згідно Закону України “Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків”) – комплекс заходів, спрямованих на позбавлення емоційної залежності, невпевненості у собі та на формування в постраждалої особи здатності відстоювати власну гідність та захищати свої права, у тому числі за допомогою уповноважених органів державної влади, органів місцевого самоврядування.

Проект молодіжний (згідно Закону України “Про основні засади молодіжної політики”) – діяльність суб’єктів молодіжної роботи, спрямована на створення продукту, блага чи послуги (їх сукупності) в рамках виконання завдань молодіжної політики.

Прожитковий мінімум для сім’ї (згідно Закону України “Про державну допомогу сім’ям з дітьми”) – це визначена для кожної сім’ї залежно від її складу сума прожиткових мінімумів, розрахованих і затверджених для осіб, які належать до основних соціальних і демографічних груп населення.

Простір молодіжний (згідно Закону України “Про основні засади молодіжної політики”) – приміщення, будівля або її частина, земельна ділянка, що використовується для здійснення молодіжної роботи.

Протидія домашньому насильству (згідно Закону України “Про запобігання та протидію домашньому насильству”) – система заходів, що здійснюються органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями, а також громадянами України, іноземцями та особами без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, та спрямовані на припинення домашнього насильства, надання допомоги та захисту постраждалій особі, відшкодування їй завданої шкоди, а також на належне розслідування випадків домашнього насильства, притягнення до відповідальності кривдників та зміну їхньої поведінки.

Протидія насильству за ознакою статі (згідно Закону України “Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків”) – система заходів, що здійснюються органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями, а також громадянами України, іноземцями та особами без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, спрямованих на припинення насильства за ознакою статі, надання допомоги та забезпечення захисту постраждалої особи та отримання нею відшкодування завданої шкоди, а також на належне розслідування випадків насильства за ознакою статі, притягнення до відповідальності кривдників та зміну їхньої поведінки.

Профілактика правопорушень серед дітей (згідно Закону України “Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей”) – це діяльність органів і служб у справах дітей, спеціальних установ для дітей,

спрямовану на виявлення та усунення причин і умов, що сприяють вчиненню дітьми правопорушень, а також позитивний вплив на поведінку окремих дітей на території України, в її окремому регіоні, в сім'ї, на підприємстві, в установі чи організації незалежно від форм власності, за місцем проживання.

Пуналуа (за *В. С. Гопанчук*) – це другий ступінь розвитку сім'ї, коли не можуть бути в подружньому зв'язку не тільки батьки та діти, але й брати і сестри.

Пряма лінія спорідненості висхідна (за *В. І. Борисовою, І. В. Жилінковою*) – це кровний зв'язок між людьми, який встановлюється від нащадків до предків (син – батько).

Пряма лінія спорідненості нисхідна (за *В. І. Борисовою, І. В. Жилінковою*) – це кровний зв'язок між людьми, який встановлюється від предків до нащадків (батько – син, дід – внучка).

Р

Рада молодіжна (згідно *Закону України “Про основні засади молодіжної політики”*) – це молодіжний консультативно-дорадчий орган, що може утворюватися при Верховній Раді Автономної Республіки Крим, Раді міністрів Автономної Республіки Крим, місцевому органі виконавчої влади, органі місцевого самоврядування з метою залучення молоді до формування та реалізації молодіжної політики на регіональному та місцевому рівнях.

Ратифікація (затвердження) (за *О. Ф. Скакун*) – це акт міжнародного права, за допомогою якого держава, через свої компетентні органи, наділені повноваженнями укладати договори, виражає свою згоду взяти на себе зобов'язання в міжнародному плані на підставі відповідного договору.

Реадмісія (згідно *Закону України “Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства”*) – передача з території України або приймання на територію України іноземців та осіб без громадянства на підставах та в порядку, встановлених міжнародними договорами України.

Реєстрація (за *тлумачним словником української мови*) – це запис, фіксація фактів з метою обміну і надання їм статусу офіційно визнаних фактів.

Реєстрація державна (згідно *Сімейного кодексу України*) – це обов'язковий елемент шлюбу, який встановлений для забезпечення стабільності відносин між жінкою та чоловіком, охорони прав та інтересів подружжя, їхніх дітей, а також в інтересах держави та суспільства.

Реінтеграція бездомних осіб і безпритульних дітей (згідно *Закону України “Про основи соціального захисту бездомних громадян і безпритульних дітей”*)

– процес повернення бездомних осіб і безпритульних дітей до життя в суспільстві як повноправних його членів.

Режим майна подружжя договірний (за С. І. Шимон) – це режим майна чоловіка та дружини, котрий визначений договором між ними (шлюбним договором).

Режим майна подружжя законний (за С. І. Шимон) – це правовий режим майна, яке належить чоловікові та дружині, що встановлений законом (Сімейним кодексом України) та діє остільки, оскільки не змінений договором між ними.

Режим окремого проживання подружжя (згідно Сімейного кодексу України) – це встановлений судом за заявою подружжя або позовом одного з них неможливість чи небажання дружини і (або) чоловіка проживати спільно, що зумовлює певні правові наслідки.

Рекомендації (за О. Ф. Скакун) – це юридична пропозиція особі обрати оптимальний варіант поведінки.

Речі професійних занять (згідно Сімейного кодексу України) – це музичні інструменти, оргтехніка, лікарське обладнання, придбані за час шлюбу для одного з подружжя.

Риси відповідальності немайнового характеру батьків за невиконання обов'язку утримувати дитину (за А. М. Буряченком) – 1) основним заходом є тимчасові обмеження суб'єктивного права особи, передусім права на зайняття певних посад чи на отримання ряду адміністративних чи нотаріальних послуг; 2) застосовується не органом публічної влади, а учасниками правовідносин, в яких бере участь боржник; 3) застосовується або в момент вступу боржника у відповідні правовідносини (щодо зайняття відповідної посади державної служби або щодо отримання субсидії) або в період, коли боржник уже бере участь у таких правовідносинах (коли він уже обіймає відповідну посаду державної служби або виборну посаду); 4) на відміну від тимчасових обмежень, що застосовуються за постановою державного чи приватного виконавця, мають приватно-правовий характер.

Рівні можливості жінок і чоловіків (згідно Закону України “Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків”) – рівні умови для реалізації рівних прав жінок і чоловіків.

Рівні права жінок і чоловіків (згідно Закону України “Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків”) – це відсутність обмежень чи привілеїв за ознакою статі.

Рівність гендерна (згідно Закону України “Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків”) – рівний правовий статус жінок і чоловіків та рівні можливості для його реалізації, що дозволяє особам обох статей брати рівну участь у всіх сферах життєдіяльності суспільства.

Рівність гендерна (за О. Рудневою) – це принцип правового статусу (становища) людини в державі, складовими частинами якого є рівні права чоловіка й жінки; рівні свободи чоловіка й жінки; рівні обов’язки чоловіка й жінки; врахування особливостей (фізіологічних, психологічних тощо) статей у правовому регулюванні; система засобів гарантування рівності статей у державі.

Рівність статей (формальна) (за К. Б. Левченко) – це закріплені на законодавчому (правовому) рівні принцип рівності прав чоловіків та жінок.

Рівноправність юридична (за П. М. Рабіновичем) – це однаковість, рівність юридичного статусу правоздатних суб’єктів, насамперед, рівність їхніх основних (конституційних) прав і юридичних обов’язків.

Рідні брати і сестри (за Є. О. Харитоновим) – це особи, що походять від спільних батьків.

Рішення про зняття дитини з первинного обліку (згідно постанови Кабінету Міністрів України «Питання діяльності органів опіки та піклування, пов’язаної із захистом прав дитини») – приймається відповідною службою у справах дітей і оформлюється наказом у разі: 1) повернення дитини на виховання до батьків або до одного з них; 2) усиновлення дитини; 3) досягнення дитиною повноліття; 4) набуття дитиною чи надання їй повної цивільної дієздатності; 5) смерті дитини; 6) взяття дитини на первинний облік за місцем походження.

Рішення про зняття з первинного обліку дитини, розлученої із сім’єю (згідно постанови Кабінету Міністрів України «Питання діяльності органів опіки та піклування, пов’язаної із захистом прав дитини») – приймається на підставі: 1) рішення суду про відмову у визнанні дитини біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту; 2) рішення ДМС про втрату чи позбавлення дитини статусу біженця або особи, яка потребує додаткового захисту, чи про скасування рішення про визнання дитини біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту, крім випадку, коли вона втратила статус біженця або особи, яка потребує додаткового захисту, у зв’язку з набуттям громадянства України.

Рішення про створення та забезпечення функціонування дитячого будинку сімейного типу (згідно постанови Кабінету Міністрів України “Про затвердження Положення про дитячий будинок сімейного типу”) – приймається районною, районною у м. Києві та Севастополі

держадміністрацією, виконавчими органами міських рад на підставі заяви подружжя або окремої особи, яка не перебуває у шлюбі, що виявили бажання створити такий будинок, та поданого службою у справах дітей відповідного висновку про наявність умов для його створення з урахуванням рекомендації центру соціальних служб за результатами проходження курсу навчання з виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Служба у справах дітей обов'язково інформує таких осіб про стан здоров'я, фізичний і розумовий розвиток дітей, яких вони бажають взяти на виховання та для спільного проживання.

Робота молодіжна (згідно Закону України “Про основні засади молодіжної політики”) – діяльність, спрямована на залучення дітей та молоді до суспільного життя, що здійснюється дітьми та молоддю, разом з дітьми та молоддю або в інтересах дітей та молоді за допомогою інструментів спільного прийняття рішень.

Родичі (за В. І. Борисовою, І. В. Жилінковою) – це особи, які походять один після одного чи від спільного предка.

Розірвання шлюбу (за В. І. Борисовою, І. В. Жилінковою) – це передбачена законом процедура припинення шлюбу шляхом розлучення подружжя в органах ДРАЦС або в суді.

Розірвання шлюбу (за К. М. Глиняною) – це сукупність дій подружжя та встановлених законодавством органів (органів ДРАЦС та суду), спрямованих на подальше припинення подружніх стосунків.

Розірванням шлюбу (за К. М. Глиняною) – це визначена в законодавстві процедура припинення на майбутнє особистих немайнових та майнових подружніх правовідносин живих чоловіка та жінки, які знаходяться у дійсному зареєстрованому шлюбі.

Розлучення постійне (за К. М. Глиняною) – це вид розлучення, який має місце у випадку подальшого припинення подружніх відносин між чоловіком та жінкою назавжди.

Розлучення тимчасове (за К. М. Глиняною) – це вид розлучення, який відбувається, якщо подружні права та обов'язки (іноді не всі) припиняються на певний період (тимчасове припинення фактичного шлюбу з подальшим його поновленням; встановлення режиму окремого проживання подружжя; відновлення шлюбу після його розірвання).

Розлучення фіктивне (за К. М. Глиняною) – це розірвання шлюбу органом ДРАЦС, що здійснене не з метою припинення шлюбних відносин і подальшого

сімейного життя між подружжям, а з якоюсь іншою (як правило, корисною) метою.

С

Самозахист (згідно *Цивільного кодексу України*) – це застосування особою засобів протидії, які не заборонені законом та не суперечать моральним засадам суспільства. Способи самозахисту мають відповідати змісту права, що порушене, характеру дій, якими воно порушене, а також наслідкам, що спричинені цим порушенням.

Санкція (за *З. В. Ромовською*) – це необхідний елемент правової норми, у якій закріплені міри можливого державного примусу.

Санкція (за *В. Л. Ортинським*) – це частина правової норми, де містяться вказівки на ті негативні наслідки, що настають для суб'єкта у випадку невиконання ним правил, визначених у диспозиції, або умов, встановлених у гіпотезі норми права.

Свідоцтво про шлюб (за *Ю. С. Червоним*) – це документ встановленого зразка, затверджений Кабінетом Міністрів України, який посвідчує факт укладення шлюбу.

Свобода людини у сфері сімейних відносин (за *З. В. Ромовською*) – це право діяти (або не діяти) в межах, які визначені законом.

Свобода пересування (згідно *Закону України “Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні”*) – право громадянина України, а також іноземця та особи без громадянства, які на законних підставах перебувають в Україні, вільно та безперешкодно за своїм бажанням переміщатися по території України у будь-якому напрямку, у будь-який спосіб, у будь-який час, за винятком обмежень, які встановлюються законом.

Свояцтво (за *В. І. Борисовою, І. В. Жилінковою*) – це відносини між одним з подружжя і кровними родичами іншого з подружжя або між родичами обох з подружжя, що виникають не за рідством, а за шлюбом.

Свояцтво (за *В. С. Гопанчук*) – це відносини між родичем одного з подружжя і другим з подружжя, а також між родичами кожного з подружжя.

Свояцтво (за *С. І. Шимон*) – це відносини між родичами одного з подружжя з другим з подружжя (теща, зять, свекруха, вітчим тощо) або між родичами обох з подружжя (між зведеними братами і сестрами, братом дружини і братом чоловіка тощо), в їх основі — шлюбний союз, з припиненням якого припиняються і відносини свояцтва.

Система законодавства (за *О. Ф. Скакун*) – це цілісний і погоджений комплекс нормативно-правових приписів, що містяться в законах і розподілені залежно від предмета і метода правового регулювання по галузях та інститутах законодавства.

Система заходів щодо охорони дитинства в Україні (згідно *Закону України “Про охорону дитинства”*) – 1) визначення основних правових, економічних, організаційних, культурних та соціальних засад щодо охорони дитинства, удосконалення законодавства про правовий і соціальний захист дітей, приведення його у відповідність з міжнародними правовими нормами у цій сфері; 2) забезпечення належних умов для гарантування безпеки, охорони здоров'я, навчання, виховання, фізичного, психічного, соціального, духовного та інтелектуального розвитку дітей, їх соціально-психологічної адаптації та активної життєдіяльності, зростання в сімейному оточенні в атмосфері миру, гідності, взаємоповаги, свободи та рівності; 3) проведення державної політики, спрямованої на реалізацію цільових програм з охорони дитинства, підтримки виробництва дитячого харчування, у тому числі первинного виробництва, надання дітям пільг, переваг та соціальних гарантій у процесі виховання, навчання, підготовки до трудової діяльності, заохочення наукових досліджень з актуальних проблем дитинства; 4) встановлення відповідальності юридичних і фізичних осіб (посадових осіб і громадян) за порушення прав і законних інтересів дитини, заподіяння їй шкоди; 5) створення умов для забезпечення наявності на ринку в достатній кількості дитячого харчування, що відповідає вимогам законодавства про безпечність та окремі показники якості харчових продуктів, у тому числі шляхом запровадження пільгового кредитування та/або оподаткування операторів ринку харчових продуктів, митного та/або тарифного регулювання.

Система джерел сімейного права (за *В. А. Ватрас*) – це сукупність взаємопов'язаних державно-правових, соціально-правових приписів та правових позицій, що є джерелами сімейного права і врегульовують сімейні відносини, становлять поліструктурну, взаємопов'язану та взаємообумовлену, ієрархічну систему правових форм, які мають зовнішній характер (по відношенню до джерел права як таких), динамічний (в аспекті регулювання сімейних відносин) та стабільний (в аспекті реалізації правових приписів та правових позицій) характер, об'єктивний (формується під впливом об'єктивних обставин, таких як суспільний та державний розвиток, що зумовлюють необхідність прийняття, зміни або скасування правових приписів та правових позицій) та суб'єктивний (виражають правову свідомість суб'єкта правотворчості та правозастосування) характер.

Система принципів сімейного права (за *О. В. Старчук*) – 1) галузеві (основні) та 2) інституційні (допоміжні) засадничі ідеї, які лежать в основі

норм, за допомогою яких здійснюється правове регулювання сімейних відносин та визначають зміст і спрямованість норм сімейного права.

Система сімейного права (за В. І. Борисовою, І. В. Жилінковою) – це упорядкована сукупність сімейно-правових норм та інститутів, розміщених у певній послідовності та пов'язаних між собою загальними принципами.

Система реінтеграції бездомних осіб (згідно Закону України “Про основи соціального захисту бездомних громадян і безпритульних дітей”) – комплекс заходів для здійснення процесу повернення бездомних осіб до життя в суспільстві як повноправних його членів.

Сімейний кодекс України (за Л. М. Барановою) – це систематизований законодавчий акт, яким регулюються сімейні відносини.

Сімейні правовідносини абсолютні (за В. І. Борисовою, І. В. Жилінковою) – це правовідносини, в яких зобов'язана особа є невизначеною.

Сімейні правовідносини відносні (за В. І. Борисовою, І. В. Жилінковою) – це правовідносини, які виникають у випадках, коли обидві сторони сімейного правовідношення є чітко визначеними.

Сімейні правовідносини внутрішні (за В. І. Борисовою, І. В. Жилінковою) – це такі правовідносини, що виникають між членами однієї сім'ї (відносини між подружжям, батьками та дітьми, які проживають однією сім'єю, пов'язані спільним побутом та взаємними правами та обов'язками).

Сімейні правовідносини зовнішні (за В. І. Борисовою, І. В. Жилінковою) – це правовідносини між особами, які склали сім'ю раніше, не були членами однієї сім'ї, однак пов'язані такими правами та обов'язками, які по суті є сімейними.

Сімейне право (за С. І. Шимон) – це сукупність правових норм, які регулюють особисті немайнові та такі, що впливають з них, майнові відносини людей, і виникають на основі шлюбу та сім'ї.

Сімейне право України (за Т. В. Бойчук) – це сукупність правових норм, що регулюють майнові та особисті немайнові сімейні відносини, які виникають між особами на підставі шлюбу, кровного споріднення, усиновлення, а також інших підставах, не заборонених законом, і таких, що не суперечать моральним засадам суспільства.

Сім'я (згідно Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права) – це природний і основний осередок суспільства.

Сім'я (згідно *Загальної декларації прав людини*) – це природний і основним осередком суспільства, який має право на захист з боку суспільства та держави.

Сім'я (згідно *Закону України “Про охорону дитинства”*) – це природне середовище для фізичного, духовного, інтелектуального, культурного, соціального розвитку дитини, її матеріального забезпечення і несе відповідальність за створення належних умов для цього.

Сім'я (за *В. І. Борисовою, І. В. Жилінковою*) – це об'єднання осіб, пов'язаних між собою спільністю проживання, побуту та взаємними правами і обов'язками.

Сім'я (за *І. Е. Ревуцькою*) – це створений на підставах, визначених законодавством, і заснований на повазі, любові та взаємопідтримці союз жінки та чоловіка, дітей, інших членів сім'ї, які проживають разом чи окремо, піклуються один про одного, дбають про матеріальне забезпечення один одного, дотримуються моральних засад суспільства та ведуть спільний побут.

Сім'я (за *С. І. Шимон*) – це коло осіб, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки.

Сім'я (за *Ю. С. Червоним*) – це історично визначена організована соціальна спільність, заснована на шлюбі та кровному спорідненні, усиновленні та взятті дітей на виховання, характерними ознаками якої є спільне життя її членів, взаємна моральна та матеріальна підтримка і взаємне виховання ними одне одного, насамперед підростаючого покоління.

Сім'я багатодітна (згідно *Закону України “Про охорону дитинства”*) – сім'я, в якій подружжя (чоловік та жінка) перебуває у зареєстрованому шлюбі, разом проживає та виховує трьох і більше дітей, у тому числі кожного з подружжя, або один батько (одна мати), який (яка) проживає разом з трьома і більше дітьми та самостійно їх виховує. До складу багатодітної сім'ї включаються також діти, які навчаються за денною або дуальною формою здобуття освіти у закладах загальної середньої, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти, – до закінчення закладів освіти, але не довше ніж до досягнення ними 23 років.

Сім'я з дітьми (згідно *Закону України “Про державну допомогу сім'ям з дітьми”*) – поєднане родинними зв'язками та зобов'язаннями щодо утримання коло осіб, у якому виховуються рідні, усиновлені діти, а також діти, над якими встановлено опіку чи піклування, прийомні сім'ї, дитячі будинки сімейного типу.

Сім'я кровноспоріднена (за *С. І. Шимон*) – це історична форма сім'ї, за якої споріднена група (орда, селище) поділена на різні шари поколінь, у межах яких

і склалися шлюбні стосунки; між членами різних поколінь вони заборонені, але дозволені в одному поколінні, незважаючи на кровну спорідненість: усі брати і сестри, рідні, неповнорідні, бокового споріднення живуть однією великою сім'єю і вважаються чоловіками і жінками один одного.

Сім'я молода (згідно Закону України “Про основні засади молодіжної політики”) – сім'я, вік кожного члена якої не перевищує 35 років.

Сім'я моногамна (за С. І. Шимон) – це вищий ступінь розвитку парної сім'ї, членами стійкого подружнього союзу є виключно один чоловік та одна жінка; така сім'я виникає як економічна і соціальна ланка, характеризується формальними ознаками і охороняється правопорядком.

Сім'я неповна (згідно Закону України “Про охорону дитинства”) – сім'я, що складається з матері або батька і дитини (дітей).

Сім'я парна (за С. І. Шимон) – це історична форма сім'ї та шлюбних відносин, в яких членами подружнього союзу є один чоловік та одна жінка, однак стосунки їх будуються виключно на особистісному факторі, не мають економічного змісту, можуть легко розриватися і будуватися з іншими особами.

Сім'я прийомна (згідно Закону України “Про охорону дитинства”) – сім'я, яка добровільно взяла із закладів для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, від 1 до 4 дітей на виховання та спільне проживання.

Сім'я прийомна (згідно Положення про прийомну сім'ю) – сім'я або окрема особа, яка не перебуває у шлюбі, що добровільно за плату взяла на виховання та спільне проживання від одного до чотирьох дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

Сім'я пуналуа (за С. І. Шимон) – це історична форма групової сім'ї, ступінь розвитку сім'ї, за якого заборонено шлюбні зв'язки між членами одного родового шару спорідненої групи, тобто не можуть бути в подружньому зв'язку рідні брати і сестри; шлюбні зв'язки допускаються між іншими родичами, які належать до одного прошарку покоління.

Сім'я в соціологічному значенні (за В. С. Гопанчук) – це заснована на шлюбі чи кровному спорідненні невелика група людей, члени якої пов'язані спільністю побуту, взаємною моральною відповідальністю та взаємодопомогою.

Сім'я в юридичному розумінні (за Ю. С. Червоним) – це історично визначена організована соціальна спільність, пов'язана взаємними правами та обов'язками, які випливають зі шлюбу, кровного споріднення, усиновлення, взяття дітей на виховання.

Сепарація (за В. С. Гопанчук) – це режим окремого проживання, який встановлюється судом у випадку неможливості або небажання дружини і (або) чоловіка проживши спільно.

Середньомісячний сукупний дохід сім'ї (згідно Закону України “Про державну допомогу сім'ям з дітьми”) – обчислений у середньому за місяць дохід усіх членів сім'ї, одержаний ними протягом шести місяців, у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України.

Служба у справах дітей (згідно Закону України “Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування”) – 1) бере участь у здійсненні заходів щодо соціального захисту і захисту прав та інтересів дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, і несе відповідальність за їх дотримання, а також координує здійснення таких заходів; 2) оформляє документи на усиновлення і застосування інших форм влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, визначених цим Законом; 3) оформляє клопотання щодо переведення дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, на інші форми влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування; 4) здійснює контроль за умовами влаштування і утримання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування; 5) здійснює моніторинг діяльності стосовно дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування; 6) здійснює інші заходи стосовно дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

Служба у справах дітей за місцем проживання (перебування) дитини (згідно постанови Кабінету Міністрів України «Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав дитини»): 1) протягом 15 календарних днів після надходження повідомлення вивчає умови проживання та утримання дитини батьками або особами, які їх замінюють, розглядає питання про доцільність (недоцільність) повернення дитини до батьків, осіб, які їх замінюють, або до закладу (якщо встановлено, що дитина самовільно залишила медичний, навчальний, виховний заклад, інший заклад або установу, в яких проживають діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування), готує відповідний висновок з урахуванням інтересів дитини, надсилає його керівникові закладу, в якому тимчасово перебуває дитина; 2) не пізніше ніж протягом одного місяця з дня надходження повідомлення забезпечує повернення дитини до батьків, осіб, які їх замінюють, або до закладу, який вона самовільно залишила (у разі прийняття рішення про доцільність повернення дитини); 3) не пізніше ніж протягом одного місяця з дня надходження повідомлення вирішує питання щодо подальшого влаштування дитини-сироти або дитини, позбавленої батьківського піклування (у разі прийняття рішення про недоцільність повернення дитини до опікуна/піклувальника, в прийомну сім'ю, дитячий будинок сімейного типу або до закладу, який вона самовільно

залишила); 4) готує документи в разі прийняття рішення про недоцільність повернення дитини до батьків.

Смерть (за тлумачним словником української мови) – це припинення життєдіяльності організму і загибель його; припинення біологічного обміну речовин в організмі або його частині.

Соціальний захист та захист прав дітей у межах своєї компетенції (згідно Закону України “Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування”) – здійснюють районні, районні у містах Києві та Севастополі місцеві державні адміністрації, виконавчих органів міських, районних у містах, сільських, селищних рад.

Соціально-реабілітаційні центри (дитячі містечка) (згідно Закону України “Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей”) – це заклади соціального захисту для проживання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, дітей, які опинились у складних життєвих обставинах, безпритульних дітей віком від 3 до 18 років, дітей, розлучених із сім’єю, надання їм комплексної соціальної, психологічної, педагогічної, медичної, правової, інших видів допомоги та подальшого їх влаштування.

Спір про батьківство (за С. І. Шимон) – це спірне правовідношення щодо визнання батьківства, що виникає між особою, котра вважає себе батьком дитини, народженої жінкою, яка в момент зачаття або народження дитини перебувала у шлюбі з іншим чоловіком, та цим чоловіком, якщо він записаний батьком дитини (оспорювання батьківства можливе у передбачених законом випадках і за позовами інших осіб, зокрема спадкоємців особи, яка записана батьком, а також матері дитини).

Спеціальні виховні установи Державної кримінально-виконавчої служби України (згідно Закону України “Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей”) – це установи, в яких відбуваються покарання неповнолітні віком від 14 років, засуджені до позбавлення волі.

Спеціальні ознаки, що, притаманні нормативно-правовим актам як джерелам сімейного права є (за В. А. Ватрас): врегулювання загальних засад шлюбу, сім’ї, охорони дитинства, материнства та дитинства виключно нормативно-правовими актами у формі законів; є основним джерелом сімейного права, яке має найвищу юридичну силу порівняно із іншими джерелами; спрямованість на врегулювання найважливіших сімейних відносин, які потребують державного впливу та правового захисту, інші сімейні відносини, як правило, врегульовуються джерелами, які містять соціально-правові приписи.

Спеціально уповноважені органи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству (згідно Закону України “Про запобігання та протидію домашньому насильству”) – 1) центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству; 2) центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії домашньому насильству; 3) Рада міністрів Автономної Республіки Крим, місцеві державні адміністрації, у тому числі їх структурні підрозділи, до повноважень яких належить здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству; 4) сільські, селищні, міські, районні у містах (у разі їх створення) ради, їх виконавчі органи, до повноважень яких належить здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству.

Спорідненість (за В. І. Борисовою, І. В. Жилінковою) – це один із важливіших юридичних фактів у сімейному праві та є підставою виникнення комплексу особистих і майнових прав батьків і дітей, баби, діда, братів, сестер та інших родичів; права на захист інтересів родичів у суді; права на усиновлення дитини тощо.

Спорідненість (за Ю. С. Червоним) – це кровний зв’язок між людьми, з наявністю якою пов’язане виникнення, зміни чи припинення їх прав та обов’язків.

Спорідненість пряма (за В. І. Борисовою, І. В. Жилінковою) – це кровний зв’язок між людьми, які послідовно походять один після одного.

Способи захисту сімейних прав та інтересів (згідно Сімейного кодексу України) – 1) встановлення правовідношення (позови про визнання батьківства (ст. 128 СК), визнання материнства (ст. 132 СК), заява про усиновлення; 2) примусове виконання добровільно не виконаного обов’язку (стягнення аліментів на підставі виконавчого напису нотаріуса у разі невиконання одним з батьків обов’язків за договором про сплату аліментів); 3) припинення правовідношення, а також його анулювання (розірвання шлюбу, визнання шлюбу недійсним, неукладеним, позбавлення батьківських прав, скасування усиновлення); 4) припинення дій, які порушують сімейні права (усунення перешкод у спілкуванні з дитиною одним з батьків, обумовлених ухиленням другого з батьків, з яким проживає дитина, від виконання рішення органу опіки і піклування, якщо батьки проживають окремо); 5) відновлення правовідношення, яке існувало до порушення права (відновлення батьківських прав); 6) відшкодування матеріальної та моральної шкоди, якщо це передбачено Сімейним кодексом або договором (відшкодування матеріальної та моральної шкоди, заподіяної ухиленням особи від виконання рішення суду щодо участі у вихованні дитини того з батьків, хто проживає окремо від неї (п. 2 ст. 158, п. 5 ст. 159 СК); ухиленням одного з батьків, з ким проживає дитина, від виконання

договору щодо здійснення батьківських прав та виконання обов'язків (ст. 157 СК).

Способи правової охорони опіки превентивні (за Н. А. Д'ячковою) – це такі засоби, які покликані забезпечити недопущення порушення майнових прав, та безпосередньо охоронні (захисні), метою яких є найоптимальніше усунення порушень цих прав.

Способи правової охорони опіки охоронні (захисні) (за Н. А. Д'ячковою) – це такі засоби, метою яких є найоптимальніше усунення порушень майнових прав.

Справи, які розглядають суди у справах дітей (згідно Закону України “Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей”) – 1) щодо неповнолітніх, які вчинили кримінальні правопорушення; 2) щодо неповнолітніх, які вчинили адміністративні правопорушення у віці від 16 до 18 років; 3) про поміщення дітей віком від 11 років у приймальники-розподільники для дітей; 4) про адміністративну відповідальність батьків (усиновителів) або опікунів (піклувальників) неповнолітніх за невиконання ними своїх обов'язків щодо виховання і навчання дітей; 5) про обмеження батьків у дієдатності, відібрання дітей та позбавлення батьківських прав, виселення осіб, позбавлених батьківських прав, якщо їх спільне проживання з дітьми, щодо яких вони позбавлені батьківських прав, неможливе; 6) про поновлення батьківських прав і розв'язання спорів між батьками щодо місця проживання дітей; 7) щодо інших питань, пов'язаних з особистими, житловими і майновими правами неповнолітніх.

Стани юридичні (згідно юридичного словника) – це такі юридичні факти, які існують тривалий час, безперервно або періодично породжують правові наслідки.

Статус дитини-сироти та дитини, позбавленої батьківського піклування (згідно Закону України “Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування”) – визначене відповідно до законодавства становище дитини, яке надає їй право на повне державне забезпечення і отримання передбачених законодавством пільг та яке підтверджується комплектом документів, що засвідчують обставини, через які дитина не має батьківського піклування.

Статус дитини, позбавленої батьківського піклування (згідно постанови Кабінету Міністрів України «Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав дитини») – надається таким дітям: 1) батьки яких позбавлені батьківських прав, що підтверджується рішенням суду; 2) які відібрані у батьків без позбавлення батьківських прав, що підтверджується рішенням суду; 3) батьки яких визнані безвісно відсутніми, що підтверджується рішенням суду; 4) батьки яких оголошені судом померлими, що

підтверджується свідоцтвом про смерть, виданим органами реєстрації актів цивільного стану; 5) батьки яких визнані недієздатними, що підтверджується рішенням суду; 6) батьки яких відбувають покарання в місцях позбавлення волі, що підтверджується вироком суду; 7) батьки яких під час здійснення кримінального провадження тримаються під вартою, що підтверджується ухвалою слідчого судді (суду); 8) батьки яких перебувають у розшуку органами Національної поліції, пов'язаному з відсутністю відомостей про їх місцезнаходження, що підтверджується ухвалою суду або довідкою органів Національної поліції про розшук батьків та відсутність відомостей про їх місцезнаходження; 9) у зв'язку з тривалою хворобою батьків, яка перешкоджає їм виконувати свої батьківські обов'язки, що підтверджується висновком лікарсько-консультативної комісії закладу охорони здоров'я про наявність у батька, матері хвороби, що перешкоджає виконанню ними батьківських обов'язків, виданим у порядку, встановленому МОЗ; 10) підкинутим, батьки яких невідомі, покинутим в пологовому будинку, іншому закладі охорони здоров'я або яких відмовилися забрати з цих закладів батьки, інші родичі, про що складено акт за формою, затвердженою МОЗ і МВС; 11) батьки яких не виконують свої обов'язки з виховання та утримання дитини з причин перебування батьків на територіях, які розташовані в районі проведення воєнних (бойових) дій або які перебувають в тимчасовій окупації, оточенні (блокуванні)/тимчасово окупованій території, що підтверджується актом, складеним службою у справах дітей за встановленою формою; 12) батьки яких перебувають у розшуку як зниклі безвісти за особливих обставин або визнані такими, що зникли безвісти за особливих обставин, що підтверджується витягом з Єдиного реєстру осіб, зниклих безвісти за особливих обставин (до початку його функціонування витяг з Єдиного реєстру досудових розслідувань); 13) батьки яких є військовополоненими (перебувають у полоні держави-агресора), що підтверджується довідкою державного підприємства, на яке покладено функції Національного інформаційного бюро відповідно до Закону України "Про оборону України", за формою, встановленою Мінреінтеграції; 14) батьки яких позбавлені особистої свободи (затримані, взяті у заручники) органами влади держави-агресора (окупаційних адміністрацій та збройних формувань), що підтверджується довідкою державного підприємства, на яке покладено функції Національного інформаційного бюро відповідно до Закону України "Про оборону України", за формою, встановленою Мінреінтеграції; 15) розлученим із сім'єю, визнаним біженцями або особами, які потребують додаткового захисту, відповідно до Закону України "Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту" (за наявності письмової інформації територіального органу ДМС про розшук батьків або інших законних представників і відсутність відомостей про їх місцезнаходження).

Статус правовий (за *І. М. Якушевим*) – це система загальних невідчужуваних прав і обов'язків суб'єкта права, які зумовлюють зміст його поведінки і є передумовою вступу у правові відносини.

Статус правовий (за Л. В. Єрофєєнко) – це установлена правовими нормами система прав та обов'язків суб'єкта права (фізичної або юридичної особи), що визначає його місце й роль у певних суспільних відносинах.

Статус сімейно-правовий (за І. Е. Ревуцькою) – це правовий статус особи, який обумовлює в неї наявність сукупності прав та обов'язків, законних інтересів та гарантій їх реалізації, встановлених СК України.

Строки абсолютно визначені (за В. І. Борисовою, І. В. Жилінковою) – це період часу, який передбачає точний момент чи період часу, з яким пов'язуються юридичні наслідки.

Строки відносно визначені (за В. І. Борисовою, І. В. Жилінковою) – це період часу, який має меншу точність, але також пов'язаний з певним моментом чи періодом часу.

Строки диспозитивні (за В. І. Борисовою, І. В. Жилінковою) – це період часу, який хоча і передбачений законом, але може бути змінений за згодою сторін.

Строки договірні (за В. І. Борисовою, І. В. Жилінковою) – це період часу, який самостійно визначають учасники правовідносин.

Строки законні (за В. І. Борисовою, І. В. Жилінковою) – це період часу, зафіксований в нормативних актах.

Строки захисту цивільних прав (за В. І. Борисовою, І. В. Жилінковою) – це період часу, протягом яких особа, чиє право порушене, може звернутися до компетентних державних органів про примусовий захист свого права.

Строки здійснення прав (за В. І. Борисовою, І. В. Жилінковою) – це період часу, протягом яких особа може реалізувати належне їй право.

Строки імперативні (за В. І. Борисовою, І. В. Жилінковою) – це період часу, що чітко визначений законом і не підлягає зміні за згодою сторін.

Строки невизначені (за В. І. Борисовою, І. В. Жилінковою) – це період часу, який має місце тоді, коли, виходячи із суті, правовідносини має часові межі, але вони не визначені законом чи договором.

Строк примирення (за Є. О. Харитоновим) – це один із заходів примирення, що застосовується судом щодо осіб, які бажають розірвати шлюб.

Строки реєстрації шлюбу (за Ю. С. Червоним) – це встановлений законом проміжок часу, зі спливом якого подружжя має право зареєструвати шлюб в ОДРАЦС.

Суб'єкти сімейних правовідносин (за Ю. С. Червоним) – це лише ті фізичні особи, які перебувають у шлюбі, кровному спорідненні чи відносинах усиновлення.

Суб'єкти права дитини на здоров'я (за Л. А. Ольховик) – це фізичні особи: батьки, медики, що займаються підприємницькою діяльністю у сфері надання медичних послуг, та юридичні особи: діагностичні центри, станції швидкої допомоги, лікарні, клініки, диспансери, що надають медичні послуги; страхові компанії, що забезпечують медичне страхування.

Суб'єкти права дитини на індивідуалізацію (за Л. А. Ольховик) – це фізична особа як носій індивідуальних ознак та особи, які повинні їх визнавати і утримуватися від їх порушень.

Суб'єкти права дитини на освіту (за Л. А. Ольховик) – це дитина, а носіями юридичного обов'язку є батьки, опікуни, піклувальники, учителі, викладачі, дошкільні виховні заклади, школи, ліцеї, гімназії, інститути, академії, університети та інші особи, від яких залежить реалізація даного права дитини.

Суб'єкти молодіжної роботи (згідно Закону України “Про основні засади молодіжної політики”) – фізичні особи, фізичні особи - підприємці, юридичні особи незалежно від організаційно-правової форми, форми власності та підпорядкування, що здійснюють молодіжну роботу (молоді особи, молодіжні та дитячі громадські об'єднання, інші громадські об'єднання, молодіжні ради, органи (організації) учнівського та студентського самоврядування, молодіжні центри, молодіжні працівники, радники з питань молоді, благодійні організації, неформальні молодіжні об'єднання).

Суб'єкти, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству (згідно Закону України “Про запобігання та протидію домашньому насильству”) – 1) спеціально уповноважені органи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству; 2) інші органи та установи, на які покладаються функції із здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству; 3) загальні та спеціалізовані служби підтримки постраждалих осіб; 4) громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах.

Суб'єкти, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії насильству за ознакою статі (згідно Закону України “Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків”) – 1) спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади з питань забезпечення рівних прав та

можливостей жінок і чоловіків; 2) органи виконавчої влади, зокрема уповноважені підрозділи органів Національної поліції України, місцеві державні адміністрації (у тому числі їх структурні підрозділи з питань сім'ї, служби у справах дітей, органи управління освітою, органи охорони здоров'я тощо); 3) органи місцевого самоврядування (у тому числі виконавчі органи сільських, селищних, міських, районних у містах (у разі їх створення) рад та їх структурні підрозділи з питань сім'ї, служби у справах дітей, органи управління освітою, органи охорони здоров'я тощо); 4) центри з надання безоплатної правничої допомоги; 5) суди; 6) прокуратура; 7) загальні та спеціалізовані служби підтримки постраждалих осіб; 8) громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах.

Суб'єктивні сімейні права (за В. С. Гопанчук) – це міра можливої поведінки суб'єкта сімейних правовідносин.

Суб'єктивне сімейне право (за В. І. Борисовою, І. В. Жилінковою) – це гарантована правом і законом міра можливої або дозволеної поведінки учасника сімейних відносин.

Суб'єктивний сімейний обов'язок (за В. С. Гопанчук) – це міра необхідної поведінки суб'єкта сімейних правовідносин.

Суб'єктивний сімейний обов'язок (за В. І. Борисовою, І. В. Жилінковою) – це вид і міра належної поведінки особи.

Суверенітет і автономія сім'ї у прийнятті рішень щодо свого розвитку (згідно Концепції державної сімейної політики) – забезпечується зведенням до мінімуму втручання у суто сімейні справи органів державної влади, органів місцевого самоврядування, політичних партій, громадських організацій, релігійних конфесій, крім випадків, передбачених законодавством.

Судова практика (за Н. Д. Слотвінською) – це певний результат, підсумок судової діяльності, в певному виді судочинства, заснований на досвіді та суддівському розсуді, закріплений в судовому акті та містить правові положення, тлумачення норми права, правові позиції, принципи і є прикладом для правозастосування судами нижчих інстанцій.

Супровід соціальний (згідно Закону України “Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування”) – робота, спрямована на здійснення соціальних опіки, допомоги та патронажу соціально незахищених категорій дітей та молоді з метою подолання життєвих труднощів, збереження, підвищення їх соціального статусу.

Сфера правового регулювання (за *О. Ф. Скакун*) – це соціальний простір (частини суспільних відносин), який можливо і необхідно впорядкувати за допомогою правових засобів.

Т

Терміновий заборонний припис стосовно кривдника (згідно *Закону України “Про запобігання та протидію домашньому насильству”*) – спеціальний захід протидії домашньому насильству, що вживається уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України як реагування на факт домашнього насильства та спрямований на негайне припинення домашнього насильства, усунення небезпеки для життя і здоров’я постраждалих осіб та недопущення продовження чи повторного вчинення такого насильства.

Товариш подружній (за *В. С. Гонанчук*) – це чоловіки, що мають спільних жінок і жінки, що мають спільних чоловіків.

Траур (за *Є. О. Харитоновим*) – це форма зовнішнього вираження скорботи і горя за померлим.

У

Угоди міжнародні (згідно *юридичного словника*) – міждержавні акти, що підписуються від імені уряду і не підлягають ратифікації.

Укази й розпорядження (за *О. В. Зайчук, Н. М. Оніщенком*) – це результат правотворчої діяльності Президента України підзаконного характеру, обов’язкові для виконання на всій території України, приймаються у межах президентських повноважень, передбачених конституцією та конституційними законами і при цьому не повинні суперечити Конституції України та законам України.

Укладення міжнародного договору України (згідно *Закону України “Про міжнародні договори України”*) – це дії щодо підготовки тексту міжнародного договору, його прийняття, встановлення його автентичності, підписання міжнародного договору та надання згоди на його обов’язковість для України.

Умови видачі свідоцтва про право власності на частку у спільному майні подружжя в разі смерті одного із них (за *О. М. Нікітюк*) – 1) смерть одного з подружжя або вступусилу рішення суду про визнання особи померлою; 2) видача свідоцтва відбувається безвідносно того, чи перебували особи у шлюбі, чи були розлучені; 3) свідоцтво видається на ім’я того з подружжя, хто пережив; 4) видача свідоцтва відбувається за місцем відкриття спадщини; 5) строк видачі свідоцтва про право власності на частку у спільному майні подружжя не пов’язаний із строком на прийняття спадщини, оскільки воно

може бути видане до моменту закінчення такого строку; 6) свідоцтво про право на частку видається безвідносно до того, чи той з подружжя, що пережив, визнається законом, чи заповітом спадкоємцем.

Умови переведення дитячого будинку сімейного типу в статус прийомної сім'ї (згідно постанови Кабінету Міністрів України “Про затвердження Положення про дитячий будинок сімейного типу”) – 1) вихованці, які на той момент досягли 18-річного віку та належать до осіб з числа дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, і продовжують навчання в закладах загальної середньої, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти, можуть за їх вибором продовжити проживати і виховуватися у цій сім'ї до 23-річного віку або до закінчення відповідних закладів освіти на правах прийомних дітей; 2) особи з числа дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, яким встановлено інвалідність, за їх вибором можуть продовжити проживати і виховуватися у цій сім'ї до досягнення ними 23-річного віку незалежно від того, чи навчаються вони у закладах загальної середньої, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої, вищої освіти, на правах прийомних дітей.

Умови проведення сурогатного (замінного) материнства (Наказ Міністерства охорони здоров'я України «Про затвердження Порядку застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні»): 1) наявність медичних показань до СМ; 2) документи, необхідні для проведення СМ; 3) подружжя (або один з майбутніх батьків), в інтересах якого здійснюється СМ, повинно (повинен) мати генетичний зв'язок з дитиною; 4) сурогатна мати не повинна мати безпосередній генетичний зв'язок з дитиною. Дозволяється виношування вагітності близькими родичами майбутніх батьків (мати, сестра, двоюрідна сестра тощо).

Умови усиновлення (за В. І. Борисовою, І. В. Жилінковою) – це передбачені законом вимоги щодо осіб усиновлювачів та інших обставин, які є обов'язковими для того, щоб усиновлення могло бути здійснене.

Усиновлення (удочеріння) (згідно Закону України “Про охорону дитинства”) – це оформлена спеціальним юридичним актом (рішенням суду) передача на виховання в сім'ю неповнолітньої дитини на правах сина чи дочки.

Усиновлення (згідно Закону України “Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування”) – прийняття усиновлювачем у свою сім'ю дитини на правах дочки чи сина, що здійснене на підставі рішення суду. Усиновлення дитини провадиться в її інтересах для забезпечення стабільних та гармонійних умов її життя.

Усиновлення (згідно Сімейного кодексу України) – це прийняття усиновлювачем у свою сім'ю особи на правах дочки чи сина, що здійснене на

підставі рішення суду, крім випадку його здійснення в консульській установі або дипломатичному представництві України.

Усиновлення фіктивне (згідно *Сімейного кодексу України*) – це усиновлення, яке визнається недійсним за рішенням суду, якщо усиновлювач не бажав настання прав та обов'язків, які виникають у результаті усиновлення.

Установи і місця тимчасового влаштування дітей (згідно *Правил опіки та піклування*) – 1) сім'ї громадян, які погодились утримувати дитину до визначення її подальшої долі; 2) навчально-виховні заклади для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

Ф

Фактори експлуатації дитячої праці (Дитячий фонд ООН ЮНІСЕФ (англ. United Nations International Children's Emergency Fund) – повний робочий день у ранньому віці; дуже багато годин за роботою; робота призводить до неприпустимих фізичних навантажень, соціального й психологічного стресу; робота та життя на вулиці у незадовільних умовах; невідповідна оплата праці; дуже велика відповідальність; робота заважає освіті; принизлива робота, наприклад, рабська або кабальна праця, та сексуальна експлуатація; робота заважає всебічному соціальному й психологічному розвитку.

Фемінізм (за *К. Б. Левченко*) – це частковий випадок гендерної нечутливості, виникає тоді, коли дії або досвід відносять до родини, незважаючи на те, що вони різним чином впливають на різних членів сім'ї в середині неї.

Фікція юридична (за *З. В. Ромовською*) – це передбачена законом “неправда на благо”.

Форми влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування (згідно *Закону України “Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування”*) – усиновлення; встановлення опіки, піклування; передача до прийомної сім'ї, дитячих будинків сімейного типу, до закладів для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

Форми дитячої праці (згідно *Конвенції про заборону та негайні заходи щодо ліквідації найгірших форм дитячої праці*) – 1) усі форми рабства або практика, подібна до рабства, як, наприклад, продаж дітей та торгівля ними, боргова кабала та кріпосна залежність, а також примусова чи обов'язкова праця, включаючи примусове чи обов'язкове вербування дітей для використання їх у збройних конфліктах; 2) використання, вербування або пропонування дитини для заняття проституцією, виробництва порнографічної продукції чи для порнографічних вистав; 3) використання, вербування або пропонування дитини

для незаконної діяльності, зокрема для виробництва та продажу наркотиків, як це визначено у відповідних міжнародних договорах; 4) робота, яка за своїм характером чи умовами, у яких вона виконується, може завдати шкоди здоров'ю, безпеці чи моральності дітей.

Форми дитячої праці найгірші (згідно Закону України “Про охорону дитинства”) – це рабство або практика, подібна до рабства, зокрема, продаж дітей та торгівля ними, боргова залежність, а також примусова чи обов’язкова праця, включаючи примусове чи обов’язкове вербування дітей для використання їх у збройних конфліктах; використання, вербування або пропонування дитини для зайняття проституцією, виробництва порнографічної продукції чи порнографічних вистав; використання, вербування або пропонування дитини для незаконної діяльності; робота, яка за своїм характером чи умовами, в яких вона виконується, може завдати шкоди фізичному або психічному здоров’ю дитини.

Форма здійснення права особи на сім’ю (за К. С. Красник) – це сукупність елементів, встановлених нормами права, які визначають спосіб та порядок створення сім’ї, виражають особливості тих правовідносин, які виникають в процесі організації сімейного життя, що не суперечить моральним засадам суспільства.

Форми права (за Н. Ф. Чубохою) – це документальне вираження внутрішнього змісту правових норм, завдяки якому останні стають правом позитивним.

Форми права (за О. Ф. Скакун) – це вихідні від держави або визнані нею зовнішні офіційно-документальні способи вираження змісту права, його норм і принципів, надання їм юридичного значення.

Форми фіксування сепарації і визначення правового режиму спільного майна подружжя (за О. М. Нікітюк) – усна (фактична) сепарація, нотаріально посвідчена угода (договір про встановлення режиму окремого проживання) та встановлена за рішенням суду.

Функції права (за П. М. Рабіновичем) – це основні напрями впливу права на людину і суспільство (суспільні відносини).

Функції органів опіки та піклування (згідно Правил опіки та піклування) – 1) вирішують питання про встановлення і припинення опіки та піклування; 2) ведуть облік щодо осіб, які потребують опіки (піклування); 3) здійснюють нагляд за діяльністю опікунів і піклувальників; 4) забезпечують тимчасове влаштування неповнолітніх та непрацездатних осіб, які потребують опіки (піклування); 5) розглядають звернення дітей щодо неналежного виконання батьками (одним з них) обов’язків з виховання або щодо зловживання батьків своїми правами; 6) вирішують згідно з чинним законодавством питання щодо

грошових виплат дітям, які перебувають під опікою (піклуванням); 7) розглядають спори, пов'язані з вихованням неповнолітніх дітей; 8) розглядають скарги на дії опікунів (піклувальників); 9) вирішують питання щодо забезпечення житлом дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, які закінчили навчально-виховні заклади і не мають житла; 10) вживають заходи щодо захисту особистих та майнових прав неповнолітніх дітей і осіб, які перебувають під опікою (піклуванням); 11) беруть участь у розгляді судами спорів, пов'язаних із захистом прав неповнолітніх дітей та осіб, які перебувають під опікою (піклуванням); 12) устанавлюють опіку над майном у передбачених законом випадках; 13) оформлюють належні документи щодо особи підопічного та щодо майна, над яким устанавлюється опіка; 14) охороняють та зберігають житло і майно підопічних і визнаних безвісно відсутніми; 15) провадять іншу діяльність щодо забезпечення прав та інтересів неповнолітніх дітей та повнолітніх осіб, які потребують опіки і піклування.

Функції сімейного права (за *I. В. Анопій*) – це основні напрями впливу норм сімейного права на поведінку суб'єктів сімейних відносин.

Х

Хто має право на допомогу при усиновленні дитини (згідно *Закону України “Про державну допомогу сім'ям з дітьми”*) – особа, яка є громадянином України, постійно проживає на її території та усиновила дитину з числа дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, або дитину, батьки якої надали згоду на її усиновлення, крім випадку усиновлення одним із подружжя дитини іншого подружжя (якщо усиновлювачами є подружжя – один з них на їх розсуд).

Хто не може бути прийомними батьками (згідно *постанови Кабінету Міністрів України “Про затвердження Положення про прийомну сім'ю”*) – особи, з якими на спільній житловій площі проживають члени сім'ї (у тому числі малолітні та неповнолітні діти), які мають глибокі органічні ураження нервової системи, хворі на СНІД (крім сімей, які беруть на виховання дітей, уражених ВІЛ-інфекцією), алкогольну, наркотичну залежність, відкриту форму туберкульозу, психотичні розлади, в яких офіційно зареєстровано асоціальні прояви, нахили до насильства; особи, які не мають постійного місця проживання та постійного заробітку (доходу); інші особи, інтереси яких суперечать інтересам дитини, у тому числі особи, які вчинили домашнє насильство у будь-якій формі.

Хто не є учасниками сімейних правовідносин (згідно *Сімейного кодексу України*) – двоюрідні брати та сестри, тітка, дядько, племінники, племінниці та ін.

Ц

Центри медико-соціальної реабілітації дітей (згідно Закону України “Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей”) – створюються в державній системі охорони здоров’я за визначенням спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади у справах сім’ї, дітей та молоді і центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони здоров’я, для дітей, які вживають алкоголь, наркотики, а також для дітей, які за станом здоров’я не можуть бути направлені до шкіл соціальної реабілітації та професійних училищ соціальної реабілітації.

Центр молодіжний (згідно Закону України “Про основні засади молодіжної політики”) – установа, підприємство, організація, що здійснює молодіжну роботу.

Центр реінтеграції бездомних осіб (згідно Закону України “Про основи соціального захисту бездомних громадян і безпритульних дітей”) – заклад соціального захисту, діяльність якого спрямована на поступове повернення бездомної особи до самостійного повноцінного життя шляхом надання їй комплексу соціальних послуг з урахуванням індивідуальних потреб.

Центр соціально-психологічної реабілітації дітей (згідно Закону України “Про основи соціального захисту бездомних громадян і безпритульних дітей”) – заклад соціального захисту, що створюється для тривалого (стаціонарного) або денного перебування дітей віком від 3 до 18 років, які опинилися у складних життєвих обставинах, надання їм комплексної соціальної, психологічної, педагогічної, медичної, правової та інших видів допомоги.

Центри соціально-психологічної реабілітації дітей (згідно Закону України “Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей”) – утворюються, реорганізуються та ліквідуються Радою міністрів Автономної Республіки Крим, обласними, Київською та Севастопольською міськими, районними, районними у містах Києві та Севастополі державними адміністраціями, виконавчими органами міських і районних у містах рад і підпорядковуються відповідній службі у справах дітей для тривалого (стаціонарного) або денного перебування дітей віком від 3 до 18 років, які опинились у складних життєвих обставинах, надання їм комплексної соціальної, психологічної, педагогічної, медичної, правової та інших видів допомоги.

Центр соціально-реабілітаційний (дитяче містечко) (згідно Закону України “Про основи соціального захисту бездомних громадян і безпритульних дітей”) – заклад соціального захисту для проживання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, дітей, які опинились у складних життєвих обставинах, безпритульних дітей віком від 3 до 18 років, надання їм

комплексної соціальної, психологічної, педагогічної, медичної, правової та інших видів допомоги і подальшого влаштування дітей.

Центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді (згідно Закону України *“Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні”*) – це спеціальні заклади, що надають соціальні послуги сім'ям, дітям та молоді, які перебувають у складних життєвих обставинах та потребують сторонньої допомоги.

Центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді (згідно Закону України *“Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування”*) – 1) проводять добір осіб, які виявили бажання стати наставниками, забезпечують проходження такими особами курсу підготовки з проблем соціальної адаптації дітей та їх підготовки до самостійного життя; 2) під час здійснення діяльності з організації наставництва на основі відповідних договорів про співпрацю залучають громадські та благодійні організації, видом статутної діяльності яких є захист прав дітей; 3) забезпечують відповідно до закону захист персональних даних та інформації стосовно дітей, які проживають у закладах для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, інших закладах для дітей, та наставників, що стали їм відомі під час провадження діяльності з організації наставництва.

Центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері державної реєстрації актів цивільного стану (згідно Закону України *“Про державну реєстрацію актів цивільного стану”*) – 1) координує та контролює діяльність відділів державної реєстрації актів цивільного стану; 2) забезпечує створення, ведення та функціонування Державного реєстру актів цивільного стану громадян; 3) надає практичну і методичну допомогу консульським установам та дипломатичним представництвам України за кордоном щодо державної реєстрації актів цивільного стану; 4) здійснює інші повноваження, передбачені цим Законом та іншими актами законодавства у сфері державної реєстрації актів цивільного стану.

Ч

Час реєстрації шлюбу (згідно Сімейного кодексу України) – 1) після спливу одного місяця від дня подання особами заяви про реєстрацію шлюбу; 2) протягом місяця – за наявності поважних причин керівник органу державної реєстрації актів цивільного стану дозволяє реєстрацію шлюбу; 3) у день подання відповідної заяви або у будь-який інший день за бажанням наречених протягом одного місяця – у разі вагітності нареченої, народження нею дитини, а також якщо є безпосередня загроза для життя нареченої або нареченого; 4) протягом трьох місяців – якщо є відомості про наявність перешкод до

реєстрації шлюбу, керівник державного органу реєстрації актів цивільного стану може відкласти реєстрацію шлюбу.

Ш

Шкода моральна (немайнова) (згідно *Цивільного кодексу України*) – полягає у 1) фізичному болю та стражданнях, які фізична особа зазнала у зв'язку з каліцтвом та іншим ушкодженням здоров'я; 2) у душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку з протиправною поведінкою щодо неї самої, членів її сім'ї чи близьких родичів; 3) у душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку із знищенням чи пошкодженням її майна; 4) у приниженні честі та гідності фізичної особи, а також ділової репутації фізичної чи юридичної особи.

Шлюб (згідно *Сімейного кодексу України*) – це сімейний союз жінки та чоловіка, зареєстрований у органі державної реєстрації актів цивільного стану.

Шлюб абсолютно недійсний (згідно *Сімейного кодексу України*) – це сімейний союз жінки та чоловіка, який зареєстрований з особою, яка одночасно перебуває в іншому зареєстрованому шлюбі; зареєстрований між особами, які є родичами прямої лінії споріднення, а також між рідними братом і сестрою; зареєстрований з особою, яка визнана недієздатною.

Шлюб визнаний недійсним у суді (згідно *Сімейного кодексу України*) – це сімейний союз жінки та чоловіка, якщо він був зареєстрований без вільної згоди жінки або чоловіка (згода особи не вважається вільною, зокрема, тоді, коли в момент реєстрації шлюбу вона страждала тяжким психічним розладом, перебувала у стані алкогольного, наркотичного, токсичного сп'яніння, в результаті чого не усвідомлювала сповна значення своїх дій і (або) не могла керувати ними, або якщо шлюб було зареєстровано в результаті фізичного чи психічного насильства) чи у разі його фіктивності (якщо його укладено жінкою та чоловіком або одним із них без наміру створення сім'ї та набуття прав та обов'язків подружжя).

Шлюб внутрішній (за *В. С. Гопанчук*) – шлюб, укладений між особами, які є родичами.

Шлюб добровільний (згідно *Сімейного кодексу України*) – це шлюб, що ґрунтується на вільній згоді жінки і чоловіка.

Шлюб зовнішній (за *В. С. Гопанчук*) – це шлюб, укладений між особами, які не є родичами.

Шлюб неукладений (за *С. І. Шимон*) – це сімейний союз чоловіка та жінки, який зареєстровано у відсутності нареченої і (або) нареченого.

Шлюб полігамний (за *О. Ю. Биковою*) – це шлюб одного чоловіка з декількома жінками (полігінія, або багатоженство) або шлюб однієї жінки з декількома чоловіками (поліандрія, або багатомужжя).

Шлюб правозгідний (згідно *Сімейного кодексу України*) – це сімейний союз чоловіка та жінки, при укладення якого дотримано усіх його умов.

Шлюб з розрахунку (*В. С. Гопанчук*) – це шлюб, який особа (чи особи) укладають хоча і з певних корисливих мотивів, але, безперечно, з метою створення сім'ї.

Шлюб санований (*В. С. Гопанчук*) – це шлюб, який було укладено між усиновителем і усиновленою дитиною, між двоюрідним братом та сестрою, між тіткою, дядьком та племінником або племінницею, з особою, яка не досягла шлюбного віку, в разі: вагітності дружини або народження дитини.

Шлюб фактичний (за *Е. М. Багач, Ю. В. Білоусовим*) – це відносини між партнерами по спільному проживанню (співжиття), не оформлені в установленому законом порядку як шлюб.

Шлюб фіктивний (згідно *Сімейного кодексу України*) – це сімейний союз чоловіка та жінки, який укладено без наміру створення сім'ї та набуття прав і обов'язків подружжя.

Шлюб церковний (за *О. Ю. Биковою*) – це християнське таїнство, благословення нареченого і нареченої, які виявили бажання жити спільно як чоловік і дружина.

Шлюб у цивільно-правовому контексті (за *О. М. Нікітюк*) – договір між жінкою та чоловіком щодо їх статусу в майбутньому як співвласників майна, набутого у шлюбі.

Шлюб цивільний (за *О. Ю. Биковою*) – це шлюб, зареєстрований у встановленому законом порядку в ОДРАЦС.

Шлюб, який може бути визнаний недійсним за рішенням суду (згідно *Сімейного кодексу України*) – 1) якщо він був зареєстрований між усиновлювачем та усиновленою ним дитиною з порушенням вимог, встановлених сімейним кодексом; 2) якщо він був зареєстрований між двоюрідними братом та сестрою; між тіткою, дядьком та племінником, племінницею; 3) якщо він був зареєстрований з особою, яка приховала свою тяжку хворобу або хворобу, небезпечну для другого з подружжя і (або) їхніх нащадків; 4) якщо він був зареєстрований з особою, яка не досягла шлюбного віку і якій не було надано права на шлюб.

Шлюб, який не існує (В. С. Гопанчук) – це шлюб, якого юридично немає і який не потребує визнання його недійсним в судовому порядку.

Шляхи поліпшення охорони здоров'я членів сім'ї (згідно Концепції державної сімейної політики) – 1) забезпечення доступності медичної допомоги на основі поєднання безоплатної допомоги і платного медичного обслуговування; 2) забезпечення безоплатного медичного обслуговування вагітних жінок, породіль та дітей у державних і комунальних закладах охорони здоров'я; 3) впровадження сімейної та страхової медицини; поновлення практики загальної щорічної диспансеризації з метою поліпшення здоров'я населення, запобігання захворюванням та визначення рівня здоров'я населення; 4) створення максимально сприятливих умов для оздоровлення всіх членів сім'ї; 5) вдосконалення медико-генетичної служби; 6) впровадження перинатальних та постнатальних технологій для ранньої діагностики природженої і спадкової патології та системи обов'язкового скринінгового обстеження вагітних жінок та новонароджених; 7) заохочення сімей, особливо молодих, мати дітей; 8) підтримки і створення засад для безоплатного лікування і штучного запліднення жінок у подружжях, які бажають народити дитину; вдосконалення медичної допомоги і соціальної реабілітації дітей-інвалідів та дітей з обмеженими фізичними і розумовими можливостями, налагодження випуску для них спеціального та спортивного обладнання, сприяння в опануванні ними посильних професій; 9) забезпечення розвитку системи медико-соціальної допомоги по догляду за дітьми-інвалідами, особами похилого віку, хворими членами сім'ї та за тими, хто потребує сторонньої допомоги і реабілітації; 10) створення економічних умов для розвитку вітчизняного виробництва продуктів лікувально-профілактичного та дитячого харчування; 11) формування у населення пріоритету здорового способу життя, забезпечення збереження довкілля як гарантії здорового розвитку сім'ї; 12) розроблення і доведення до населення санітарно-гігієнічних вимог до ведення домашнього, фермерського господарства, роботи на присадибних ділянках тощо.

Шляхи розвитку системи соціально-консультаційної допомоги сім'ям (згідно Концепції державної сімейної політики) – 1) розширення мережі регіональних центрів сім'ї з метою надання всебічної консультативної допомоги та вжиття конкретних заходів щодо забезпечення функціонування сім'ї на всіх етапах її життєдіяльності; 2) створення системи закладів соціального обслуговування сім'ї з метою надання послуг з догляду за дітьми, особами похилого віку та хворими членами сім'ї вдома; 3) створення на громадських засадах інформаційно-консультативних центрів для подання сім'ям правової та інформаційної допомоги; 4) створення закладів (кризових центрів) для тимчасового проживання вагітних жінок, матерів з дітьми, одиноких неповнолітніх матерів, а також подання їм правової та медико-психологічної допомоги; 5) запровадження загальнообов'язкового консультування молодих пар, які готуються до укладення шлюбу, і

ознайомлення подружжя з основами планування сім'ї; 6) збільшення кількості постійно діючих теле- та радіопередач з питань сімейного життя, виховання дітей та налагодження випуску друкованих засобів масової інформації та видань з цієї тематики.

Шляхи сприяння життєдіяльності сім'ї та її стабільному розвитку (згідно Концепції державної сімейної політики) – 1) розв'язання проблеми зайнятості працездатного населення, в першу чергу молоді, скорочення рівня безробіття, у тому числі прихованого, посилення соціального захисту працівників у сфері зайнятості і на ринку праці; 2) сприяння забезпеченню життєвого рівня членів сім'ї не нижче, ніж прожитковий мінімум, установлений законом; подальший розвиток і вдосконалення системи соціальної підтримки сімей з дітьми; 3) забезпечення умов для фактичного встановлення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків з сімейними обов'язками на ринку праці; 4) правового захисту інтересів працівників із сімей, які найбільш потребують соціального захисту (інваліди, одинокі матері (батьки), які виховують неповнолітніх дітей, батьки з малозабезпечених і багатодітних сімей), створення для них робочих місць, надання пільг підприємствам, установам, організаціям, які використовують їх працю, забезпечення їх професійної підготовки і перепідготовки; 5) забезпечення належного співвідношення зайнятості у суспільному виробництві та виконанні сімейних обов'язків; 6) удосконалення системи правової та економічної підтримки підприємницької ініціативи сімей, індивідуальної трудової діяльності, фермерства; 7) поліпшення системи побутового та торговельного обслуговування найменш захищених сімей, насамперед тих, які мають неповнолітніх дітей; 8) забезпечення державного контролю за якістю товарів; розширення обсягу виробництва товарів і засобів, які полегшують ведення домашнього господарства; 9) забезпечення державних гарантій загальноосвітньої і професійної підготовки молоді з наступним працевлаштуванням дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування; 10) вжиття заходів до зміцнення та розширення фонду житла; 11) вдосконалення системи пільг щодо забезпечення житлом багатодітних сімей, сімей з інвалідами; надання сім'ям, особливо молодим, довгострокових кредитів, банківських позичок на пільгових умовах для будівництва, придбання житла та облаштування домашнього господарства; 12) розширення натуральних видатків, пільг і додаткових цільових виплат сім'ям з дітьми місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування шляхом поєднання різних форм соціальної підтримки сімей з дітьми залежно від їх складу та соціально-економічного і демографічного розвитку регіону; 13) проведення експертизи законів, інших нормативно-правових актів стосовно прав та інтересів сім'ї на відповідність їх нормам міжнародних документів; підвищення гарантій матеріального забезпечення дітей шляхом посилення державного контролю за своєчасною і повною виплатою аліментів, підписання договорів з країнами СНД, які передбачали б виконання громадянами цих держав та Україною обов'язків щодо утримання дітей.

Шляхи сприяння сім'ям у вихованні дітей та їх всебічному розвитку (згідно Концепції державної сімейної політики) – 1) забезпечення охорони прав і свобод дитини в усіх сферах її життєдіяльності; 2) формування у дітей високогуманних уявлень про сім'ю та її історію, традиції, соціальну спрямованість у конкретних історичних умовах розвитку країни; 3) збереження та вдосконалення мережі дитячих дошкільних та позашкільних закладів усіх форм власності, груп продовженого дня; запровадження в навчальних закладах курсу лекцій “Сім'я і суспільство”; 4) вдосконалення освітнього курсу з шлюбно-сімейних відносин, проблем формування здорового способу життя для учнів та студентів; проведення тренінгів для викладачів цих курсів; 5) створення та підтримки дитячих будинків сімейного типу та прийомних сімей для виховання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування; 6) сприяння розвитку різних форм благодійницької та спонсорської діяльності для поліпшення становища дітей, інвалідів, сімей, які перебувають в особливо скрутному становищі; 7) розповсюдження спеціальної літератури для сім'ї серед молоді та молодих батьків, комплектування цією літературою публічних бібліотек; формування і зміцнення служби у справах неповнолітніх та притулків для дітей, які загубилися, покинуті батьками або піклувальниками, жебракують, залишили сім'ю чи навчальний заклад, не мають постійного місця проживання і джерел існування; 8) удосконалення взаємодії органів у справах сім'ї та молоді, внутрішніх справ, освіти, охорони здоров'я у запобіганні бездоглядності, правопорушенням та злочинності серед неповнолітніх; 9) заборона всіх видів пропаганди культу насильства, жорстокості та порнографії, особливо у засобах масової інформації.

Шляхи створення умов для дозвілля, культурного відпочинку і оздоровлення всієї сім'ї (згідно Концепції державної сімейної політики) – 1) формування індустрії всебічної просвіти населення на основі використання найвищих досягнень людства та історико-культурних надбань Українського народу із залученням до цього засобів масової інформації; 2) розроблення і впровадження інфраструктури сімейного дозвілля і активного відпочинку з урахуванням потреб та інтересів різних вікових груп; 3) забезпечення доступності (за цінами та розташуванням) закладів культури, відпочинку та оздоровлення для дітей і сімей з дітьми; впровадження ефективних форм і методів активного сімейного дозвілля шляхом фізичного виховання і спорту насамперед за місцем проживання населення; 4) подальший розвиток мережі дитячо-юнацьких спортивних шкіл.

Ю

Юридичні факти правозмінюючі (за В. І. Борисовою, І. В. Жилінковою) – це такі юридичні факти, які змінюють сімейні правовідносини, які вже існували (аліментні правовідносини батька/матері та дитини можуть бути змінені за договором на правовідносини щодо передачі майна дитині у власність).

Юридичні факти правоприпиняючі (за В. І. Борисовою, І. В. Жилінковою) – це такі юридичні факти, які настають тоді, коли сімейні правовідносини припиняються внаслідок настання певних юридичних фактів (подружжя має право відмовитися від шлюбного договору, що спричинює припинення їх майнового правовідношення).

Юридичний факт простий (за В. І. Борисовою, І. В. Жилінковою) – складається з однієї життєвої обставини, наявності якої достатньо для виникнення, зміни або припинення сімейних правовідносин.

Юридичний факт складний (за В. І. Борисовою, І. В. Жилінковою) – передбачає наявність такої юридичної дії або події, яка має низку ознак.

Юридичні факти в сімейному праві за складом (за В. І. Борисовою, І. В. Жилінковою) – 1) прості – складається з однієї життєвої обставини, наявності якої достатньо для виникнення, зміни або припинення сімейних правовідносин (подружжя уклало договір, відповідно до якого чоловік зобов'язується надавати дружині певне утримання протягом одного року; реєстрація шлюбу; смерть; народження); 2) складні – передбачає наявність такої юридичної дії або події, яка має низку ознак.

Юридичні факти в сімейному праві за тривалістю (за В. І. Борисовою, І. В. Жилінковою) – 1) одноразові (реєстрацію шлюбу, народження дитини, рішення суду про встановлення батьківства); 2) тривалі – це юридичні факти, які розгортаються у часі й існують протягом певного періоду (спорідненість, свояцтво, вагітність, непрацездатність, нужденність).

Юридичні факти в сімейному праві за юридичними наслідками (за В. І. Борисовою, І. В. Жилінковою) – 1) правоутворюючі – юридичні факти, які спричиняють виникнення сімейних правовідносин (народження дитини); 2) правозмінюючі – юридичні факти, які змінюють сімейні правовідносини, що вже існували (аліментні правовідносини батька/матері та дитини можуть бути змінені за договором на правовідносини щодо передачі майна дитині у власність); 3) правоприпиняючі (поновлення працездатності дитини тягне за собою припинення правовідносин щодо утримання дитини батьками).

Алфавітно-предметний покажчик

А

- Автономія волі – 4
- Акти цивільного стану – 4
- Акти цивільного стану, які підлягають державній реєстрації – 4
- Актовий запис цивільного стану – 4
- Алгоритм здійснення ДРТ методом сурогатного материнства – 4
- Аліменти – 4
- Аліментні зобов'язання батьків і дітей – 4
- Аліментні зобов'язання подружжя – 5
- Аналогія закону – 5
- Аналогія права – 5

Б

- Батьки – 5
- Батьки-вихователі – 5
- Батьками-вихователям можуть бути – 5
- Батьками-вихователями не є – 6
- Батьки прийомні – 6, 7
- Бездомність – 7
- Брати і сестри єдинокровні – 7
- Брати і сестри єдиноутробні – 7
- Брати і сестри зведені – 7
- Брати і сестри неповнорідні – 7
- Брати і сестри повнорідні – 7
- Будинок нічного перебування – 7

В

- Вдівець – 8
- Вдова – 8
- Вибір місця проживання чи перебування вільний – 8
- Вибір права – 8
- Види державної допомоги сім'ям з дітьми – 8
- Види заробітку і додаткової винагороди з якої не проводиться утримання аліментів – 8, 9

- Види заробітку і додаткової винагороди з якої проводиться утримання аліментів – 9, 10
 - Види заходів сімейно-правової відповідальності – 10
 - Види обов'язків по утриманню інших членів сім'ї та родичів – 10
 - Види особистих немайнових прав та обов'язків інших членів сім'ї та родичів – 10
 - Види особистих немайнових прав подружжя – 10
 - Види піклування – 11
 - Види прав та свобод дитини – 11
 - Види сімейних правовідносин залежно від характеру – 11
 - Види соціальних відпусток – 11
 - Види суб'єктів сімейних правовідносин – 11
 - Види юридичних фактів у сімейному праві за наслідками – 11
 - Визнання батьківства за рішенням суду – 11
 - Визнання шлюбу недійсним – 11
 - Виконавчі органи сільських, селищних, міських рад – 12
 - Виплата допомоги на дітей одиноким матерям (батькам) призупиняється – 12
 - Виплата допомоги на дітей одиноким матерям (батькам) припиняється – 12
 - Виплата допомоги при народженні дитини припиняється – 12
 - Випускники закладів для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування – 12
 - Вихованці дитячого будинку сімейного типу – 12
 - Відділи державної реєстрації актів цивільного стану – 12, 13
 - Відмінні ознаки немайнового характеру розлучення та тимчасового розірвання шлюбу – 13
 - Відносини приватноправові – 13
 - Відносини шлюбні – 13
 - Відповідальність за відмову від шлюбу – 13
 - Відповідальність за невиконання обов'язку щодо надання утримання – 13, 14
 - Відповідальність у сімейному праві – 14
 - Відсилання до права третьої держави – 14
 - Відсилання зворотне – 14
 - Віза – 14
 - Вік шлюбний – 14
 - Вітчизна – 14
 - Возз'єднання сім'ї – 14
 - Встановлення опіки та піклування – 14
 - Встановлення походження дитини – 15
 - Встановлення факту батьківства за рішенням суду – 15
 - Втрата статусу дитини-сироти – 15
- Г**
- Гарантії – 15
 - Гарантії юридичні (спеціальні) – 15
 - Готель соціальний – 15

Громадське об'єднання дитяче – 15
Громадське об'єднання молодіжне – 16
Громадська організація дитяча – 16
Групи ризику щодо втрати житла або права на його використання – 16

Д

Давність позовна – 16
Депозитарій – 16
Державний реєстр актів цивільного стану громадян – 16
Державні соціальні стандарти для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, а також осіб із їх числа – 16, 17
Державні соціальні стандарти і нормативи – 17
Державне утримання дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, та осіб із їх числа – 17
Державна цільова підтримка для здобуття професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти – 17, 18
Джерелами права – 18
Джерела права у формальному (юридичному) розумінні – 18
Джерела сімейного права – 18
Джерела сімейного права за критерієм структурованості – 18
Дипломатичні представництва і консульські установи України – 18
Дискримінація – 18, 19
Дискримінація за ознакою статі – 19
Дитина – 19
Дитина-біженець – 19
Дитина з інвалідністю – 19, 20
Дитина-кривдник – 20
Дитина малолітня – 20
Дитина неповнолітня – 20
Дитина, розлучена із сім'єю – 20
Дитинство – 20
Дитина, яка залишилася без батьківського піклування, у тому числі дитина, розлучена із сім'єю – 20, 21
Дитина, яка перебуває у складних життєвих обставинах – 21
Дитина, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів – 21
Дитина, яка постраждала від домашнього насильства – 21
Дитина, яка постраждала від насильства за ознакою статі – 21
Дитячий будинок сімейного типу – 21, 22
Диференційований підхід до надання державою гарантій соціального захисту сім'ї – 22
Діти безпритульні – 22
Діти-вихованці – 22
Діти прийомні – 22
Діти, позбавлені батьківського піклування – 23, 24
Діти-сироти – 24

- Діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, які не можуть бути влаштовані в сім'ю – 24
- Діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, які в першу чергу можуть бути влаштовані до дитячого будинку сімейного типу – 24
- Діти, які можуть бути влаштовані до сім'ї патронатного вихователя – 25
- Діти, які потребують додаткового захисту – 25
- Діти, які потребують тимчасового захисту – 25
- Дієдатність – 25, 26
- Дії неправомірні – 26
- Дії правомірні – 26
- Дії юридичні – 26
- Договір міжнародний – 26
- Договір нормативний – 26
- Договір про влаштування дітей на виховання та спільне проживання у прийомній сім'ї – 26
- Договір про встановлення режиму окремого проживання подружжя – 26
- Договір про організацію діяльності дитячого будинку сімейного типу – 26
- Договір про патронат – 27
- Договір шлюбний – 27
- Дозволи – 27
- Дозволи непрямі (опосередковані) – 27
- Дозволи прямі – 27
- Документи для влаштування дитини-сироти та дитини, позбавленої батьківського піклування, які має зібрати служба у справах дітей за місцем походження дитини – 27
- Документи для відчуження майна дитини, які подають батьки, опікуни або піклувальники в службу у справах дітей – 27, 28
- Документи, за наявності яких органи опіки і піклування призначають опікуна – 28
- Документи, за наявності яких органи опіки і піклування призначають піклувальника – 28
- Документи, які зобов'язані органи опіки і піклування видати на кожну дитину, яка передається у прийомну сім'ю – 28, 29
- Документи, які орган опіки та піклування зобов'язаний надати батькам-вихователям – 29
- Документи, які подають кандидати у прийомні батьки для утворення прийомної сім'ї – 29, 30
- Домагання сексуальні – 30
- Допоміжні репродуктивні технології – 30
- Допомога на дітей, над якими встановлено опіку чи піклування – 30

Е

- Ейджизм – 30
- Екзогамія – 30

Експертиза гендерно-правова – 31
 Елемент іноземний – 31
 Елементи права дитини на індивідуалізацію – 31

Ж

Житло соціальне – 31
 Жорстоке поводження з дитиною – 31

З

Забезпечення найкращих інтересів дитини – 31
 Забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, запобігання та протидії насильству за ознакою статі органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування – 32
 Заборгованість по аліментах – 32
 Заборони – 32
 Завдання загальноосвітніх шкіл і професійних училищ соціальної реабілітації – 32
 Завдання молодіжної роботи – 33
 Завдання притулків для дітей – 33
 Завдання Сімейного кодексу України – 33
 Завдання соціального супроводу – 33
 Завдання у сфері запобігання домашньому насильству – 33, 34
 Завдання центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері усиновлення та захисту прав дітей, органу виконавчої влади Автономної Республіки Крим у сфері сім'ї та дітей, служб у справах дітей – 34
 Завдання центрів медико-соціальної реабілітації – 35
 Загальна частина сімейного права – 35
 Загальноосвітні школи та професійні училища соціальної реабілітації – 35
 Заклади соціального захисту для бездомних осіб – 35
 Заклади соціального захисту для безпритульних дітей – 35
 Заклади для бездомних осіб і безпритульних дітей – 35
 Заклади для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування – 35
 Заклади, які належать до загальних служб підтримки постраждалих осіб від домашнього насильства – 35, 36
 Заклади, які належать до спеціальних служб підтримки постраждалих осіб від домашнього насильства – 36
 Закон – 36
 Закони загальні – 36
 Закони спеціальні – 36
 Законодавство сімейне – 36
 Заохочення – 36
 Запобігання бездомності і безпритульності – 36
 Запобігання домашньому насильству – 36
 Запобігання насильству за ознакою статі – 36, 37
 Заручини – 37

Засади державної політики щодо соціального захисту дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, а також осіб із їх числа – 37, 38
 Засади, на яких ґрунтується діяльність, спрямована на запобігання та протидію домашньому насильству – 38
 Захист – 38
 Захист дітей соціальний – 38, 39
 Захист сімейних прав – 39
 Заходи відповідальності у сімейному праві за видами правовідносин, у яких вони застосовуються – 39
 Заходи і гарантії забезпечення виконання рішення суду про реалізацію права дитини на контакт – 39
 Заходи із запобігання насильству за ознакою статі – 39, 40
 Заходи охорони дитинства в Україні – 40
 Заходи сімейно-правової відповідальності – 40
 Заходи сімейно-правової відповідальності за невиконання обов'язків щодо надання дитині належного утримання до осіб, яким передана на виховання дитина-сирота або дитина, позбавлена батьківського піклування – 40
 Заява про реєстрацію шлюбу – 40
 Збір судовий – 40
 Зведені брати і сестри – 41
 Звичаї – 41
 Звичай юридичний – 41
 Згода на шлюб – 41
 Здійснення права власності подружжя – 41
 Здійснення сімейних прав – 41
 Зловживання сімейним правом – 41
 Зміст права дитини на здоров'я – 41
 Зміст сімейних правовідносин – 41
 Значення державної реєстрації шлюбу – 41
 Значення принципів сімейного права – 41, 42
 Зобов'язання – 42

I

In vitro – 42
 Іноземець – 42
 Іноземці та особи без громадянства, які перебувають на території України на законних підставах – 42
 Іноземці та особи без громадянства, які постійно проживають в Україні – 42
 Іноземці та особи без громадянства, які тимчасово перебувають на території України – 42, 43
 Іноземці та особи без громадянства, які тимчасово проживають в Україні –
 Іноземці, які мають переважне право на усиновлення дитини – громадянина України – 43
 Інтереси дитини – 43
 Інтерес в сімейному праві – 43

Інститут права – 43
Інститут сімейний – 43
Інформаційний банк даних про дітей, які підлягають усиновленню – 43
Інфраструктура молодіжна – 43

К

Кандидат у патронатні вихователі – 43, 44
Кандидатом у патронатні вихователі не є – 44
Категорії дітей, які не підлягають доставленню до приймальників-розподільників – 44, 45
Категорії дітей, які не приймаються до центрів соціально-психологічної реабілітації дітей – 45
Категорії дітей, які поміщаються у приймальники-розподільники – 45
Категорії дітей, які тимчасово переміщені (евакуйовані) на території України, де не ведуться бойові дії, або за межі України для обліку ведення під час дії на території України надзвичайного або воєнного стану – 45, 46
Класифікація опіки – 46
Класифікація особистих немайнових прав дитини – 46
Класифікація правових звичаїв як джерел сімейного права – 46
Класифікація принципів сімейного права за критерієм їх нормативно-правової визначеності – 46, 47
Класифікація розлучення – 47
Класифікація сімейних правовідносин за видами залежно від суб'єктного складу правовідносин та їх змісту (взаємних прав і обов'язків учасників) – 47
Класифікація способів захисту права спільної власності подружжя – 48
Класифікація юридичних фактів у сімейному праві України – 48
Кодекс – 48
Конкубінат – 48
Конституція – 48
Контакт з дитиною –
Кривдник –
Критерії класифікації джерел сімейного права –
Критерії класифікації судової практики –
Культура вулична – 49

Л

Лінія споріднення бокова – 49
Людина бездомна – 50

М

Майно, що є особистою приватною власністю дружини, чоловіка – 50
Майно подружжя спільне – 50
Майно подружжя спільне сумісне – 50
Майнові правовідносини батьків і дітей – 50
Майнові права та обов'язки подружжя – 50

Материнство – 51
 Мати одинока – 51
 Мачуха – 51
 Мета державної реєстрація актів цивільного стану – 51
 Мета державної сімейної політики – 51
 Мета опіки (піклування) – 51
 Мета створення і ведення банку даних про дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування – 51
 Мета створення дитячого будинку сімейного типу – 51
 Мета утворення прийомної сім'ї – 51, 52
 Метод сімейного права – 52
 Метод сімейного права диспозитивний – 52
 Метод сімейного права імперативний – 52
 Міжнародний договір України – 52
 Міжнародні договори України, які підлягають ратифікації – 52, 53
 Місце перебування – 53
 Місце походження дитини-сироти і дитини, позбавленої батьківського піклування – 53
 Місце проживання – 53
 Місце проживання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування – 53, 54
 Місце реєстрації шлюбу – 54
 Моделі регулювання співвідношення розірвання шлюбу та режиму окремого проживання подружжя – 54
 Можливість – 54
 Молодіжне об'єднання неформальне – 54
 Молодь – 54
 Молодь обдарована – 54
 Момент недійсності нікчемного шлюбу – 54, 55
 Момент недійсності оспорюваного шлюбу – 55
 Момент припинення шлюбу у разі його розірвання – 55
 Мораль – 55

Н

Надання права на шлюб – 55
 Напрями державної політики щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків – 55
 Напрями державної сімейної політики – 56
 Напрями реалізації державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству – 56
 Насильство домашнє – 56
 Насильство економічне – 56, 57
 Насильство за ознакою статі – 57
 Насильство психологічне – 57
 Насильство сексуальне – 57

Насильство сімейне – 57
 Насильство фізичне – 57
 Наслідки встановлення режиму окремого проживання чоловіка й жінки – 57, 58
 Наслідки припинення шлюбу за життя подружжя – 58
 Наставник – 58
 Наставництво – 58
 Наставництво в інтересах дитини, яка проживає у закладі для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, іншому закладі для дітей – 58
 Національна рада з питань молоді – 58
 Небажання проживати спільно – 59
 Не вважаються дискримінацією за ознакою статі – 59
 Недійсність усиновлення – 59
 Недійсність шлюбу – 59
 Неможливість проживати спільно – 59
 Неповнолітня повністю дієздатна фізична особа – 59
 Норма колізійна – 59
 Норма права – 60
 Норма сімейна – 60
 Норми сімейного права – 60
 Норми соціальні – 60
 Нормотворчість – 60
 Нормативно-правовий акт – 60
 Нормативно-правовий акт підзаконний – 60

О

Об'єкт права дитини на індивідуалізацію – 60
 Об'єкт права дитини на освіту – 60
 Об'єкти права спільної сумісної власності подружжя – 60
 Об'єкти сімейних правовідносин – 61
 Облік профілактичний – 61
 Обман – 61
 Обмеження свободи пересування – 61
 Обмежувальний припис стосовно кривдника – 61
 Обов'язки батьків-вихователів – 61, 62
 Обов'язки опікуна, піклувальника – 62
 Обов'язки патронатного вихователя – 62
 Обов'язки посадових осіб притулків для дітей – 62
 Обов'язок щодо надання утримання – 62, 63
 Обставини, що мають істотне значення та враховуються судом постановляючи рішення про усиновлення дитини – 63
 Обставини, які враховуються судом при визначенні розміру аліментів – 63
 Обставин, які не вважаються примусовою чи обов'язковою працею – 63
 Обсяг обстеження жінки, щодо яких проводяться лікувальні програми ДРТ обов'язкове – 64

- Обсяг обстеження жінки, щодо яких проводяться лікувальні програми ДРТ за показаннями (додаткове) – 64
- Обсяг обстеження чоловіка, щодо яких проводяться лікувальні програми ДРТ обов'язкове – 64
- Обсяг обстеження чоловіка, щодо яких проводяться лікувальні програми ДРТ за показаннями (додаткове) – 64, 65
- Обхід закону – 65
- Одноразова натуральна допомога «пакунок малюка» – 65
- Одношлюбність – 65
- Ознаки обов'язку щодо надання утримання – 65
- Ознаки повноваження – 65
- Ознаки принципів сімейного права – 66
- Ознаки сім'ї – 66
- Ознаки сімейних правовідносин – 66
- Ознаки сімейних правовідносин спеціальні – 66
- Ознаки суб'єктів сімейних правовідносин – 66
- Ознаки охоронюваного законом інтересу в сімейному праві – 66
- Омана – 66
- Онуки – 66
- Опіка (піклування) – 66
- Опіка над дітьми – 66, 67
- Опіка як міжгалузевий правовий інститут – 67
- Опіка як спосіб охорони майнових прав фізичних осіб – 67
- Опикун – 67
- Опикунські відносини внутрішні – 67
- Опикунські відносини зовнішні – 67
- Органи державної реєстрації актів цивільного стану – 67
- Органи опіки та піклування – 67, 68
- Органи і служби у справах дітей, спеціальні установи та заклади, які здійснюють їх соціальний захист і профілактику правопорушень – 68
- Органи та установи, на які покладаються функції із здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству – 68
- Органи, установи та організації, наділені повноваженнями у сфері забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків – 68, 69
- Органи, які приймають рішення щодо опіки і піклування – 69
- Органи, які приймають рішення про створення дитячого будинку сімейного типу – 69
- Органи, які приймають рішення про утворення прийомної сім'ї – 69
- Особа безвісно відсутня – 69
- Особа без громадянства – 70
- Особа бездомна – 70
- Особа безпритульна – 70
- Особа добросовісна у недійсному шлюбі – 70
- Особа недобросовісна у недійсному шлюбі – 70
- Особа непрацездатна – 70

Особа оголошена померлою – 70
 Особа, яка має притулок – 70
 Особа, яка може бути опікуном, піклувальником дитини – 70
 Особа, яка постраждала від домашнього насильства – 70
 Особи, над якими встановлюється опіка (піклування) – 70, 71
 Особи, на яких поширюється законодавства про запобігання та протидію домашньому насильству – 71
 Особи, які мають право на звернення до суду з позовом про визнання шлюбу недійсним – 71
 Особи, які мають право на звернення до суду з позовом про скасування усиновлення або визнання усиновлення недійсним – 71
 Особи, які мають переважне перед іншими право на усиновлення дитини – 71, 72
 Особи, які мають право звернутися з позовом до суду про позбавлення батьківських прав – 72
 Особи, які можуть бути батьками-вихователями – 72
 Особи, які можуть бути прийомними батьками – 72
 Особи, які можуть бути усиновлені – 73
 Особи, які можуть бути усиновлювачами – 73
 Особи, які не можуть бути прийомними батьками – 73
 Особи, які не можуть бути опікунами (піклувальниками) – 73
 Особи, які не можуть перебувати у шлюбі між собою – 74
 Особи, які не можуть бути усиновлювачами – 74
 Особи та установи, які негайно повинні повідомити про дітей, що залишилися без піклування батьків – 74
 Особи із числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування – 74
 Особи, які потребують матеріальної допомоги – 74
 Особисті немайнові обов'язки батьків і дітей – 74, 75
 Особисті немайнові права дитини – 75
 Особисті немайнові правовідносини подружжя – 75
 Особисті немайнові права чоловіка та дружини – 75
 Особлива частина сімейного права – 75
 Особливості судової практики як джерела права – 75
 Оспорювання батьківства – 75
 Оспорювання материнства – 75
 Охорона дитинства – 75
 Оцінка ризиків – 76

П

Падчерка – 76
 Паритет – 76
 Партнерство зареєстроване – 76
 Партнерство сім'ї та держави соціальне – 76
 Пасинок – 76
 Патерналізм – 76

- Патронат над дитиною – 76
- Патрулювання соціальне – 77
- Перебування у шлюбі – 77
- Передача дитини до дитячого будинку сімейного типу – 77
- Передача дитини до прийомної сім'ї – 77
- Перелік документів, необхідних для проведення сурогатного материнства, з боку подружжя, в інтересах якого здійснюється сурогатне материнство – 77
- Перелік документів, необхідних для проведення сурогатного материнства, з боку сурогатної матері – 77
- Перешкоди до укладення шлюбу – 77
- Питання, що виникають у сфері приватноправових відносин з іноземним елементом – 78
- Підгалузь права – 78
- Підліток – 78
- Підстави анулювання актового запису цивільного стану – 78
- Підстави анулювання актового запису про шлюб документальні – 78
- Підстава анулювання актового запису про шлюб процесуальна – 78
- Підстави виникнення сім'ї – 78
- Підстави відібрання дитини від батьків без позбавлення їх батьківських прав – 78
- Підстави відмови від державної реєстрації актів цивільного стану – 78
- Підстави встановлення режиму окремого проживання подружжя – 79
- Підстави втрати статусу дитини, позбавленої батьківського піклування, у разі поновлення піклування обох або одного з батьків – 79, 80
- Підстави негайного відібрання дитини від батьків без позбавлення їх батьківських прав – 80
- Підстави позбавлення батьківських прав – 80
- Підстави позбавлення усиновлювача батьківських прав – 80
- Підстави припинення договору про патронат – 80
- Підстави припинення договору про патронат на підставі розпорядження сільського, селищного, міського голови – 81
- Підстави припинення опіки, піклування – 81
- Підстави припинення опіки – 81
- Підстави припинення піклування – 81
- Підстави припинення правового режиму спільного майна подружжя – 81
- Підстави припинення режиму окремого проживання подружжя – 81
- Підстави припинення шлюбу – 82
- Підстави розірвання шлюбу органом державної реєстрації актів цивільного стану за заявою одного із подружжя – 82
- Підстава розірвання шлюбу суб'єктивна – 82
- Підстави скасування усиновлення – 82
- Підстави усиновлення дитини без згоди батьків – 82
- Піклувальник – 82
- Піклування над дітьми – 82
- Пільги багатодітним сім'ям – 82, 83

- Пільги дітям з багатодітних сімей – 83
- Платники судового збору – 83
- Побічна спорідненість – 83
- Поведінка протиправна – 83
- Повноваження – 83
- Повноваження органів опіки та піклування – 84
- Повноваження органів опіки та піклування у сфері запобігання та протидії домашньому насильству стосовно дитини та за участю дитини – 84
- Повноваження представника (помічника) – 85
- Повноваження служб у справах дітей у сфері запобігання та протидії домашньому насильству стосовно дітей – 85
- Повноваження уповноважених підрозділів органів Національної поліції України у сфері запобігання та протидії домашньому насильству – 85, 86
- Події юридичні – 86
- Подружжя – 86
- Позбавлення батьківських прав – 86
- Позовна давність, що застосовується при регулюванні сімейних відносин – 86
- Покарання – 86
- Показання до сурогатного материнства – 87
- Політика молодіжна – 87
- Поновлення батьківських прав – 87
- Порядок розірвання шлюбу – 87
- Порядок розлучення – 87
- Послуги, які надаються суб'єктами, які забезпечують реінтеграцію бездомних осіб – 87
- Постанови і розпорядження – 87
- Прабаба та прадід – 88
- Права батьків-вихователів – 88
- Права батьків щодо дітей до досягнення ними 14-ти років – 88
- Права бездомних громадяни і безпритульних дітей – 88
- Права дитини, над якою встановлено опіку або піклування – 88, 89
- Права дитини-сироти і дитини, позбавленої батьківського піклування, яка проживає у закладі охорони здоров'я, навчальному або іншому дитячому закладі, прийомній сім'ї – 89
- Права молодіжних та дитячих громадських об'єднань – 89
- Права наставника – 89
- Права та обов'язки опікуна, піклувальника щодо дитини – 90
- Права опікуна, піклувальника – 90
- Права центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері усиновлення та захисту прав дітей, орган виконавчої влади Автономної Республіки Крим у сфері сім'ї та дітей, служби у справах дітей – 90, 91
- Правнуки – 91
- Право – 91
- Право власності в об'єктивному значенні – 92
- Право власності в суб'єктивному розумінні – 92

Право дитини на життя – 92
Право дитини на індивідуалізацію – 92
Право дитини на надання медичної допомоги – 92
Право дитини на освіту – 92
Право дитини на реєстрацію народження – 92
Право дитини на сім'ю – 92
Право на батьківство – 92
Право на виховання – 93
Право на возз'єднання сім'ї – 93
Право на допомогу на дітей одиноким матерям – 93
Право на ім'я у шлюбі – 93
Право на материнство – 93
Право на особисту свободу – 93
Право на прізвище у шлюбі – 93
Право на утримання – 93, 94
Право на шлюб – 94
Право особистої приватної власності дружини/чоловіка – 94
Право подружжя на поділ майна – 94
Право позитивне – 94
Право приватне – 94
Право природне – 94
Право спільної сумісної власності батьків і дітей – 94
Правотворчість – 94
Правовідносини подружжя речові – 94
Правовідносини сімейні – 95
Правові наслідки визнання усиновлення недійсним – 95
Правові наслідки встановлення режиму окремого проживання подружжя – 95
Правові наслідки недійсності шлюбу для добросовісного подружжя – 95
Правові наслідки недійсності шлюбу для недобросовісного подружжя – 95, 96
Правові наслідки позбавлення батьківських прав – 96
Правові наслідки скасування усиновлення – 96, 97
Правові наслідки усиновлення – 97
Правові підстави створення сім'ї – 97
Правовий режим майна подружжя – 97
Правовий режим права власності членів сім'ї – 97
Правовий статус дитини – 97
Правове регулювання – 97
Правове регулювання суспільних відносин – 97
Правоздатність – 97
Правосуб'єктність – 97, 98
Практика судова – 98
Працівник молодіжний – 98
Праця примусова – 98
Праця примусова чи обов'язкова – 98
Преамбула – 98

Предмет правового регулювання – 98
Предмет сімейного права – 98
Презумпція правова – 99
Презумпції юридичні – 99
Представники дитини законні – 99
Прецедент правовий (судовий або адміністративний) – 99
Прецедент судовий – 99
Прийомне виховання в Україні та Польщі, відмінності – 99, 100
Приймальники-розподільники для дітей – 100
Принципи права – 100
Принципи державної сімейної політики – 100
Принципи діяльності органів державної реєстрації актів цивільного стану – 100
Принципи діяльності органів і служб у справах дітей, спеціальних установ та закладів соціального захисту для дітей – 100, 101
Принцип добровільності шлюбу – 101
Принцип матеріальної підтримки членів сім'ї, які потребують матеріальної допомоги – 101
Принципи молодіжної політики – 101
Принцип одношлюбності (моногамії) – 102
Принцип повної рівності чоловіка та жінки в особистих і майнових правах, обов'язки у шлюбі та сім'ї – 102
Принципи права загальноправові – 102
Принципи поділу майна подружжя договірні – 102
Принципи поділу майна подружжя загальні – 102
Принципи поділу майна подружжя судові – 102
Принцип пріоритету сімейного виховання дітей – 102
Принцип свободи договору в сімейному праві – 102, 103
Принцип свободи розірвання шлюбу – 103
Принцип свободи шлюбу і добровільності його укладення – 103
Принципи сімейного права – 103
Принципи сімейного права за критерієм їх нормативно-правової визначеності – 103
Принципи соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей – 103
Принципи юридичного права загальнолюдські – 104
Припинення права одного із подружжя на утримання – 104
Припинення та зупинення дії міжнародного договору України – 104
Припинення шлюбу – 104
Припис обмежувальний стосовно кривдника – 104
Притулок для дітей – 104
Прогалина у законі – 104
Програма для кривдника – 104, 105
Програма для постраждалої особи – 105
Проект молодіжний – 105
Прожитковий мінімум для сім'ї – 105
Простір молодіжний – 105

Протидія домашньому насильству – 105, 106
 Протидія насильству за ознакою статі – 106
 Профілактика правопорушень серед дітей – 106
 Пуналуа – 106
 Пряма лінія спорідненості висхідна – 106
 Пряма лінія спорідненості низхідна – 106

Р

Рада молодіжна – 106
 Ратифікація (затвердження) – 107
 Реадмісія – 107
 Реєстрація – 107
 Реєстрація державна – 107
 Реінтеграція бездомних осіб і безпритульних дітей – 107
 Режим майна подружжя договірний – 107
 Режим майна подружжя законний – 107
 Режим окремого проживання подружжя – 107
 Рекомендації – 107
 Речі професійних занять – 107
 Риси відповідальності немайнового характеру батьків за невиконання обов'язку утримувати дитину – 108
 Рівні можливості жінок і чоловіків – 108
 Рівність гендерна – 108
 Рівні права жінок і чоловіків – 108
 Рівність статей (формальна) – 108
 Рівноправність юридична – 108
 Рідні брати і сестри – 108
 Рішення про зняття дитини з первинного обліку – 108, 109
 Рішення про зняття з первинного обліку дитини, розлученої із сім'єю – 109
 Рішення про створення та забезпечення функціонування дитячого будинку сімейного типу – 109
 Робота молодіжна – 109
 Родичі – 109
 Розірвання шлюбу – 109, 110
 Розлучення постійне – 110
 Розлучення тимчасове – 110
 Розлучення фіктивне – 110

С

Самозахист – 110
 Санкція – 110
 Свідоцтво про шлюб – 110
 Свобода людини у сфері сімейних відносин – 111
 Свобода пересування – 111
 Свояцтво – 111

- Система законодавства – 111
- Система заходів щодо охорони дитинства в Україні – 111, 112
- Система джерел сімейного права – 112
- Система принципів сімейного права – 112
- Система сімейного права – 112
- Система реінтеграції бездомних осіб – 112
- Сімейний кодекс України – 112
- Сімейні правовідносини абсолютні – 112
- Сімейні правовідносини відносні – 112, 113
- Сімейні правовідносини внутрішні – 113
- Сімейні правовідносини зовнішні – 113
- Сімейне право України – 113
- Сім'я – 113, 114
- Сім'я багатодітна – 114
- Сім'я з дітьми – 114
- Сім'я кровноспоріднена – 114
- Сім'я молода – 114
- Сім'я моногамна – 114
- Сім'я неповна – 114
- Сім'я парна – 114
- Сім'я прийомна – 114, 115
- Сім'я пуналуа – 115
- Сім'я в соціологічному значенні – 115
- Сім'я в юридичному розумінні – 115
- Сепарація – 115
- Середньомісячний сукупний дохід сім'ї – 115
- Служба у справах дітей – 115
- Служба у справах дітей за місцем проживання (перебування) дитини – 116
- Смерть – 116
- Соціальний захист та захист прав дітей у межах своєї компетенції – 116
- Соціально-реабілітаційні центри (дитячі містечка) – 116
- Спір про батьківство – 116, 117
- Спеціальні виховні установи Державної кримінально-виконавчої служби України – 117
- Спеціальні ознаки, що, притаманні нормативно-правовим актам як джерелам сімейного права – 117
- Спеціально уповноважені органи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству – 117
- Спорідненість – 117
- Спорідненість пряма – 117
- Способи захисту сімейних прав та інтересів – 118
- Способи правової охорони опіки превентивні – 118
- Способи правової охорони опіки охоронні (захисні) – 118
- Справи, які розглядають суди у справах дітей – 118
- Стани юридичні – 119

Статус дитини-сироти та дитини, позбавленої батьківського піклування – 119
Статус дитини, позбавленої батьківського піклування – 119, 120
Статус правовий – 120
Статус сімейно-правовий – 120
Строки абсолютно визначені – 120
Строки відносно визначені – 120
Строки диспозитивні – 120
Строки договірні – 120
Строки законні – 120
Строки захисту цивільних прав – 121
Строки здійснення прав – 121
Строки імперативні – 121
Строки невизначені – 121
Строки примирення – 121
Строки реєстрації шлюбу – 121
Суб'єкти сімейних правовідносин – 121
Суб'єкти права дитини на здоров'я – 121
Суб'єкти права дитини на індивідуалізацію – 121
Суб'єкти права дитини на освіту – 121
Суб'єкти молодіжної роботи – 121, 122
Суб'єкти, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству – 122
Суб'єкти, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії насильству за ознакою статі – 122
Суб'єктивне сімейне право – 122
Суб'єктивний сімейний обов'язок – 122
Суверенітет і автономія сім'ї у прийнятті рішень щодо свого розвитку – 122, 123
Судова практика – 123
Супровід соціальний – 123
Сфера правового регулювання – 123

Т

Терміновий заборонний припис стосовно кривдника – 123
Товариш подружній – 123
Траур – 123

У

Угоди міжнародні – 123
Укази й розпорядження – 123, 124
Укладення міжнародного договору України – 124
Умови видачі свідоцтва про право власності на частку у спільному майні подружжя в разі смерті одного із них – 124
Умови переведення дитячого будинку сімейного типу в статус прийомної сім'ї – 124

Умови проведення сурогатного (замінного) материнства – 124
Умови усиновлення – 125
Усиновлення (удочеріння) – 125
Усиновлення фіктивне – 125
Установи і місця тимчасового влаштування дітей – 125

Ф

Фактори експлуатації дитячої праці – 125
Фемінізм – 125
Фікція юридична – 126
Форми влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування – 126
Форми дитячої праці – 126
Форми дитячої праці найгірші – 126
Форма здійснення права особи на сім'ю – 126
Форми права – 126, 127
Форми фіксування сепарації і визначення правового режиму спільного майна подружжя – 127
Функції права – 127
Функції органів опіки та піклування – 127
Функції сімейного права – 127

Х

Хто має право на допомогу при усиновленні дитини – 127, 128
Хто не може бути прийомними батьками – 128
Хто не є учасниками сімейних правовідносин – 128

Ц

Центри медико-соціальної реабілітації дітей – 128
Центр молодіжний – 128
Центр реінтеграції бездомних осіб – 128
Центри соціально-психологічної реабілітації дітей – 128, 129
Центр соціально-реабілітаційний (дитяче містечко) – 129
Центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді – 129
Центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері державної реєстрації актів цивільного стану – 129, 130

Ч

Час реєстрації шлюбу – 130

Ш

Шкода моральна (немайнова) – 130
Шлюб – 130
Шлюб абсолютно недійсний – 130
Шлюб визнаний недійсним у суді – 130, 131

Шлюб внутрішній – 131
Шлюб добровільний – 131
Шлюб зовнішній – 131
Шлюб неукладений – 131
Шлюб полігамний – 131
Шлюб правозгідний – 131
Шлюб з розрахунку – 131
Шлюб санований – 131
Шлюб фактичний – 131
Шлюб фіктивний – 131
Шлюб церковний – 132
Шлюб у цивільно-правовому контексті – 132
Шлюб цивільний – 132
Шлюб, який може бути визнаний недійсним за рішенням суду – 132
Шлюб, який не існує – 132
Шляхи поліпшення охорони здоров'я членів сім'ї – 132, 133
Шляхи розвитку системи соціально-консультаційної допомоги сім'ям – 133
Шляхи сприяння життєдіяльності сім'ї та її стабільному розвитку – 133, 134
Шляхи сприяння сім'ям у вихованні дітей та їх всебічному розвитку – 134
Шляхи створення умов для дозвілля, культурного відпочинку і оздоровлення всієї сім'ї – 135

Ю

Юридичні факти правозмінюючі – 135
Юридичні факти правоприпиняючі – 135
Юридичний факт простий – 135
Юридичний факт складний – 135
Юридичні факти в сімейному праві за складом – 135
Юридичні факти в сімейному праві за тривалістю – 135, 136
Юридичні факти в сімейному праві за юридичними наслідками – 136

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ:

I. Нормативно-правові акти:

1. Конституція України. Прийнята на V сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. № 254к / 96-ВР. *Відом. Верх. Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text
3. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права від 16 грудня 1966 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text
4. Про дискримінацію в галузі праці та занять: Конвенція МОП від 25 червня 1958 р. № 111// Міжнародний захист прав і свобод людини. – М. : Юрид. л-ра, 1990. URL: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=993_161
5. Про примусову чи обов'язкову працю: Конвенція МОП від 28 червня 1930 р. № 29. URL: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=993_136.
6. Конвенція про мінімальний вік для прийому на роботу від 26 червня 1973 р. № 138. URL: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=993_054
7. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 р. із змінами і доп. *Відом. Верх. Ради України*. 2002. № 21–22. Ст. 135.
8. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. із змінами і доп. *Оф. вісн. України*. 2003. № 11. Ст. 16.
9. Кримінальний кодекс України від 05 квітня 2001 р. із змінами і доп. *Відом. Верх. Ради України*. 2001. № 25-26. Ст. 131.
10. Про правотворчу діяльність: Закон України від 24 серпня 2023 р. № 3354-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3354-20#Text>
11. Про основні засади молодіжної політики: Закон України від 27 квітня 2021 р. № 1414-IX із змінами і доп. *Відом. Верх. Ради України*. 2021. № 28. Ст. 233.
12. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07 грудня 2017 р. № 2229-VIII. *Відом. Верх. Ради*. 2018. № 5. Ст. 35.
13. Про судовий збір: Закон України від 08 липня 2011 р. № 3674-VI із змінами і доп. *Відом. Верх. Ради України*. 2012. № 14. Ст. 87.
14. Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства: Закон України від 22 вересня 2011 р. № 3773-VI із змінами і доп. *Відом. Верх. Ради України*. 2012. № 19-20. Ст. 179.
15. Про державну реєстрацію актів цивільного стану: Закон України від 1 липня 2010 р. № 2398-VI із змінами і доп. *Відом. Верх. Ради України*. 2010. № 38. Ст. 509.
16. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків: Закон України від 08 вересня 2005 р. № 2866-IV із змінами і доп. *Відом. Верх. Ради України*. 2005. № 52. Ст. 561.
17. Про основи соціального захисту бездомних громадян і безпритульних дітей: Закон України від 2 червня 2005 р. № 2623-IV із змінами і доп. *Відом. Верх. Ради України*. 2005. № 26. Ст. 354.

18. Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування: Закон України від 13 січня 2005 р. № 2342-IV із змінами і доп. *Відом. Верх. Ради України*. 2005. № 6. Ст. 147.
19. Про міжнародне приватне право: Закон України від 23 червня 2005 р. № 2709-IV із змінами і доп. *Відом. Верх. Ради України*. 2005. № 32. Ст. 422.
20. Про міжнародні договори України: Закон України від 29 червня 2004 р. № 1906-IV із змінами і доп. *Відом. Верх. Ради України*. 2004. № 50. Ст. 540.
21. Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні: Закон України від 11 грудня 2003 р. № 1382-IV із змінами і доп. *Відом. Верх. Ради України*. 2004. № 15. Ст. 232.
22. Про охорону дитинства: Закон України від 26 квітня 2001 р. № 2402-III із змінами і доп. *Відом. Верх. Ради України*. 2001. № 30. Ст. 142.
23. Про державну допомогу сім'ям з дітьми: Закон України в ред. від 22 березня 2001 р. № 2811-XII із змінами і доп. *Відом. Верх. Ради України*. 2001. № 20. Ст. 102.
24. Про відпустки: Закон України від 15 листопада 1996 р. № 504/96-ВР із змінами і доп. *Відом. Верх. Ради України*. 1997. № 2. Ст. 4.
25. Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей: Закон України від 24 січня 1995 р. № 20/95-ВР із змінами і доп. *Відом. Верх. Ради України*. 1995. № 6. Ст. 35.
26. Деякі питання захисту прав дитини та надання послуги патронату над дитиною: Постанова Кабінету Міністрів України від 20 серпня 2021 р. № 893. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/893-2021-%D0%BF#Text>
27. Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав дитини: постанова Кабінету Міністрів України від 24 вересня 2008 р. № 866 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/866-2008-%D0%BF>
28. Про затвердження Положення про дитячий будинок сімейного типу: Постанова Кабінету Міністрів України від 26 квітня 2002 р. № 564. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/564-2002-%D0%BF#Text>
29. Про затвердження Положення про прийомну сім'ю: Постанова Кабінету Міністрів України від 26 квітня 2002 р. № 565. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/565-2002-%D0%BF#Text>
30. Про Концепцію державної сімейної політики: Постановою Верховної Ради України від 17 вересня 1999 р. № 1063–XIV. *Відом. Верх. Ради України*. 1999. № 46-47. С. 404.
31. Перелік видів доходів, які враховуються при визначенні розміру аліментів на одного з подружжя, дітей, батьків, інших осіб: постанова Кабінету Міністрів України від 26 лютого 1993 р. № 146. URL: <http://kmu.gov.ua/>.
32. Про затвердження Порядку застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні: наказ Міністерства охорони здоров'я України від 09 вересня 2013 р. № 787. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1697-13#Text>
33. Про затвердження Правил опіки та піклування: наказ Державного комітету у справах сім'ї та молоді, Міністерства освіти України, Міністерства охорони

здоров'я України, Міністерства праці та соціальної політики України від 26 травня 1999 р. № 34 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0387-99#Text>

- 34.Перелік видів доходів, які враховуються при визначенні розміру аліментів на одного з подружжя, дітей, батьків, інших осіб: постанова Кабінету Міністрів України від 26 лютого 1993 р. № 146. URL: <http://kmu.gov.ua/>.

II. Акти органів судової влади:

- 35.Про практику розгляду судами трудових спорів: Постанова Пленуму Верховного Суду України № 09 від 06 листопада 1992 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0009700-92#Text>

III. Використана наукова та навчальна література:

- 36.Абляпітова Н. А. Інститут піклування над повнолітніми дієздатними особами за цивільним законодавством України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 “Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право”. О., 2007. 20 с.
- 37.Апопій І. В. Сімейне право України: підруч. 2-е вид. К.: ЦУЛ, 2019. 360 с.
- 38.Багатомовний юридичний словник-довідник / І. О. Голубовська, В. М. Шовковий, О. М. Лефтерова та ін.. К. : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет». 2012. 543 с.
- 39.Бажанова В. О. Здійснення права власності подружжя: дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 “Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право”. К., 2016. 207 с.
- 40.Баранова Л. М. Сімейне право України: підруч. К. : Юрінком Інтер, 2006. 264 с.
- 41.Бикова О. Ю. Укладення та розірвання шлюбу за законодавством України: дис. ... канд.. юрид. наук: спец. 12.00.03 “Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право”. О., 2005. 220 с.
- 42.Буряченко А. М. Відповідальність за невиконання обов'язку щодо надання утримання у сімейному праві: дис. ... доктора філософії: спец. 081 “Право”. Хм., 2022. 234 с.
- 43.Ватрас В. А. Джерела сімейного права : дис. ... д-ра юр. наук : : спец. 12.00.03 “Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право”. Тернопіль : ЗУНУ, 2020. 516 с.
- 44.Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і доп.) / уклад. і ред. В. Т. Бусел. К., 2005. 1728 с.
- 45.Гарашенко Л. П. Правове регулювання відпусток за законодавством України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.05 “Трудове право; право соціального забезпечення”. К., 2002. 21 с.
- 46.Глиняна К. М. Правове регулювання розлучення за сімейним законодавством України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 “Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право”. О., 2006. 21 с.
- 47.Дякович М. М. Сімейне право: навч. пос. К. : Правова єдність, 2009. 512 с.
- 48.Д'ячкова Н. А. Опіка як спосіб охорони майнових прав фізичних осіб: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.03 “Цивільне право і

- цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право”. К., 2006. 22 с.
- 49.Єрофеєнко Л. В. Правовий статус працівників залізничного транспорту: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.05 “Трудове право; право соціального забезпечення. К., 2004. 19 с.
 - 50.Єфремова І. О. Заходи відповідальності у сімейному праві: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.03 “Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право”. Х., 2018. 21 с.
 - 51.Каспшик П. Сепарація подружжя в польському праві. Аналіз положень, спроба оцінки функціонування. *Вісник Львівського національного університету*. Сер. Юридична. 2006. Вип. 43. С. 180–191.
 - 52.Колодій А. М. Принципи права України: монографія. К. : Юрінком Інтер, 1998. 208 с.
 - 53.Коментар до Конституції України: [2-е вид. виправл. і доп.] / [В. Б. Авер'янов, В. Ф. Бойко, В. А. Гринчишин та ін.]; за ред. В. Ф. Опришко. К. : Ін-т законодавства ВРУ, 1998. 411 с.
 - 54.Красник К. С. Форми здійснення права особи на сім'ю за сімейним законодавством України : дис. ... д-ра філос.: 081, 08. Харків, 2020. 217 с.
 - 55.Левченко К. В. Гендерна політика в Україні: визначення, формування, управління: монографія. Харків: Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2003.
 - 56.Лежнєва Т. М., Черноп'ятов С. В. Поняття та зміст режиму окремого проживання подружжя. *Право і суспільство*. № 6. 2010. С. 117–121.
 - 57.Мельниченко О. В. Поділ майна подружжя за законодавством України та країн Європейського Союзу: дис. канд. юрид. наук: спец. 12.00.02. К., 2015. 236 с.
 - 58.Менджул М. В. Теоретичні проблеми дії принципів сімейного права: дис. ... докт. юрид. наук : спец. 12.00.03 “Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право”. Х., 2023. 544 с.
 - 59.Науково-практичний коментар до законодавства України про працю / Б. С. Стичинський, І. В. Зуб, В. Г. Ротань. [4-те вид., переробл. і доповн.]. К. : Вид-во А.С.К., 2003. 1024 с.
 - 60.Науково-практичний коментар Сімейного кодексу України / за ред. Ю. С. Червоного. К. : Істина, 2003. 464 с.
 - 61.Нечипоренко А. О. Нормотворчість в Україні: поняття, види, напрямки удосконалення: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.01 “Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових вчень”. Х., 2015. 21 с.
 - 62.Нікітюк О. М. Охорона та захист права спільної власності подружжя у цивільно-процесуальному процесі : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 “Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право”. К., 2017. 20 с.
 - 63.Ольховик Л. А. Особисті немайнові права дитини за цивільним законодавством України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 “Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право”. Х., 2006. 21 с.

64. Основи держави і права України: підруч. / [В. Л. Ортинський, В. К. Гришук, М. А. Мацько]; за ред. В. Л. Ортинського. К. : Знання, 2008. 583 с.
65. Права та свободи людини і громадянина в Україні: наукове вид. / В. В. Головченко, В. Ф. Погорілко, М. І. Сірий. К. : Ін Юре, 1997. 52 с.
66. Пустовіт Ж. Поняття соціальних гарантій прав і свобод людини і громадянина в Україні. *Право України*. 2000. № 3. С. 28–30.
67. Рабінович П. М. Права людини і громадянина у Конституції України (до інтерпретації вихідних конституційних положень). Харків : Право, 1997. 64 с.
68. Ревуцька І. Е. Правові підстави створення сім'ї за законодавством України та країн–членів ЄС: порівняльно-правова характеристика: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.03 “Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право”. Івано-Франківськ., 2018. 207 с.
69. Ромовська З. В. Сімейний кодекс України: науково-практичний коментар. 2-е вид., перероб. і доп. К.: Ін Юре, 2006. 568 с.
70. Руднева О. Гендерна рівність як принцип законодавства України. *Право України*. № 4. 2002. С. 103–107.
71. Сидоренко Д. І. Недійсність шлюбу в сімейному праві: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.03 “Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право”. Хм, 2019. 18 с.
72. Сімейне право України: підруч. / за ред. А. О. Дутко. Львів, 2018. 480 с.
73. Сімейний кодекс України: наук.-практ. коментар / [Е. М. Багач, Ю. В. Білоусов, В. А. Ватрас, Н. О. Давидова, А. О. Козинець]; за ред. Е. М. Багач, Ю. В. Білоус. К. : Ліга, 2010. 577 с.
74. Сімейне право України: навч. пос. / [Є. О. Харитонов, О. І. Харитонова, В. О. Гончаренко, О. М. Калітенко, О. В. Крилова та ін.]; за ред. Є. О. Харитонова. К. : Істина, 2008. 200 с.
75. Сімейне право України: підруч. / В. П. Мироненко, С. А. Пилипенко; за ред. В. П. Мироненко. К.: Правова єдність, 2008. 477 с.
76. Сімейне право України: підруч. / [Л. М. Баранова, В. І. Борисова, І. В. Жилінкова та ін.]; за заг. ред. В. І. Борисової, І. В. Жилінкової. К. : Юрінком Інтер, 2012. 264 с.
77. Сімейне право України: підруч. / за ред. Ю. С. Червоного. К. : Істина, 2004. 400 с.
78. Сімейне право України: підруч. / за ред. В. С. Гопанчука. К.: Істина, 2002. 304 с.
79. Сімейне право України: Нотаріат. Адвокатура. Суд: наук.-практ посіб. / [С. Я. Фурса, Є. І. Фурса, О. О. Кармаза, О. М. Клименко, В. О. Коцюба та ін.]; за ред. С. Я. Фурси. К. : Видавець Фурса С. Я., 2008. 1247 с.
80. Скаун О. Ф. Теорія права і держави: підруч. 4-е вид., стереотипне. Київ: Алерта, 2021. 528 с.
81. Слотвінська Н. Д. Судова практика як джерело права: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.01 “Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень”. Львів, 2017. 16 с.

82. Старчук О. В. Сучасні принципи трудового права України: теоретико-правові аспекти: монографія. Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки. Луцьк : Захарчук В. М. [вид.], 2013. 179 с.
83. Старчук О. В. Принципи сімейного права України: загальнотеоретичні аспекти. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія. Право. Вип. 21. Ч. 1. Т. 1. 2013. С. 267–270.
84. Старчук О. В. Правове регулювання створення та функціонування прийомної сім'ї в Україні та Польщі: порівняльно-правові аспекти. *Area Nauki*. 2017. № 1. С. 102–109.
85. Старчук О. В. Заходи запобігання та протидії домашнього насильства: український досвід в міжнародному контексті. *Історико-правовий часопис*. 2019. № 2 (14). С. 101-111.
86. Старчук О. В. Фактичні відносини жінки та чоловіка, які проживають однією сім'єю, але не перебувають у шлюбі між собою: національний та міжнародний досвід. *Area Nauki*. 2020. № 1 (7). С. 76–83.
87. Старчук О. В. Правове регулювання прийомного виховання в Україні та Польщі: порівняльно-правові аспекти. *Історико-правовий часопис*. 2023. № 1 (20). С. 83-89.
88. Теорія держави і права. Академічний курс: підруч. / за ред. О. В. Зайчук, Н. М. Оніщенко. 2-е вид. переробл. і доп. К.: Юрінком Інтер, 2008. 688 с.
89. Труба В. І. Поняття та загальна класифікація сімейних правовідносин: дис. ... докт. юрид. наук : спец. 12.00.03 “Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право”. Х., 2021. 470 с.
90. Фолошня Д. І. Спільна власність членів сім'ї за законодавством України: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.03 “Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право”. Одеса, 2013. 216 с.
91. Фулей Т. І. Сучасні загальнолюдські принципи права та проблеми їх впровадження в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 “Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових вчень”. К., 2003. 28 с.
92. Харитонов Є. О. Сімейне право України: навч. посіб. К.: Істина, 2008. 200 с.
93. Ходак С. М. Категорія інтересу в сімейному праві України: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.03 “Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право”. Івано-Франківськ, 2020. 184 с.
94. Цивільне та сімейне право України: підруч. / [Харитонов Є. О., Голубєва Н. Ю., Булеца С. Б., Дудченко В. В. та ін.]; за заг. ред. Є. О. Харитонова, Н. Ю. Голубєвої. К. : Правова єдність, 2009. 968 с.
95. Чубоха Н. Ф. Форми трудового права України: сутність, класифікація, тенденції розвитку : монографія. Луцьк: Вежа-Друк, 2013. 180 с.
96. Шимон С. І. Сімейне право: навч. посіб. К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2011. 260 с.
97. Якушев І. М. Суб'єкти трудового права: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.05 “Трудове право; право соціального забезпечення”. Х., 2000. 18 с.

98. Ярошенко О. М. Правовий статус сторін трудових правовідносин: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.05 “Трудове право; право соціального забезпечення”. Х., 1999. 18 с.

Зміст

ПЕРЕДМОВА.....	3
А.....	4
Б.....	5
В.....	8
Г.....	15
Д.....	16
Е.....	30
Ж.....	31
З.....	31
І.....	42
К.....	44
Л.....	50
М.....	50
Н.....	55
О.....	60
П.....	76
Р.....	107
С.....	110
Т.....	123
У.....	124
Ф.....	126
Х.....	128
Ц.....	128
Ч.....	130
Ш.....	130
Ю.....	135
АЛФАВІТНО-ПРЕДМЕТНИЙ ПОКАЖЧИК.....	137
СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	157

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА-УПОРЯДНИКА

Старчук Оксана Володимирівна – доцент кафедри цивільно-правових дисциплін Волинського національного університету імені Лесі Українки, кандидат юридичних наук, доцент.

Наукове видання

Автор-упорядник:
Старчук Оксана Володимирівна

СІМЕЙНЕ ПРАВО УКРАЇНИ

**СЛОВНИК-ДОВІДНИК
ОСНОВНИХ ТЕРМІНІВ І ПОНЯТЬ**

Підписано до друку оригінал-макет 28.06.2024 р.
Формат 60x84 1/16. Обсяг 13,95 ум. друк. арк., 13,15 обл.-вид. арк.
Наклад 300 пр. Зам. 86. Видавець і виготовлювач – Вежа-Друк
(м. Луцьк, вул. Шопена, 12, тел. +38 066 936 25 49).
Свідоцтво Держ. комітету телебачення та радіомовлення України
ДК № 4607 від 30.08.2013 р.